

Design és jog
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. Symphonia Ungarorum
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
2. „Mozgó dó...”
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. Auróra
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
4. Kálnoki-Gyöngyössy Márton
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777-2010)
5. ifj. Sipka Sándor
„Magam helyett” az „Irgalom”

Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó

**Design és jog –
Bevezető a design
védelmének lehetőségeibe**

Impresszum

Műhelytanulmányok II. évfolyam/6.

Sorozatszerkesztők:

Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely

Design és jog

Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Szerzők:

Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó

Olvasószerkesztő:

Borbély Réka

© Magyar Művészeti Akadémia

Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2020

© Szerkesztő, 2020

© Szerzők, 2020

ISBN 978-615-6192-23-3

MMA MMKI

1121 Budapest,

Budakeszi út 38.

A kiadásért felel Kocsis Miklós, az MMA MMKI igazgatója.

Tartalomjegyzék

Előszó	9
I. Bevezető gondolatok – Az oltalmi formák általános bemutatása	11
I.1. Hogyan védhető a design szellemi tulajdonjogi vagy egyéb jogi eszközökkel?.....	11
I.2. Milyen oltalmi formák védhetik a designt?.....	11
I.2.1. A védjegyoltalom.....	12
I.2.2. A jellegbitorlás.....	15
I.2.3. A szabadalom és a használati mintaoltalom.....	16
I.2.4. A lajstromozás nélküli közösségi formatervezési minta.....	18
I.2.5. A párhuzamos védelem lehetőségei és a nyilvántartásba vétél kérdése.....	20
II. A szerzői jogi és a formatervezésiminta-védelem tárgya és jogosultja	21
II.1. A szerzői jogi, illetve a formatervezésiminta-oltalom tárgya.....	21
II.1.1. Mi kerülhet szerzői jogi védelem alá?.....	21
II.1.2. Mely alkotás részesülhet formatervezésiminta-oltalomban?.....	25
II.2. A szerzői jogi és a formatervezésiminta-oltalom alól kizárt design.....	34
II.3. Kit illet a védelem?.....	37
II.3.1. A szerzői mű szerzője.....	37
II.3.2. A minta szerzője.....	41
II.3.3. A szerzői jog más jogosultja.....	41
II.3.4. A minta szerzője és a mintaoltalom jogosultja.....	42
II.4. Az oltalmazhatóság további feltételei – különös tekintettel a nyilvánosságra hozatalra.....	43
III. A szerzői művön, illetve a formatervezési mintán fennálló jogok	47
III.1. A személyhez fűződő jogok.....	47
III.1.1. A szerzői mű szerzőjének visszavonáshoz való joga.....	47
III.1.2. A névfeltüntetés joga a szerzői művel és a formatervezési mintával kapcsolatban.....	49
III.1.3. A szerzői mű integritásának védelme.....	52
III.2. A mű, a minta felhasználásának és hasznosításának alapja: a vagyoni jogok.....	54
III.2.1. A szerzői vagyoni jogok tartalma.....	54
A) Többszörözés.....	55

B) Terjesztés	55
C) Nyilvánossághoz közvetítés (lehívásra hozzáférhetővé tétel).....	56
D) Átdolgozás	57
E) Kiállítás.....	58
III.2.2. A mintaoltalom tartalma.....	59
III.3. Szolgálati alkotásokon fennálló jogok	59
IV. A védelem korlátai	63
IV.1. A védelmi idő.....	63
IV.2. Területi korlát	65
IV.3. A jog alóli kivételek, a jog korlátozásai	65
IV.3.1. Szerzői jogi szabad felhasználások.....	66
A) Idézés.....	66
B) Átvétel	67
C) Magáncélú többszörözés	68
D) Iskolai oktatás célú átdolgozás	69
E) Sajtóval kapcsolatos szabad felhasználás.....	69
F) Nyilvánossághoz közvetítéssel kapcsolatos szabad felhasználás.....	70
G) Árva mű szabad felhasználása.....	70
IV.3.2. Formatervezésiminta-oltalmi szabad felhasználások.....	71
IV.3.3. Az internetes elérhetőség, mint a szabadság lehetősége?.....	72
IV.4. Jogkimerülés	72
V. A design védelmének adminisztrációja	75
V.1. A szerzői mű önkéntes műnyilvántartása.....	75
V.2. A formatervezésiminta-oltalom adminisztrációja (megszerzés, fenntartás).....	75
V.2.1. A magyar formatervezésiminta-oltalmi bejelentés	76
V.2.2. A közösségi formatervezésiminta-oltalmi bejelentés.....	77
V.2.3. A nemzetközi formatervezésiminta-oltalmi bejelentés	80
V.3. A formatervezési minta ábrázolása.....	81
V.3.1. Az ábrázolási követelmények	81
V.3.2. A mintához nem tartozó részek ábrázolása (disclaimer)	88
VI. A hasznosítási jogok hordozója: a felhasználási szerződés és a hasznosítási szerződés főbb jellemzői	93
VI.1. Szerződéses szabadság.....	94
VI.2. Díjfizetés.....	95

VI.3. Kizárólagos felhasználási jogról való rendelkezés.....	95
VI.4. A felhasználási jog átruházhatósága.....	96
VI.5. A szerző számára kedvezőbb értelmezés.....	97
VI.6. A felhasználási engedély terjedelmének meghatározása.....	97
VI.7. A jogosultat (szerzőt) védő szabályok.....	98
VI.8. Az írásbeliség követelménye.....	99
VI.9. A szerződés megszűnése és felmondása.....	100
VI.10. A formatervezési minta hasznosítására vonatkozó szerződés speciális aspektusai.....	101
VI.11. Commons Licence / Public Licence.....	101
VI.12. Az árva művek felhasználása.....	102

VII. Jogsértés esetén fellépés..... 105

VII.1. A jogérvényesítésről általában.....	105
VII.2. Permegelőző, perelkerülő lehetőségek.....	106
VII.3. Polgári jogi igényérvényesítés.....	107
VII.4. A büntetőeljárás lehetőségei.....	110
VII.5. A vámjogi eszköztár (a vámfigyelés).....	114

Előszó

A jelen írás készítése során szándékunk elsősorban arra irányult, hogy a design sokszínű világában tevékenykedő gyakorlati szakemberek, művészek, tervezők számára könnyen megközelíthető, használható módon mutassuk be a munkájuk során felmerülő fontosabb szellemi tulajdon-védelmi kérdéseket. Célunk, hogy támogassuk őket azáltal, hogy rávilágítunk arra, milyen helyzetekben kell figyelemmel lenniük a jogi aspektusokra, melyek azok a jogi keretek, amelyekben belül mozogniuk kellene annak érdekében, hogy eredményeiket minél hatékonyabban hasznosíthassák, növelve elismertségüket szakmailag és anyagiilag is, illetve elkerüljék a jogsértéseket, amellyel jelentős mértékben csökkenthetik költségeiket. E tekintetben bemutatjuk, hogy az egyes rendelkezésükre álló oltalmi formákat miként lehet egymástól elkülöníteni, különösen, hogy az egyes oltalmi formák hogyan segíthetik a szakemberek munkáját.

A gyakorlati hasznosíthatóság fő céljának szem előtt tartásával nem a formatervezési minták oltalmáról szóló törvény¹ (a továbbiakban: Formatv.), illetve a szerzői jogi törvény² (a továbbiakban: Szjt.) rendszerét követjük, hanem a designnal kapcsolatos tevékenységek logikai sorrendjébe rendeztük a releváns kérdéseket: a design általunk használt fogalmának rögzítését követően tisztázzuk,

- melyek az alkotófolyamat során felmerülő kérdések (mi az a szellemi teljesítmény, amely oltalomképes lehet, ki lehet ennek a szerzője/jogosultja),
- majd a szerzői joggal, illetve formatervezésiminta-oltalommal védett designnal kapcsolatban a szerzőt/jogosultat megillető jogokat,
- végül pedig a védett design hasznosításával és a jogsértés esetén igénybevehető eszközökkel kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket mutatjuk be.

Bár alapvetően minden témakör kapcsán előbb mutatjuk be a szerzői jogi vonatkozásokat (azok nagyobb részletezettsége miatt), és ezt követi a formatervezésiminta-oltalom ettől eltérő sajátosságainak tárgyalása. Egyes pontokon megfordul a tárgyalás sorrendje, ennek okát ott adjuk meg.

A designt nem csak formatervezési és szerzői jogi oltalom védheti, hanem több olyan oltalmi eszköz is felmerül, amelyeket ebben a körben ismertetni szükséges: így az alábbi szövegben tárgyaljuk röviden a védjegy, a know-how, a használati minta, illetve a szabadalom szerepét is, hogy a lehető legszélesebb rálátást engedjük a designnal kapcsolatos jogi kérdésekre. Nem törekszünk azonban arra, hogy a designt a lehető legtágabban értsük és így mutassuk be: fókuszunk azokon a designműveken van, amelyek művészi tartalommal (is) bírnak. Ezt a nézőpontot csak azzal szélesítjük, amely kényszerűség: a szemléltetéshez szükséges valós példákat nem minden esetben tudtuk a művészi design köréből venni, de igyekeztünk a lehető legközelebbi eseteket feltárni.

---

¹ A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény.

² A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.

Ehelyütt szükséges megjegyezni, hogy jelen szövegnek – főképp terjedelmi okokból – nem célja a designon kívüli szellemi termékek védelmének bemutatása, így például szövegek (pl. kiállítási leírások, projektek szöveges leírásai), kurátori vagy kiállítási koncepciók védeltségének bemutatására ehelyütt nem kerül sor.

A design ma már igen sok esetben nem nemzeti piacra, egy országban lévő közönségnek készül. Az ipari design esetében a nemzetközi piaci jelenlét evidencia, de igen gyakran a művészi értékkel bíró design sem áll meg az országhatárokon. Ez is indokolja azt, hogy az alábbiakban figyelemmel kell lenni a nemzetközi aspektusokra is. Szükséges azonban azt előrebocsátani, hogy e tekintetben a tanulmány nem tud teljességre törekedni. Mivel azt, hogy mely design mely eleme milyen oltalom alá eshet, rendszerint a nemzeti jogalkotás határozza meg, ezért csak általános irányok felvázolására vállalkozunk, továbbá igyekszünk megmutatni azokat a nemzetközi oltalmi formákat és a külföldi védelem eszközeit, amelyek a magyar designok védelmét szolgálhatják. Röviden azonban a későbbiekben kitérünk az európai uniós (úgynevezett közösségi) formatervezésiminta-oltalomra, hiszen a formatervezési minta védelmére létezik Európában egységes védelmi eszközrendszer.³

A szöveget a designnal kapcsolatban felmerülő gyakorlati kérdések szerint osztottuk be, de az eligazodást a fejezeti tagoláson kívül a kulcsállítások és a kulcskifejezések kiemelésével igyekszünk könnyíteni. Továbbmenve, az olvasó dolgát azzal is segíteni kívánjuk, hogy a szöveget színek szerint is felosztottuk:

- (I) FEKETE színnel írtuk a bevezető gondolatokat, az általános összefoglalókat és minden olyan szövegrészt, amely nem kifejezetten a szerzői joghoz vagy a formatervezésiminta-oltalomhoz kapcsolódik;
- (II) BARNA színnel írtuk azon részeket, amelyek kifejezetten csak a szerzői jog szabályaival foglalkoznak; és
- (III) KÉK színnel írtuk azon részeket, amelyek kifejezetten csak a formatervezési-minta-oltalom szabályait elemzik.

Az adott probléma gyakorlati megjelenésének bemutatására a szövegben számos jogesetet helyeztünk el, koncentrálva e kiadvány célközönségére: az értő formatervezők körére.

Budapest, 2019. szeptember 1.

*Dr. habil. Grad-Gyenge Anikó és
Dr. Baksay-Nagy György*

---

³ A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról.

I. Bevezető gondolatok – Az oltalmi formák általános bemutatása

I.1. Hogyan védhető a design szellemi tulajdonjogi vagy egyéb jogi eszközökkel?

A design mindig szellemi eredmény, ugyanakkor nem mindig áll jogi védelem alatt. A design eredménye lehet konkrét tárgy, lehet a környezet valamely megjelenése. Vannak olyan területei, ahol az esztétikai cél hangsúlyosabb, másutt a funkcionalitásnak vagy az innovációnak van nagyobb jelentősége. Az, hogy ezek közül éppen melyik a hangsúlyosabb, befolyásolhatja azt is, hogy miként lehet védeni a designt. Egy egyedülálló textiltervezői alkotás inkább művészeti alkotás, míg egy autóalkatrész esetében egyértelműen az ipari hasznosíthatóság célja van túlsúlyban.

A jogi védelem célja általában az, hogy a designban megjelenő, kiemelkedő szellemi munkát honorálja, illetve garantálja, hogy ahhoz kapcsolódjon a design, aki azt létrehozta (akár maga, akár az anyagi támogatást biztosította hozzá), és hogy kizárjon a design hasznosításából illetékteleneket, valamint ezzel kapcsolatban a jogosult felléphessen a design engedély nélküli hasznosításával szemben.

Azokban az esetekben, amikor a design olyan kiemelkedő értéket képviselhet, amely szükségessé teszi annak jogi védelmét, meg kell felelnie azoknak a jogszabályi követelményeknek, amelyeket az egyes oltalmi formák körében határoz meg a jog.

Éppen emiatt ebben az anyagban a designt nem a legszélesebb értelmében használjuk, hanem törekszünk annak a lehető legpontosabb leírására, hogy a különböző designtevékenységek, -eredmények közül melyek azok, amelyek védelmet kaphatnak.

I.2. Milyen oltalmi formák védhetik a designt?

Ahogy arra fent már utaltunk, a design igen sokféle szempontból bírhat külső szemlélő számára is értékkel: lehet esztétikai jelentősége, lehet marketingfunkciója, lehet funkcionális, lehet olyan szintű újdonság, amely önmagában emiatt elismerést igényel. Ha ugyanabban a designban többféle érték jelenik meg, az indokolhat többféle védelmet is. Ezt a jogrendszer azáltal teszi lehetővé, hogy biztosítja azt a lehetőséget, hogy egy-egy szellemi alkotás többféle szellemi tulajdon-jogi oltalmat is élvezhessen.

A szellemi alkotások jogához tartozó területeken általában érvényesül a párhuzamos oltalom elve, vagyis az alapvetően nem kizárt, hogy egy szellemi alkotás több ide tartozó oltalmi forma által is védelmet élvezzen.

Ez tehát a gyakorlatban azt jelenti, hogy lehetséges, hogy a formatervező által megtervezett váza több jogi oldalról is védelmet élvezhet. A design esetében a szerzői jog és a formatervezésiminta-oltalom a legjellemzőbbek, de a védjegyoltalom, a know-

how, a használati mintaoltalom és a szabadalmi oltalom sem kizárt. A komplex design (ahol nem csak egy-egy tárgy, hanem tárgyak együttese, elrendezése, berendezés jelenik meg) többféle oltalom együttesével is védelem alatt állhat.

Ezek az oltalmi formák eltérő szempontok alapján védhetik a designt, annak különböző sajátosságaira koncentrálnak. Tehát fontos látni, hogy mindegyik védelmi forma másra való, éppen ezért különbözteti őket meg a jog.

Éppen emiatt előfordulhat, hogy egy-egy oltalmi forma nem biztosít teljes körű védelmet, vagy egy-egy oltalmi forma nem arra szolgál, mint amit valójában védeni szeretnénk. Ez is indokolja, hogy a design védelmének biztosítása során igen körültekintően szükséges eljárni és teljes körben tájékozódni kell.

Mivel az alábbiakban a szerzői jogi és a formatervezési mintaoltalmi védelem tartalmát részletesen tárgyaljuk, itt csupán a további, a design kapcsán jellemzően szóba jöhető oltalmi formák rövid áttekintésére vállalkozunk.

1.2.1. A védjegyoltalom

A védjegy árjelző funkciót tölt be, főként egyes áruk és szolgáltatások azonosítására, egymástól való megkülönböztetésére és a fogyasztók tájékozódásának előmozdítására szolgál. A védjegyoltalom ennek a funkciónak az érvényesülését segíti.

A⁴ védjegy törvény⁵ (a továbbiakban: Védjegy törvény) alapján védjegyoltalomban részesülhet minden megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól; és a védjegylajstromban olyan módon ábrázolható, hogy a jogalkalmazó szervek és a nyilvánosság egyértelműen

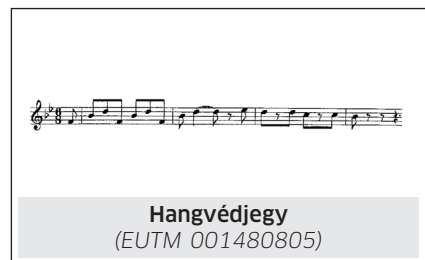
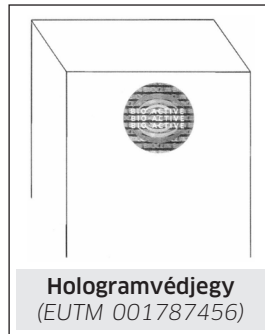
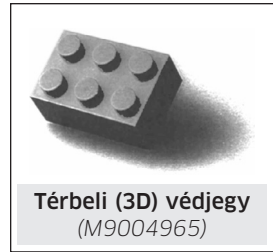
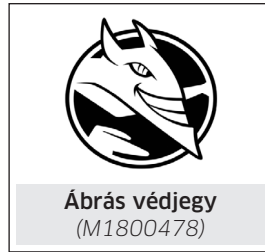
és pontosan meg tudják határozni a védjegybejelentő által igényelt, illetve a védjegy jogosult javára fennálló oltalom tárgyát. Éppen a védjegyek segítségével tudjuk egyértelműen megkülönböztetni egymástól a MILKA és a BOCI csokoládét (a MILKA és a BOCI megjelölések szövedjegyek), illetve ismerjük fel rögtön a Telekom hirde-

⁴ A kép forrása: <https://amdlawgroup.com/wp-content/uploads/2014/07/Protecting-Your-TM.jpg>

⁵ A védjegyek és a földrajzi árjelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény.

tését, amint meglátjuk a magenta színű plakátot (a speciális magenta szín a Telekom színvédjegye).

Ilyen megjelölés lehet különösen: valamely szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és a jelmondatokat is; betű, szám; ábra, kép; sík- vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy a csomagolás formáját; szín, színösszetétel, fényjel, hologram; hang; mozgást megjelenítő megjelölés; pozíciómegjelölés; multimédia-megjelölés; mintázat; valamint többféle megjelölés összetétele. Ilyen különböző védjegytipusok a következők:

A védjegy legfontosabb szerepe a megkülönböztetés, tehát hogy egy-egy termékkel vagy szolgáltatással elégedett fogyasztó a jövőben is a jól bevált védjeggel ellátott terméket vásárolja, vagy az adott védjegy alatt nyújtott szolgáltatást vegye igénybe. A védjegy tehát nem magát a terméket vagy a szolgáltatást kívánja védeni, hanem egy termék vagy szolgáltatás azonosítására szolgál.

Figyelemmel arra, hogy a design lehet két-, de akár háromdimenziós megjelenésű is, a design oltalmazása védjegy útján elsősorban akkor lehetséges, ha az nem egydimenziós kiterjedésű (mint pl. egy szó). A design részét képezheti kétdimenziós kiterjedésű ábrázolás is: pl. egy síkbeli forma. Ilyen esetben a védjegyoltalom is igénybe vehető. A háromdimenziós formák védjegyoltalom alá helyezése nehézkes lehet, mert a Védjegy törvény számos kizáró okot ismer, amelyek kifejezetten a térbeli megjelölések oltalmazhatóságát zárják ki. A Védjegy törvény szerint nem lehet védjegyoltalmat szerezni az olyan designra, amely:

1. Olyan formából vagy egyéb jellemzőből áll, amely az áru jellegéből következik.

- PÉLDA: A Lindt jól ismert csokinyúlformája azért nem szerezhetett védjegyoltalmat csokoládéakra, mert a bíróság szerint a nyuszi formája a húsvéthoz köthető csokoládétermékek jellegéből következik, az állat arányaiban és megformálásában nem tér el az édességiparban szokásostól, azaz a nyuszi megjelölés olyan formából áll, amely az áru jellegéből következik.

2. Az áru olyan formájából vagy egyéb jellemzőjéből áll, amely a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges.

- PÉLDA: A Philips három forgófejes villanyborotva feje azért nem részesülhet védjegyoltalomban, mert a forgófejek elhelyezése mint a borotvafej jellemzője műszaki kérdés, és a designnak ez a műszaki megoldása a lényegi jellemzője.

3. Olyan formából vagy egyéb jellemzőből áll, amely lényeges értéket ad az áruhoz.

- Ezen kizáró okot a joggyakorlat meglehetősen ritkán alkalmazza, még a jogászok számára sem egyértelmű ezen pont jogpolitikai célja.

A Védjegy törvény fenti korlátozásának oka, hogy ne lehessen műszaki megoldásokat korlátlan ideig védelmezni úgy, hogy azt más ne hasznosíthassa.

A védjegyoltalom ugyanis a többi oltalmi formával szemben nem korlátozott időben, az a megszerzést követően tízévente megújítva korlátlan ideig fenntartható.

Így, ha könnyen lehetne háromdimenziós designokra védjegyoltalmat kapni, akkor indokolatlanul hosszú ideig lehetne az adott forma tekintetében monopoljogot szerezni.

A formatervezők által elkészített minták közül leginkább egy megtervezett céglogó (ábrás elem) vagy egy jellegzetes csomagolás esetén érdemes a védjegyoltalom által biztosított eszközökhöz nyúlni, hiszen ezen megjelölések valóban a védjegy alapfunkciójához kapcsolódnak, és formatervezők, illetve grafikusok tevékenységének eredményei. Ilyen megjelölések például az alábbiak:

1.2.2. A jellegbitorlás

Az áru külső csomagolása, megjelölése, elnevezése lehet designalkotás (ld. ékszerek, lapok, emblémák, elnevezések, játékok). Ezeket azonban a szerzői jogi oltalom mellett nem csak formatervezésiminta-oltalom védheti, hanem fel lehet lépni az áru vagy szolgáltatás jellemző elemeit bitorló versenytárral szemben is. A jellegbitorlás intézménye versenyjogi védelmi eszköz, amely arra szolgál, hogy egy jellegzetes terméket vagy szolgáltatást a piacon tisztességtelen módon tevékenykedő versenytársaktól meg lehessen védeni. A versenytörvény⁶ (a továbbiakban: Tpv.) 6. §-a alapján:

Tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni.

Ennek egyetlen kritériuma, hogy a védelem alatt álló áru külső kialakítása, csomagolása, megjelölése vagy elnevezése jellegzetes legyen. További fontos kritérium, hogy jellegbitorlás alapján csak versenytárral szemben nyílik mód a fellépésre.

A jellegbitorlás alapján akkor is fel lehet lépni az utánzó versenytárs ellen, ha a jellegbitorlással érintett áru vagy szolgáltatás egyébként valamilyen iparjogvédelmi oltalom alatt áll (pl. a logó védjegyoltalom alatt, a termék formatervezésiminta-oltalom alatt), és akkor is, ha a termék vagy a szolgáltatás semmilyen szellemi tulajdon-jogi védelmet nem élvez. Az érvényesítéshez minden esetben az alábbi feltételeknek kell teljesülnie:

⁶ A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1997. évi LXXVII. törvény.

- (I) a terméknek a versenytárs termékének megjelenését megelőzően Magyarországon ténylegesen jelen kell lennie, és már széles körben ismertnek kell lennie a fogyasztók körében;
- (II) a termék külső megjelenésében vannak jellegzetes, kizárólag az adott termék gyártója, forgalmazója által használt egyedi jegyek;
- (III) a fogyasztók az említett egyedi, jellegzetes külső jegyeket a bitorolt termék gyártójához, forgalmazójához kötik (asszociáció követelménye); és
- (IV) az említett egyedi, jellegzetes külső jegyeket tekintve a bitorolt termék a fogyasztók számára az összetéveszthetőségig hasonló a versenytárs bitorló termékéhez.

16

A jellegbitorlás alapján például fel lehetne lépni egy olyan röviditalgyártó társaság ellen, aki a jellegzetes Zwack Unicum-os üveggel összetéveszthető üvegekben forgalmazna röviditalt. (Megjegyzendő, hogy az Unicum üvege védjegyoltalom, illetve formatervezésiminta-oltalom alatt is áll.)

Fontos azonban, hogy ez a típusú védelem nem biztosít a jogosult számára abszolút jellegű, előzetes engedélyezési lehetőséget, hanem csak relatív módon, és csak a jogsértő versenytárs elleni (utólagos) fellépést teszi lehetővé. Így tehát a jellegbitorlás alapján való versenytárs elleni fellépés bárki számára lehetőséget biztosít, ha a fenti kritériumok teljesülnek, és nem szükséges semmilyen megelőző regisztráció.

1.2.3. A szabadalom és a használatiminta-oltalom

A formatervezett termékek nem ritkán műszaki újdonságtartalommal is bírnak, ugyanakkor jóval gyakoribb az, amikor a formatervezési oltalomhoz szükséges újdonság és a szabadalomhoz szükséges műszaki újdonság más-más vonatkozásban jelenik meg ugyanazon termék kapcsán.

A műszaki megoldások oltalmazhatóságára a szabadalom és a használatiminta-oltalom áll rendelkezésre. A használatiminta-oltalmat gyakran „kis szabadalomnak” hívják, mivel a szabadalomhoz nagyon hasonló jogintézményről van szó: ugyan rövidebb ideig, szűkebb tárgyi körben és enyhébb feltételrendszer mellett, de közel azonos szellemi alkotások tekintetében ugyanolyan kizárólagos jogokat biztosít a jogosult számára.

A szabadalmi törvény⁷ (a továbbiakban: Szabadalmi tv.) szerint szabadalmi oltalomban részesülhet minden (I) új, (II) feltalálói tevékenységen alapuló és (III) iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén. Új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához. Az (I) újdonság kritériuma abszolút újdonságot jelent, tehát

---

⁷ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény.

ha a bejelentés időpontja előtt bárki a találmányt a világ bármely pontján írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatba vétel útján vagy bármely más módon bárki számára hozzáférhetővé teszi, akkor az a találmány nem lesz új, mivel a technika állásához fog tartozni az adott műszaki megoldás. Az abszolút újdonság azt is jelenti, hogy ha a bejelentő ismerteti a saját találmányát a bejelentés előtt, akkor a saját találmánya tekintetében önmaga lesz újdonságrontó. A (II) feltalálói tevékenység megléte azt jelenti, hogy a technika állásához képest a szakember számára nem nyilvánvaló a találmány műszaki megoldása. A szabadalmi jog „szakembere” egy fiktív személy, aki teljes egészében ismeri a szakterületén a technika állását, továbbá az általános műszaki ismeretek körébe tartozó megoldásokat, de nem képes elszakadni azoktól, nem képes az ismeretei alkotó jellegű kombinálására. Az (III) ipari alkalmazhatóság követelménye egyfajta műszaki hasznosíthatósági követelmény, amely azt jelenti, hogy a találmány az ipar vagy a mezőgazdaság valamelyik ágában alkalmazható, megvalósítható kell, hogy legyen.

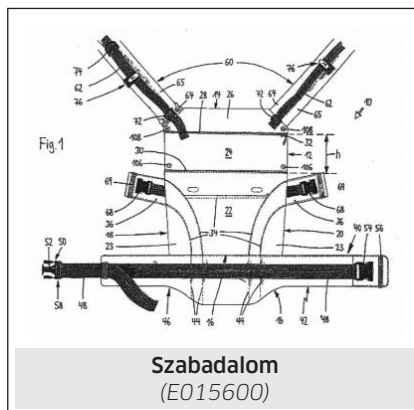
A használatiminta-oltalom a szabadalmazható találmány színvonalát el nem érő, új kialakítások, szerkezetek, illetve elrendezések védelmére szolgáló oltalmi forma. A használatiminta-oltalom tárgykörét tekintve tehát szűkebb, mint a szabadalmi oltalom: szabadalom oltalmazhat akár terméket, akár a termék előállítására vonatkozó eljárást, használatiminta-oltalomban azonban eljárás nem részesülhet. A használatiminta-oltalom előnye ugyanakkor, hogy a bejelentési eljárás lényegesen gyorsabb és egyszerűbb, az oltalom fenntartása pedig jóval olcsóbb, mint a szabadalomé, bár az általa biztosított oltalmi idő is rövidebb. A használatiminta-oltalmi törvény⁸ (a továbbiakban: Hmtv.) szerint használatiminta-oltalomban részesülhet valamely tárgy kialakítása, szerkezete vagy részeinek elrendezése, ha (I) új, (II) feltalálói lépésen alapul és (III) iparilag alkalmazható. Új a használati minta, ha nem tartozik a technika állásához. A használatiminta-oltalom estén az (I) újdonság kritériuma könnyebben megvalósítható, mivel a technika állásához csak az írásbeli közlés, valamint a belöldi gyakorlatba vétel tartozik, így a szóbeli ismertetés és a külföldi gyakorlatba vétel nem lesz újdonságrontó hatású (szemben a szabadalmi oltalommal). A szabadalom és a használatiminta-oltalom között a lényeges különbség az, hogy a szabadalomnál feltalálói tevékenység az elvárt, míg a használatiminta-oltalomnál csak a feltalálói lépés. Ezáltal a szabadalmazható találmányhoz képest kevésbé magas szintű alkotói teljesítmény is elegendő az oltalomszerzéshez. A feltalálói lépés meghatározásánál itt nem a szakember tudásából, hanem a mesterségben járatos személy tudásából kell kiindulni.

A két oltalmi forma védelmi ideje is különbözik, mivel a szabadalmi oltalom általános esetben legfeljebb 20 évig képes védelmet biztosítani, a használatiminta-oltalom azonban csak maximum 10 évre szerezhető meg.

A formatervezőknél nem ritka, hogy a megalkotott design olyan műszaki tartalommal rendelkezik, amely eléri a használatiminta-oltalom, adott esetben a szabadalom szintjét is. Ilyen például a méltán híres Rubik-kocka, amely szabadalmi oltalom

⁸ A használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény.

alatt állt (védelmi ideje már lejárt), de mindemellett formatervezésiminta-oltalmat is igényeltek rá. A Rubik-kocka esetében a külső megjelenés mellett a játék lényegét jelentő műszaki jellemző volt a meghatározó. Ugyanakkor következő példaként az alább bemutatott babahordozó tervezői megalkotásakor a megjelenés is központi szerepet kapott, és mindemellett olyan műszaki jellemzőkkel is sikerült ellátni, hogy a tervező szabadalmi oltalmat is kapott a termékre (jogosult: Schachtner Vermögensverwaltungs GmbH & Co. KG):

I.2.4. A lajstromozás nélküli közösségi formatervezési minta

A lajstromozás nélküli formatervezési minta olyan szempontból kakuktkojás a fentiekhez képest, hogy ezt az oltalmi formát a magyar jog önállóan nem ismeri, csak a közösségi formatervezésiminta-rendelet (a továbbiakban: Rendelet) teremtette meg az Európai Unió területén.

Az oltalom létrejötté hasonló a szerzői jogi oltalom létrejöttéhez, tehát nincs szükség külön hatósági nyilvántartásba vételre, a védelem automatikusan illeti meg a formatervezési mintákat.

A védelem sem ebben az esetben, de a szerzői művek, valamint a lajstromozott formatervezési minták esetében sem függ minőségi, mennyiségi, illetve esztétikai jellemzőktől, a lajstromozás nélküli formatervezésiminta-oltalom létrejöttéhez a designnak az alábbiakban, a formatervezési minta tekintetében részletesen bemutatott újdonságra és egyéni jellegre vonatkozó követelményeknek kell megfelelnie.

A lajstromozás nélküli védelem az Európai Unió egész területére kiterjed az első nyilvánosságra hozattalól számított 3 éven keresztül.

Ebből az következik, hogy amennyiben egy design nem került nyilvánosságra (pl. elkészítettük a műhelyben, és ott maradt; a fiókunkban lapul, a számítógépünkön

létezik csak), úgy a lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom nem tudja védeni. A védelemhez tehát nyilvánosságra kell hozni.

A nyilvánosságra hozatal alatt minden olyan hozzáférhetővé tételt érteni kell, amelynek során a minta az érintett ágazatban működő szakmai körök számára megismerhetővé válik.

Ilyen tevékenységnek minősül többek között a közzététel, a kiállítás és a kereskedelmi forgalomba hozatal. Az a design tehát, amelyet harmadik személy úgy ismer meg, hogy ez a személy kifejezett vagy hallgatólagos titoktartási nyilatkozatot tesz, esetleg csak a család számára válik megismerhetővé, nem minősül nyilvánosságra jutottnak.

Ezen egyszerűen megszerezhető oltalom kialakulását több gazdasági körülmény is indokolta: bizonyos termékek kifejezetten rövid piaci jelenlétre születtek, de megfelel annak az igénynek is, hogy a formatervező is próbára teheti a terméket anélkül, hogy egy bonyolultabb (és költséges) lajstromozási eljárásba kezdene. Azonban azon termékek esetén, amelyeket hosszabb piaci léte szánnak és fontosabb a jogbiztonság, a lajstromozás megfelelőbb védelmet nyújt.

Összességében a lajstromozás nélküli közösségi formatervezési minta hivattott megvédeni például egy magyar designert attól, hogy az egyik évben egy kiállításon bemutatott formatervezett lámpáit egy olasz tervező elkezdje árulni Olaszországban.

A lajstromozás nélküli mintaoltalom esetén számolni kell azzal, hogy egy bitorlási perben a jogosultnak a jogosultsága fennállását sokkal nehezebb lesz bizonyítania, mint egy lajstromozott formatervezésiminta-oltalom esetén, hiszen nincs olyan közhiteles lajstrom, amely ezt a körülményt tanúsítaná. Gyengébb ez a védelem amiatt is, hogy a lajstrom nélküli formatervezésiminta-oltalom csak a szándékos másolás ellen nyújt védelmet. Ha tehát az eredeti jogosulttól függetlenül valaki ugyanarra az eredményre (mintára) jut, az eredeti jogosultat megillető védelem az ez elleni fellépésre nem terjed ki. Emiatt különös annak a gyakorlati jelentősége, ha a jogosult a nyilvánosságra hozatalt és azt követően valamennyi megjelenést megfelelően és pontosan dokumentál (screenshotok stb). Egy jogérvényesítés esetén kulcsfontosságú, hogy az utóbb már nem, vagy csak nehezen fellelhető bizonyítékok rögzítésére már előre gondoljunk.

Ezek alapján egy bitorlási perben az alábbiakat kell bizonyítani:

- (I) a minta első nyilvánosságra jutását (ez ahhoz kell, hogy a 3 éves időtartamot „leellenőrizhessük”),
- (II) azt, hogy a mintához fűződő jog a jogosultat illeti (hiszen a lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom esetében nincsen egy olyan adatbázis, ahonnan megtudható lenne, hogy ki a formatervezésiminta-oltalom jogosultja),

- (III) hogy a minta a szakmai körök számára megismerhető volt,
- (IV) a minta azonosságát az eljárás tárgyát képező mintával, illetve
- (V) azt, hogy a bitorló az említett mintát lemásolta.

I.2.5. A párhuzamos védelem lehetőségei és a nyilvántartásba vétel kérdése

A magyar jogrendszerben a fent bemutatott oltalmi formák egymás mellett léteznek, nincs kizárva azok együttes fennállása sem ugyanazon design tekintetében. Mindazonáltal a design nemzetközi/külföldi védelmének igénye esetén figyelemmel kell lenni arra, hogy léteznek olyan jogrendszerek, amelyek nem ismerik el a különféle oltalmi formák párhuzamos létezésének lehetőségét, emiatt abban az esetben, ha egy Magyarországon többféle eszközzel is védett design külföldi oltalmát kell megvizsgálni (pl. egy lehetséges külföldi jogsértés esetében), akkor mindenképp tájékozódni szükséges, hogy az adott országban is jogosult-e a forma mindegyik oltalomra.

Fontos itt utalni arra, hogy a formatervezési minta, a használati minta, a szabadalom és a védjegyoltalom lajstromozott oltalmak: azaz csak akkor keletkeznek, ha a jogosult és az oltalom a megfelelő lajstromba bejegyzésre kerül.

Ez egyben azt is jelenti, hogy az oltalom keletkezését megelőzően a bejelentés hatósági vizsgálaton megy keresztül, amelynek során megállapításra kerül, hogy teljesíti-e az adott oltalomhoz szükséges törvényi kritériumokat.

A szerzői jogi oltalom ezzel szemben a szerzői mű megszületésével, az alkotással magával egyidejűleg keletkezik, megszerzéséhez ezenkívül nincs szükség semmilyen további lépésre sem.

Hasonlóan nem igényel bejegyzést, lajstromozást a know-how védelme, illetve ahogyan a neve is utal rá, a lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom sem.

Fontos hangsúlyozni, hogy a különböző oltalmak megjelölésére egyes külföldi jogrendszerek használnak különböző rövidítéseket. Így a © jelet a szerzői jogi oltalomra, a (p) jelet a szabadalmi oltalomra, a ™ jelet a védjegyoltalom fennállása tekintetében. Ezek azonban Magyarországon nem bírnak jogi jelentőséggel, így önmagában az, hogy valamely szellemi teljesítmény ilyen jelöléssel van ellátva, nem döntő abban a tekintetben, hogy védett-e vagy sem.

II. A szerzői jogi és a formatervezésiminta-védelem tárgya és jogosultja

II.1. A szerzői jogi, illetve a formatervezésiminta-oltalom tárgya

II.1.1. Mi kerülhet szerzői jogi védelem alá?

Mielőtt részleteiben bemutatjuk, hogy milyen feltételei vannak a szerzői jogi, illetve a formatervezésiminta-oltalomnak, azaz mely sajátosságokkal kell bírnia a szellemi alkotásnak ahhoz, hogy szerzői műként vagy formatervezési mintaként védhető legyen, hangsúlyozni kell, hogy a **szerzői jogi védelem automatikusan keletkezik** akkor, ha a szerzői mű teljesíti az alábbi feltételeket, míg a formatervezésiminta-oltalom esetében a védelem feltételei csak előfeltételek, az oltalom későbbi megszerzéséhez elengedhetetlenek, de önmagukban nem keletkeztetik a formatervezésiminta-oltalmat, hanem a már említett (és alább részletesen is bemutatásra kerülő) lajstromozási eljáráson kell keresztülmennie.

Ahhoz, hogy egy szellemi alkotás a szerzői jog által védettnek minősüljön, két feltételnek kell eleget tennie. Ha e két feltétel közül akár csak egynek nem felel meg az alkotás, akkor nem állhat szerzői jogi védelem alatt (legfeljebb más oltalomban részesülhet).

A szerzői jogi védelem elsődleges feltétele, hogy az alkotás az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére essen.

A jogi szabályozás nem definiálja, mit kell irodalom, tudomány, művészet alatt érteni, ennek meghatározása a mindenkori irodalom, tudomány és művészet, illetve a velük foglalkozó tudományágak saját feladata. A design körében értelemszerűen elsősorban azok az alkotások jelenhetnek meg, amelyek a (képző)művészet területére esnek. Nem kizárt azonban az sem, hogy a designnak részét képezze irodalmi alkotás (pl. egy jelmondat) is.

A szerzői jogi szabályozás csak egy példálódzó felsorolást ad arra vonatkozóan, hogy mit tekintünk úgy, hogy az az irodalom, a tudomány vagy a művészet területére tartozik (vagyis szerzői jog védheti). Így a design körében például szerzői jogi védelem alá eshet a fent említett jelmondaton túl egy betű, egy szó, vagy bármely, a rajzolás, a festés, a szobrászat, a metszés, a könyvmás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve; a fotóművészeti alkotás; a jelmez- és díszletterv; az ipari tervezőművészeti alkotás, a (belső)építészeti alkotás és annak terve, mint tipikus designművek. Ezzel együtt sok más szerzői mű is állhat kapcsolatban designnal: egy formatervezési minta bemutatható (szak)irodalmi műben, tervezéséhez szükséges lehet számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció akár forráskódban, akár tárgykódban vagy más formában rögzített minden fajtájában, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is (például egy weboldalt üzemeltető szoftver, vagy a digitális képszerkesztő program).

A gyakorlatban azt mondhatjuk, hogy mivel az Szjt. külön említi az iparművészeti alkotást és annak tervét, mint szerzői jog által védett alkotást, ezért egy formatervező által alkotott design nagy valószínűséggel meg fog felelni az első kritériumnak.

Mivel az Szjt. megköveteli, hogy az alkotás az irodalom, a művészet vagy a tudomány területére essen, nem eshetnek szerzői jogi védelem hatálya alá az egyéni, eredeti jelleggel nem bíró kifejezett műszaki, technikai alkotások. Ezek közkinccsbe tartozhatnak vagy egyéb oltalmi forma által való védelmük lehetséges.

A szerzői jogi védelem második feltétele, hogy az alkotás kifejezőmódjának (megjelenésének) a szerző szellemi tevékenységéből fakadó, egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkeznie.

Fontos, hogy a szellemi tevékenység azé a természetes személyé legyen, akit az adott mű kapcsán szerzőnek tekintünk: a mű más személy számára nem keletkeztethet szerzői jogi védelmet.

Nagyon fontos, hogy az, aki a designt csak az ötletét adja (például megrendelői utasítás, közös ötletelés vagy a megrendelői/mentori elképzelések átadása), vagy annak létrejöttéhez biztosítja az anyagi támogatást, nem minősülhet szerzőnek. Így az a megrendelő/mentor sem lesz szerző, aki az elkészült művet „kritikájával” alakítja, amelynek hatására a mű alakításra kerül.

A szellemi tevékenység követelménye azt jelenti, hogy nem lehet az alkotás teljesen mechanikus, körülmények, szabályok által determinált: csak abban az esetben keletkezik szerzői jogi oltalom, ha az eredmény létrehozásában van mozgáster, a megoldási, kivitelezési, megfogalmazási lehetőségek között van választási lehetősége az alkotónak.

Az egyéni jelleg, az egyéniség követelménye a szerzői jogi védelem eredője: ennek alapján a műnek hordoznia kell a szerző személyiségének lenyomatát.

Az eredeti jelleg kritériuma pedig azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelmet élvező mű nem lehet egy másik alkotással azonos másolat vagy annak szolgálai utánzása.

A szerzői jogi védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Vagyis a szerzői mű hosszúsága csak annyiban szempont, hogy az adott méret alkalmas-e a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenységének tükrözésére. Szerzői mű például egy szobor, egy fotó, de a pár hangból álló MÁV-szignál, vagy egy néhány perc hosszúságú reklámszpot is. Egy frappánsan megírt Facebook-poszt vagy komment is ugyanúgy elérheti a szerzői jogi védelem szintjét. Az általános feltételek teljesítése esetén egy grafika is védett lehet, amely esetleg esztétikailag nem minősül nagy értékűnek. Nem számít az sem a védelem fennállása szempontjából, hogy a mű milyen művészeti stílusban született: a korszak modern irányzatainak megfelelő-e (például graffityszerű alkotások) vagy valamely korábbi művészeti irányzatba illik (például absztrakt ábrázolás eredménye). Végül nem tekinthető a védelem feltételének az sem, hogy az adott mű erős vagy gyenge alkotás, amely egyébként is csupán szubjektív megítélés kérdése lenne. Megjegyezzük, hogy a védelemből nincsenek kizárva a funkció-

nalitással bíró alkotások: ha tehát egy alkotás hasznosítható valamilyen gyakorlati célra, de ettől függetlenül teljesíti a szerzői jogi védelem feltételeit, állhat ilyen védelem alatt (lásd egy szoftver vagy formatervezett tojástartó). Tehát mindegyik alkotás, amely teljesíti a szerzői művekre vonatkozó két konjunktív feltételt, ugyanolyan erősségű és tartalmú szerzői jogi védelem alatt áll.

A szerzői művek tekintetében nem feltétele az italomnak az újdonság. Ebből következően ha két nagyon hasonló mű születik, azok állhatnak szerzői jogi védelem alatt, természetesen feltételezve, hogy nem másolta egyik szerző a másikat. (A funkcionális alkotások esetében különösen nem kizárt, hogy nagyon hasonló művek egymástól függetlenül is megszülessenek.)

Az alábbi szemléltető példán keresztül mutatjuk be, hogy valójában mennyire tágra kell a fentieket értelmezni, és hogy a gyakorlat mit és mit nem tekintett szerzői jogi védelem alatt álló alkotásnak:

Szerzői jogi védelmet élvező alkotás az SZJSZT véleménye alapján (SZJSZT 25-2019)	
Alkotás lényege:	Lószállító kisteherautó (poliészterdarabokból álló lószállító kisteherautó felépítményének éleit és hátulját, valamint a kisteherautó vezetőfülkéjének tetejét burkoló keretszerelvény)
A szerzői jogi védelem megállapításához figyelembe veendő tények:	Egy lószállító kisteherautó alvázához épített felépítmény éleit és hátulját, valamint a kisteherautó vezetőfülkéjének tetejét burkoló keretszerelvény külső formáját tekintve egyéni, eredeti kifejezőmódra csak szűk körben van lehetőség: a felépítmény méretét alapvetően az alváz és a szállítandó lovak mérete határozza meg, a burkolóelemek szükségszerűen ehhez igazodnak, a felépítmény hátsó falának burkolásakor tekintettel kell lenni a funkcionális elemekre (ajtó, lámpák), a vezetőfülke tetejének burkolatát pedig részben aerodinamikai szempontok korlátozzák.
Egyéni és eredeti jelleget adó karakterek:	I) A keretszerelvénynek a felépítmény felső hosszanti éleire kerülő élburkolói legömbölyítettek, és enyhe U-alakot formálnak a felépítmény tetején. II) A vezetőfülke tetejét borító, negyed körív mentén lefutó hálófülke két oldala az említett élburkoló folytatásaként van kialakítva, megtartva annak legömbölyített jellegét, és határozottan elkülönülve a hálófülke falának frontális részétől.

⁹ Az SZJSZT-ről: a Szerzői Jogi Szakértői Testület egy olyan testület, amely peres eljárásban, vagy azon kívül ad szerzői jogi témájú kérdésekben szakértői véleményt. A gyakorlati tapasztalatok szerint az SZJSZT elsősorban perben álló felek közötti jogvitában játszik szerepet, de nem kizárt, hogy peren kívül vagy a pert megelőzően kérjék fel szakvélemény adására. Megnyugtatóbb a helyzet, ha a vitában álló felek együtt jutnak arra az elhatározásra, hogy a vitatott szerzői jogi szakkérdésben az SZJSZT-hez fordulnak, és a testület döntését – kvázi választott bírósági döntésként – magukra nézve kötelező érvényűnek tekintik. Az sem kizárt természetesen, hogy csak az egyik fél fordul az SZJSZT-hez, de ennek az veszélye, hogy a másik fél nem tekinti irányadónak a szakvéleményt. Ekkor még mindig perre lehet vinni az ügyet, amelyben az SZJSZT már meglévő szakvéleménye kétségekívül katalizáló erővel bírhat.

	<p>A hálófülkének a vezetőfülke felőli alsó szélén közepén elkeskenyedő díszítőcsík fut körbe, amelynek kiszélesedő két oldala ráfut az élburkolók folytatásának szintén kiszélesedő alsó végeire.</p> <p>III) A keretszerelvénynek a felépítmény hátoldalát borító hátfala szintén az élburkolók ívét követi felül. A hátfal szélső tartománya minden irányból enyhe lekerekítéssel meg van nyújtva hátrafelé, és a hátsó ajtót övező enyhén boltíves élbe fut bele, csatornát képez, azon kívül pedig a hátfal szélei felé kiszélesedik. A hátfal aljában a horony ívét követő, lekerekített trapézalakban megemelt rész van, amely alá ahhoz igazodó lekerekített trapézformájú elem van beillesztve.</p> <p>IV) A keretszerelvénynek a felépítmény alsó hosszanti eleit burkoló eleme más lószállítóknál látotthoz képest határozottan vastagabb, a kerék felett a kerék ívét követő darab úgy van kialakítva, hogy annak a vastagsága nem állandó, hanem a kerék legfelső pontja felett a legvastagabb, attól mindkét irányban pedig egyenletesen csökkenő.</p>
Összegzés	<p>Más lószállító kisteherautók formájával összevetve a szerző kihasználta a rendelkezésére álló szűk mozgásteret, hogy saját szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti alkotást hozzon létre. Így tehát a lószállító és a keretszerelvény szerzői jog által védett mű.</p>

Ezzel szemben egy példa, hogy mi nem élvez szerzői jogi védelmet:

Szerzői jogi védelmet nem élvező alkotás az SZJSZT véleménye alapján (SZJSZT 28/2002): az SZJSZT szerint a jármű külső megjelenése egy téglatestforma, amelynek méreteit egyrészt az átalakítandó jármű méretei, másrészt a közlekedési előírások szerinti magasság határozza meg. Az előzőek alapján az eljáró tanács álláspontja a rendelkezésre álló ügyiratok alapján az, hogy a műszaki terveket és az átalakított jármű kialakítását a jármű speciális funkciója, a kötelező műszaki és biztonsági (közlekedésbiztonsági) előírások, valamint az átalakítandó jármű formája alapvetően meghatározta, ez pedig a jelen esetben kizárja az egyéni, eredeti alkotásjellegét. Ezen túlmenően az is megállapítható az ügyiratokból, és elsősorban a feljelentő és a különböző tanúk nyilatkozataiból, hogy a tervezők célja sem valamilyen egyéni formai megvalósítás volt, hanem a legelőnyösebb, a funkcióhoz igazodó belső elrendezés kialakítása. A fentiekben említett körülmények azt is kizárják, hogy az ügyben szereplő tervdokumentáció, illetve jármű formatervként, ipari tervezőművészeti alkotásként vagy iparművészeti alkotásként minősüljön.

II.1.2. Mely alkotás részesülhet formatervezésiminta-oltalomban?

A formatervezésiminta-oltalom kifejezetten a termékek külsejét védelmezi, annak belső funkciójára/kialakítására tekintet nélkül. A formatervezési minta valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének külső jellegzetességei eredményeznek, amelyek két-, illetve háromdimenziós formákban valósulhatnak meg.

A formatervezésiminta-oltalom kizárólag a lajstromban bejegyzett képeken feltüntetett design megjelenését védi, nem oltalmazza például a megjelenésen alapuló termék anyagát, összeszerelését, működési elvét.

A formatervezésiminta-oltalom csak terméken állhat fenn. Terméknek minősül minden ipari vagy kézműipari árucikk, egyebek mellett a csomagolás, a kikészítés, a grafikai jelzések és a nyomdai betűformák, valamint azok a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdonvédelmi Hivatalának (angolul: European Union Intellectual Property Office, röviden: EUIPO) fellebbviteli tanácsa a jobbra látható szív alakú paradicsom tekintetében rögzítette, hogy annak ellenére nem termék, hogy az genetikai manipuláció eredménye. Az élő organizmusok és a természetben előforduló teremtmények tehát nem minősülnek terméknek, így formatervezésiminta-oltalom sem állhat rajtuk. Ugyanakkor egy olyan grafika, amely megőrökíti a szív alakú paradicsomot, már védhető a formatervezésiminta-oltalom intézményével, hiszen a grafika az kézműipari árucikk.

A mintaoltalom kiterjedhet egész termékre (pl. teljes színpadra), ideértve tehát az összetett termékeket, kiterjedhet továbbá a termék egyetlen részére, így egy összetett termék alkotóelemére is (pl. a gépjármű lámpája, színpadrészlet), gyűjteményekre, összetartozó elemekből álló készletre (pl. étkezészet, bútorgarnitúrák), háromdimenziós kialakításokra (pl. csillár) és kétdimenziós kialakításokra (pl. palackcímke) is.

A formatervezésiminta-oltalom a termék megjelenését védi, ebből következik, hogy mindenképpen kézzelfoghatónak kell lennie. Így a csupán ötlet/gondolat szintjén lévő minták nem kerülhetnek védelem alá (lajstromozásuk különben is nehézkes volna). A kidolgozottság hiányzik az ötlet/gondolat esetében, amely szintén akadály a oltalomhoz szükséges feltételek teljesülésének, még ha egyébként a megvalósíthatóság nem is feltétele a formatervezésiminta-oltalomnak. A lajstromozásra szánt mintának láthatónak kell lennie, így aztán a nem látható termékek, parfümök,

ízék, illatok, hangok, szagok nem eredményezhetnek mintát, nem is részesülhetnek ezen oltalomban. Szavak vagy szlogenek önmagukban, mindenfajta plusz esztétikai, díszítő elem nélkül nem minősülhetnek mintának, ugyanakkor terméken megjelenő dekorációként, a formai megjelenésük okán élvezhetnek ilyen típusú védelmet is. A színek is csak ilyen dekoráció, minta részletelemeként állhatnak formatervezési-minta-oltalom alatt, önmagában bármilyen egyedi is egy színárnyalat, a jog ilyen-fajta védelmében nem részesíti (de alkalmazható rájuk a védjegyoltalom). A formatervezési minta megjelenési formáit az alábbi táblázattal kívánjuk szemléltetni:

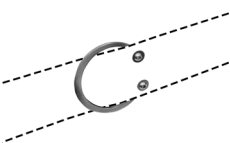
Termék csomagolása
(RCD 002710731-0001¹⁰)

Termékszett
(RCD 002490193-0001)

Összetett termék
(RCD 000408166-0001)

Termék része
(RCD 006115002-0001)

Logó
(RCD 018026593)

Számítógépes ikon
(RCD 003001494-0002)

Különleges rajzolat
(RCD 002825687-0001)

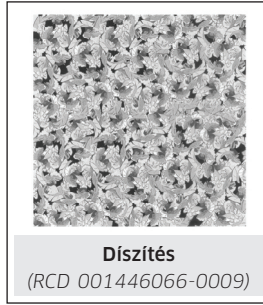
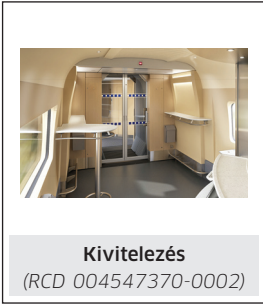

Betűkép/írásmód
(RCD 004007441-0016)

Grafikai design
(RCD 004547370-0002)

¹⁰ Az RCD = Registered Community Design (Lajstromozott Közösségi Formatervezési Minta); a szám a formatervezési minta lajstromszáma.

Az összetett termék kérdésére itt részletesebben is ki kell térni.

27

Összetett terméknek minősül az olyan alkotóelemekből álló termék, amelyek eltávolításával a termék szétszedhető és utána újból összeállítható. Az összetett termék alkotóeleme akkor részesülhet formatervezésiminta-oltalomban, ha az alkotóelem az összetett termék beillesztését követően is látható marad az összetett termék rendeltetésszerű használata során.

A szabály szemléltetése érdekében az alábbi táblázatban bizonyos összetett terméket mutatunk be:

Összetett termék	Összetett termék megnevezése	Látható alkotóelem	Nem látható alkotóelem
<p>(RCD 000110176-0001)</p>	Traktor	Kormány, fényszóró, motorburkolat, kerekek, ülőfelület stb.	Motor részei, belső mechanikus elemek, benzintank stb.
<p>(RCD 000649538-0011)</p>	Lámpa	Lámpabúra, lámpatest, fali csatlakozó, adott esetben a lámpakörte.	A lámpatest mozgását biztosító belső csatlakozóelemek.
<p>(RCD 006461638-0001)</p>	Színpad	A színpadi lépcsők, színpadi elválasztóelemek, határolófalak stb.	A színpadot mozgó motorok, szélcsatorna, tartószerkezet stb.

A fenti táblázatban felsorolt összetett termékek látható elemei tehát önmagukban is formatervezésiminta-oltalom alá helyezhetőek akkor, ha egyébként teljesítik a később bemutatott kritériumokat (újdonság, egyéni jelleg). A nem látható alkotóelemek ugyanakkor, akármilyen formatervezői munka eredményei is, nem lajstromozhatók formatervezési mintaként. A fenti példákból kiragadva, ha egy valóban eredeti színpadmozgató berendezést terveznek meg, az mint a színpad alkotóeleme nem lesz oltalomképes. Itt jegyezzük meg azt is, hogy a láthatóság nem folyamatos követelmény, szellemes példa erre, hogy a kakukkos óra kakukkja csak minden órában egyszer „jön elő”, ugyanakkor az összetett termék alkotóelemeként is oltalomképes lesz.

A fent bemutatott mintáknak ugyanakkor két további feltételnek kell megfelelnie ahhoz, hogy formatervezésiminta-oltalomban részesíthetőek legyen:

- (I) újnak és
- (II) egyéni jellegűnek kell lenniük.

Új a minta, ha azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az „elsőbbség időpontját” megelőzően. A mintákat egymással azonosnak kell tekinteni akkor is, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek.

Az újdonság kritériuma azt jelenti, hogy ha a mintával azonos vagy külső jellegzetességeiben csupán lényegtelen részletekben különböző minta egy bizonyos időpillanathoz (legtöbbször a bejelentés napjához) viszonyítva korábban nyilvánosságra jutott, akkor az nem lajstromozható. (Emiatt a szerzői jogi védelem, bár megilletethet két alkotást egymástól függetlenül, ugyanezen alkotások mintakénti oltalmazása már csak az egyikük esetében lesz lehetséges.)

Az elsőbbség időpontjára mint a mesterségesen elismertetet időpillanatra tekintettel vizsgálják az újdonságot és az egyéni jelleget, így a vizsgált időpillanatot követően esetlegesen a mintaoltalom feltételeit lerontó események már nem befolyásolják a lajstromozást.

Az elsőbbség időpontja alapesetben az az időpont lesz, amikor a formatervezési-minta-oltalmi bejelentést a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához (a továbbiakban: SZTNH) benyújtották (ez az úgynevezett bejelentési elsőbbség). Ugyanakkor lehetőség van arra, hogy bizonyos esetekben a magyar bejelentést maximum 6 hónappal megelőző, ugyanarra a mintára vonatkozó, máshol tett bejelentés időpontja számítson az elsőbbség időpontjának. Ez jelentős előnyt nyújt a jogosultnak, hisz a korábbi, máshol elért/megszerzett elsőbbség egy azt követően, de a magyar bejelentésnél korábban nyilvánosságra hozott minta újdonságrontó hatását megszüntetheti.

Mindez azt jelenti, hogy ha például Németországban bejelent egy jogosult egy formatervezési mintát 2019. július 1. napján, akkor onnantól számított 6 hónapon belül Magyarországon is bejelentheti úgy a formatervezési mintát, hogy az elsőbbség napjának nem a tényleges bejelentés napja fog minősülni, hanem 2019. július 1. napja.

A Formatv. az alábbi elsőbbségi napokat ismeri el:

1. **Uniós elsőbbség:** a Párizsi Unió Egyezmény tagállamaiban,¹¹ a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) tagállamaiban, illetve viszonyosság esetén más tagállamban tett olyan bejelentés, amelyből megállapítható kétségtelenül a bejelentés napja, a bejelentés további sorsától függetlenül biztosít a részes tagállamok területére elsőbbséget legfeljebb 6 hónapra.
2. **Kiállítási elsőbbség:** a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának elnöke által szabott feltételeknek megfelelő kiállítás napja, amely legfeljebb 6 hónappal előzheti meg a bejelentési napot.
3. **Belső elsőbbség:** a bejelentő azonos mintára vonatkozó, korábbi, folyamatban lévő mintaoltalmi bejelentése 6 hónapnál nem korábbi megtételének napja, ha azzal kapcsolatban más elsőbbséget nem érvényesítettek.

29

A bejelentés elsőbbsége „automatikus” (tehát nem igényel külön igénylést), a többi elsőbbségi lehetőséget azonban külön igényelni szükséges a bejelentéstől számított két hónapon belül (további 4 hónap áll rendelkezésre az uniós elsőbbséget megalapozó okirat, illetve kiállítási elsőbbség esetén az azt igazoló kiállítási igazolás benyújtására).

Miért érdekes, hogy mi a bejelentés (elsőbbség) napja? Az az ideális, ha minél korábbi elsőbbségű bejelentésünk van, mert akkor, ha valaki a saját designunkhoz hasonlót hoz nyilvánosságra vagy jelent be formatervezésiminta-oltalomra, akkor a korábbival megakadályozhatjuk, hogy a másik oltalmat szerezzen, vagy felléphe-tünk a bitorló magatartással szemben.

A formatervezésiminta-oltalomhoz megkövetelt újdonság **abszolút jellegű** és a mintának **világviszonylatban kell újnak lennie**, kizárva az adott mintával azonos mintákat a védelemből. Látható az újdonság objektív kritériumi mivolta, hiszen különböznie kell bármely korábbi mintától. Tekintettel arra, hogy a Formatv. nem ad erre utalást, adott esetben a mintának nem kell feltétlenül elválaszthatatlannak lennie egy hordozó terméktől, így újdonságrontó lesz az is, ha ugyanaz a minta korábban más terméken már megjelent. A korábban már nyilvánosságra jutott, bárki által használható formák tehát semmiképpen nem kerülhetnek lajstromozásra, még akkor sem, ha a minta megalkotója nem ismerte a korábbi publikációkat és saját szellemi alkotásaként dolgozott ki egy ugyanolyan formát. Így nem kaphat formatervezésiminta-oltalmat egy korábban már védjegyként lajstromozott minta sem, mivel az újdonságát és eredeti jellegét a védjegy bejegyzése mindenképpen lerontja (kivéve azt az esetet, ha a védjegy a designjogosult saját védjegye és a 12 hónapos türelmi idő nem telt el).

Az újdonság tekintetében saját magunk is lehetünk újdonságrontóak, ha a design nyilvánosságra hozatala és a formatervezésiminta-oltalomra vonatkozó igény benyújtása között több mint 12 hónap telik el. Erről bővebben a jelen tanulmány II.4. pontjában írunk.

¹¹ A Párizsi Unió Egyezmény szövegét Magyarországon az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet hirdette ki. Jelenleg a Párizsi Unió Egyezménynek 177 ország a tagja.

Bármely minta oltalmazhatóságához nem elegendő az újdonság megléte, a Formatv. megköveteli az egyéni jelleget. Elképzelhető ugyanis, hogy egy minta valóban újnak tekinthető, azonban semmi egyénit nem mutat fel a korábbi mintákhoz képest (ez fordítva is lehet, hogy az anyaghasználat miatt például az egyéni jelleg megáll, de a minta maga nem új).

A mintának egyéni jellege akkor van, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz.

Az egyéni jelleg megítélésakor figyelembe kell venni, hogy a szerző – különösen a termék természetére és az ipari, illetve kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel – milyen **alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát**. Gondoljunk csak abba bele, hogy egy kanapé kialakításánál mennyivel szabadabban szárnyalhat a formatervező fantáziája, mint mondjuk egy ruhafogas kialakításánál! Továbbá jogszabályi keret is csökkentheti az alkotói szabadságfokot, például azzal, ha előír bizonyos formai elemeket a design megalkotásakor. Ezt állapította meg a fellebbviteli bíróság egy vészjelzőháromszög formatervezési minta-oltalmával kapcsolatban, hogy a jogszabályi előírások miatt igen kevés mozgásteret van az alkotónak. Az alkotói szabadságfok kérdésére „pár sorral” lejjebb még visszatérünk.

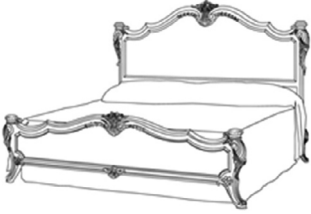

Kiemelnénk, hogy éppen az egyéni jelleg az, amely ebben a tanulmányban indokoltá, hasznossá és szükségessé teszi a formatervezésminta-oltalmi jognak a szerzői joggal való összevetését/együttes tárgyalását.

Annak megállapításakor, hogy a minta teljesíti-e az egyéni jelleg kritériumát, a **tájékozott használó** nézőpontjából kell szemlélni. A tájékozott használó pontos fogalmát nem határozza meg a Formatv., a bírósági gyakorlat alakította ki a fogalom értelmezését.

A tájékozott használó az a formatervezés-orientált fogyasztó vagy vásárló, aki ismeri annyira az adott piac termékeit, hogy képet tud alkotni az érintett iparág termékeire vagy adott termékcsoporthoz az adott időpillanatban jellemző formatervezési irányvonalakról.

A Fővárosi Törvényszék egy határozatában kimondta, hogy „A tájékozott, tudatosan mérlegelő használó ugyanis képes felmérni a minta szerzője számára a minta kialakításában rendelkezésre álló mozgásteret, ezért az összbenyomás azonosságának vagy különbözőségének az eldöntése során szerepet kap az is, hogy a minta kialakítását mennyiben befolyásolta a funkcionalitás, a technológia vagy a gazdaságosság szempontja, és ehhez képest mennyiben használta ki a szerző a formaalkotói szabadságot.”¹² A tájékozott használó személye néhány minta tekintetében:

¹² Fővárosi Törvényszék 1-H-PJ-2010-575. számú határozata.

Formatervezési minta	Tájékozott használó
 <p data-bbox="297 469 526 495">(RCD 000140256-0002)</p>	<p data-bbox="608 208 1094 518">A termék egy ágy, így a tájékozott használó egy olyan személy, aki a hétköznapi embernél jobban ismeri az ágyak piacát, ismeri az ágy kialakításánál felmerülő technikai és funkcionalitásbeli kérdéseket. Az ágyak piacán tájékozott használó például egy lakberendező, aki ugyan nem szakember, de ismeri a különböző típusú ágyakat, így képes arra, hogy felismerje, ha egy új termék csak lényegtelen részletben különbözik egy korábbi terméktől.</p>
 <p data-bbox="297 772 526 799">(RCD 000638309-0001)</p>	<p data-bbox="608 543 1094 913">A termék egy cipőtalp. A tájékozott használó ismeri a piacon található különféle cipőtalmintázatokot, és tisztában van azzal, hogy a talp műszaki rendeltetése (biztonságos járás és stabilitás) hogyan korlátozza a cipőtervező alkotói szabadságfokát. Cipők tekintetében egy cipőket az átlagnál rendszeresebben vásárló személy tájékozott használónak minősül, például egy olyan személy, aki előszeretettel vásárol a kellenénél több cipőt, ismeri a trendet, követi azt és így az átlagembernél nagyobb tudással rendelkezik.</p>

Az egyéni jelleg a formatervezésiminta-oltalom esetében – szemben a szerzői jogi oltalommal – nem jelenti azt, hogy a tervező kifejezett művészi, egyéni tehetségét kell keresni, de az alkotói munkabefektetés nagysága sem eredményez egyéni jelleget (ez nem változtat azon, hogy a minta szerzője az, aki megalkotta). Továbbá az esztétikai hatás sem előfeltétel és nem is teremt egyéni jelleget, mindazonáltal a piaci eladások sikerének kulcsa lehet egy-egy jól eltalált design. (Hangsúlyozni kell tehát, hogy a szerzői jogi értelemben vett egyéni [eredeti] jelleg kritériuma más tartalmú, mint a formatervezésiminta-oltalomé: azaz attól még, mert egy szerzői mű egyéni, nem feltétlenül fogja teljesíteni a formatervezésiminta-oltalom egyéni-ségi kritériumát is.)

Egy szemléltető példa¹³ a minta újdonságának és egyéni jellegének a megítélésére, amelyben azt feltételezzük, hogy balról az első minta nyilvánosságra jutott már:

¹³ A példák az IKEA által forgalmazott Jokmökk- és Lerhamn-típusú székeket mutatják be. (A képek a www.ikea.com weboldalról származnak.)

A korábbi nyilvánosságra hozott minta

Nem új és nincs egyéni jellege sem

Új, de nincs egyéni jellege

A középső szék tehát azért nem új, mert pontosan megegyezik a korábban nyilvánosságra jutott székekkel. A harmadik szék új mintának minősül, hiszen az eltérő ülőlap és a háttámla minimális eltérése miatt az első széktől nem lényegtelen részleteiben különbözik. Ugyanakkor egyéni jelleggel nem rendelkezik, mert a tájékozott használóra nem tesz eltérő összbenyomást a korábbi mintához képest. A székek kialakításakor a tervezők tág alkotói szabadsággal rendelkeznek a háttámlát, a mintázatot, a lábak formáját vagy a háttámla magasságát illetően, így könnyen elkészíthető egy olyan szék, amely nem csupán néhány részlet áttervezésével készül. Az egyéni jelleg megítélésekor a különbségnek olyan szembeűnőnek kell lennie, hogy azon személynek, aki az adott terméket rendszeresen vásárolja, használja vagy találkozik vele, annak a különbségek miatt egyértelmű legyen, hogy nem egy korábbról ismert termékkel találkozik. Ez a küszöb általában magától a terméktől, annak jellegétől is függ.

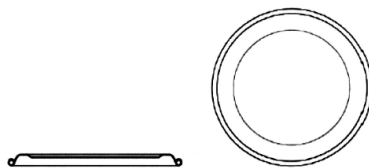
Az alkotói szabadságfok megítélése során a szerző szemszögéből kell kiindulni, hiszen a szabadságfok az, amely az egyéni jelleghez szükséges teret biztosítja a szerző számára.

Ennél a fogalomnál azt kell figyelembe venni, hogy egyes ipari, illetve kézműipari termékek kevésbé alakíthatóak, a szerző fantáziája nem szárnyalhat szabadon, háttárt szabnak neki az alapfunkciók, az alkalmazhatóság, esetlegesen a biztonsági követelmények. Minél kisebb a mozgástere az alkotónak, annál nagyobb kihívást jelent egy korábbiaktól eltérő, egyedi, megkülönböztethető forma megalkotása, más esetekben pedig a termék funkciómegőrzése mellett a tervező fantáziájának csak saját maga szab határt, ilyen esetben vele szemben az egyéni jelleg mércéje is magasabbra kerül. A minta iparágon belüli elhelyezkedése is befolyásolja ezt a skálát, hiszen egy telítettebb iparágban, ahol sok termék található, sokkal nehezebb egyéni jelleggel rendelkező mintát létrehozni. Éppen ezért az alkotói szabadságfok kérdése szubjektív és viszonylagos. Az alkotói szabadság mértékét az alábbi példák mutatják be:

Formatervezési minta	Alkotói szabadságfok	Szükséges eltérés az egyéni jelleg megállapításához
 <p>(RCD 000178926-0001)</p>	<p>Alacsony</p> <p>Egy ruhafogasterméknél alapvetően alacsony az alkotói szabadságfok, hiszen a tervezőnek úgy kell megterveznie a fogast, hogy számos ruhatípus ráférjen, a normál ruhásszekrénybe szélességében is behelyezhető legyen, illetve a ruhásszekrényben található rúdra, amelynek szintén sztenderd mérete van, felfüggeszthető legyen.</p>	<p>Az átlagos mintákhoz képest jóval kisebb eltérés is eltérő összbnyomást tesz a tájékozott használóra, hiszen az alacsony alkotói szabadságfok miatt sokkal kevesebb kreativitást lehet belevinni egy ruhafogas tervezésébe.</p>
 <p>(RCD 000101886-0001)</p>	<p>Közepes</p> <p>Egy „kotyogós” kávéfőző esetén az alkotói szabadságfok korlátozott, hiszen mindenképpen kell lennie a termékben egy víztartálynak, egy szűrőnek, egy olyan edénynek, amelybe a kész kávé átfolyik, amely szintén alkalmas arra, hogy abból kiöntsék a kávé, illetve a terméknek fogóval is kell rendelkeznie, hiszen a meleg edényt a használó nem tudja megfogni. Ugyanakkor a mintázat, a formák és az arányok terén szabadon módosítható.</p>	<p>A tervező alkotói szabadságfoka közepes, éppen ezért a korábbi mintától átlagos eltérést kell elérni, egyértelműnek kell lennie, hogy az új minta nem a korábbi tervező mintája. A kreativitást ugyanakkor korlátozza a kávéfőző funkciója és működési elve.</p>
 <p>(RCD 000071576-0005)</p>	<p>Magas</p> <p>Egy lámpánál viszonylag magas az alkotói szabadságfok, hiszen alapvetően pár műszaki jellemző korlátozza a lámpatervezőket: az áramforráshoz kapcsolódás, a villanykörte-foglalat és a lámpatesten belüli kábelvezetés. Mindazonáltal a LED-lámpatestek megjelenésével még magasabb lett az alkotói szabadságfok, hiszen a LED-izzó sokkal kisebb és nem szükséges hozzá méretes foglalat.</p>	<p>Ahhoz, hogy egy lámpatest esetén az egyéni jelleg megállapítható legyen, a korábbi mintákhoz képest „nagyobb” eltérés szükséges, hiszen a lámpák esetén gyakorlatilag a tervező fantáziája szab határt a formának.</p>

Az Európai Unió Bíróságának Törvényszéke az egyik legmeghatározóbb formatervezési-minta-oltalmi ügyben a „tazókkal” (lásd jobbra) kapcsolatban számos olyan faktort állapított meg, amely álláspontja szerint az alkotói szabadságfokot befolyásolja¹⁴:

- (I) a termék technikai kialakítását befolyásoló tényezők;
- (II) jogszabályi követelmények (lásd például a vészjelzőháromszöggel kapcsolatban mondottakat);
- (III) a lapos felület szükségessége ahhoz, hogy arra képet lehessen felvinni;
- (IV) az olyan kialakítás, hogy képes legyen zajt kiadni a szélek lenyomásakor (a „tazó” hangképzése);
- (V) a „tazók” általában kör alakúak (piaci elvárás) – ezzel kapcsolatban meggyeizzük, hogy ez meghaladott már, és az általános gyakorlat az, hogy a piaci trend ténylegesen nem befolyásolja az alkotói szabadságfokot;
- (VI) a terméknek olcsónak és a gyermekek számára biztonságosnak kell lennie.

A fentiek alapján láthatjuk, hogy az alkotói szabadságfok megállapítása összetett kérdés, és a joggyakorlat igen részletesen alakította ki a megítélési szempontokat. A fent bemutatott táblázat szerinti megosztás azonban jó kiinduló alap ahhoz, hogy elhelyezzük a formatervező alkotói szabadságfokát a skálán.

II.2. A szerzői jogi és a formatervezésiminta-oltalom alól kizárt design

Bár a védelem általános feltételeinek rendszerint megfelelnek, valamilyen egyéb okból kifolyólag a szerzői jogi törvény és a formatervezésiminta-oltalmi törvény is egyes alkotásokat kifejezetten kizár a szerzői jogi, illetve a formatervezésiminta-oltalmi védelem köréből, így ezek az alkotások szerzői jogi, formatervezésiminta-oltalmi szempontból szabadon hozzáférhetők lesznek. (Nem biztos azonban, hogy ha az egyik védelem alól kiesnek, az automatikusan a másik oltalom alóli kiesésüket is eredményezi.)

Szerzői jogi oltalomból kizárt:

1. Mindenekelőtt nem tartoznak szerzői jogi védelem alá a **jogszabályok, a közjogi szervezetszabályozó eszközök, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések.** Szerzői jogi szempontból közkinccsé minősíti őket a jogalkotó, vagyis nem kell a felhasználásukhoz a létre-

---

¹⁴ T-9/07 Grupo Promer Mon Graphic SA v OHIM – PepsiCo Inc.-ügy (2010. március 18.).

hozó engedélye (akinek személye gyakran nem is állapítható meg egyszerűen). Ez nem jelenti azt, hogy ezeket a szellemi teljesítményeket egyéb – jellemzően közjogi jellegű – oltalmi formák ne védenék/védhetnék.

2. Valamely **ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet** nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek. Az ötletek (például egy lakberendezési ötlet) általában még nem bírnak olyan kidolgozottsággal, amely tükrözhetné a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenységét és így érdemes lenne a szerzői jogi védelemre. A különböző eljárások, működési módszerek egyéb oltalmak (például szabadalmi oltalom vagy know-how oltalom) alatt állhatnak.

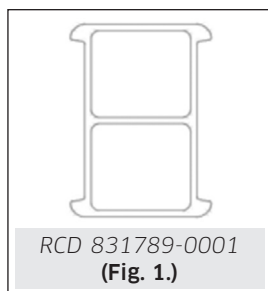
3. A **folklor kifejeződései részben** amiatt **nem állnak védelem alatt**, mert alkotójuk ismeretlen: rendszerint szájról szájra terjednek, nem tekinthető szerzőjüknek az, aki utoljára elmondta, elénekelte, elmesélte a népi mondókát, népdalt, népmesét. Ez azonban legfeljebb csak arra lenne elegendő, hogy a művet ismeretlen szerzőjüknek tekintsük. A folklor kifejeződéseinek azonban az is sajátossága, hogy nem a konkrét személyek egyéni, eredeti szellemi teljesítménye fedezhető fel bennük, hanem az adott népi kultúra, hagyomány, szokás részeként jönnek létre, nem azzal a szándékkal, hogy szerzői műnek legyenek tekinthetők. Ez nem zárja ki azonban azt, hogy ha egy alkotást a népművészet csupán ihlet, az alkotás szerzői jogi védelem alatt álljon. Amikor egy folklorelem bekerül egy designba, a design is csak abban a tekintetben védhető akár szerzői jog, akár formatervezési minta útján, ha a folklorelemen túlmenően teljesülnek az oltalom feltételei.

A Formatv. is tételesen felsorol olyan mintákat, amelyek eleve nem kerülhetnek lajstromozásra:

1. A Formatv. először azokat a mintákat zárja ki az oltalom köréből, amelyek **kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következményei**. Ez azzal magyarázható, hogy a termék kialakításakor nem a formatervezői alkotótevékenységnek volt fő szerepe, hanem magának a műszaki megoldásnak, a technikai innovációnak. A technikai innováció védelmére pedig más jogi eszközök léteznek, elsősorban a szabadalom vagy a használatiminta-oltalom. A joggyakorlat például a jobbra látható szecskavágó szerszám tekintetében állapította meg, hogy nincs olyan eleme, amely nem a termék műszaki rendeltetése miatt lenne úgy kialakítva, éppen ezért nem jogosult a formatervezésiminta-oltalomra. Ezen pont alatt bemutatott kritérium gyakorlatilag az egyéni jelleg pontosítása, hiszen nem lehet fogalmilag egyéni egy olyan külső, amely kizárólag egy termék műszaki rendeltetésének eredménye.

2. Nem részesülhet mintaoltalomban a külső jellegzetesség, amelyet **szükségképpen pontosan ugyanabban a formában és méretben kell megvalósítani** ahhoz, hogy a termék, amelyre a mintát alkalmazzák, illetve amelyben a minta megtestesül, szerkezetiileg összekapcsolható legyen egy másik termékkel, vagy elhelyezhető legyen benne, körülötte vagy rajta oly módon, hogy mindegyik termék betölthesse rendeltetését. Ez azt jelenti, hogy azon designok, amelyeknek technikailag nem léteznek alternatívái, nem oltalmazhatók. Az alábbi formatervezési minta például jelen pont szerinti szabály miatt nem kerülhetett oltalom alá:

A fenti esetben a bejelentő egy falra szerelhető szék valamennyi elemét, külön a szék-egységet, külön a falitartó-egységet és külön a kettőt összekapcsoló rúdegységet kívánta oltalom alá helyezni. A szék kialakítása oltalmazható, de a falitartó-egység és a szék közé kerülő összekötő elem nem, mivel az összekötő elem alakja előre meghatározott volt az érintett szék, illetve a fali csatlakozó által, amelybe az összekötő elemnek illeszkednie szükséges. Ennek megfelelően ez az elem pontosan ugyanabban a formában és méretben valósítható meg, máskülönben nem illeszkedne sem a Fig. 4. megjelenő fali tartóba, sem pedig a rá helyezkedő szék csatlakozójába.

3. Kizáró ok a minta oltalmára, ha **közrendbe vagy közerkölcsbe** ütközik. Példa erre, ha a minta önkényuralmi jelképet tartalmaz, akár két-, akár háromdimenziósan, ha drogfogyasztásra hív fel, ha bármely nyelv szerinti obszcén kifejezést tartalmaz, szeméremsértő vagy akár fajgyűlölet keltésére alkalmas. Az átlagember erkölcsi értékével ellentétes minta lajstromozása még nem kerül automatikusan visszautasításra, alapvetően a jogrendszer alapelveibe és intézményeibe ütköző mintát zárják ki.

4. Nem részesülhet védelemben az a minta sem, amely **állami felségjelet, hatósági, illetve nemzetközi szervezet jelzését** az illetékes szerv hozzájárulása nélkül **alkalmaz**. Így tehát a magyar állam hozzájárulása nélkül minta nem tartalmazhatja például a magyar címert, a Szent Koronát vagy a nemzeti zászlókat. Hatósági jelzésnek minősülnek magyar viszonylatban többek között a megyék megnevezései, de ugyanúgy nem lehet minta része a nemzetközi szervezetek bármilyen formában megjelenő neve, pl. NASA, Európa Tanács, ENSZ (se a magyar, se az angol teljes, illetve rövidített neve). Egyéb kitüntetés, jelvény, címer, illetve hivatalos szavatossági

vagy hitelesítési jegy sem lehet minta tartalma, amennyiben használatához közérdek fűződik, amilyen példának okáért a francia Becsületrend, a magyar koronázási jelvények, a Habsburg-címer stb.

5. Végül az utolsó kizárt „csoport”, ha a minta ütközik az **elsőbbség időpontját követően nyilvánosságra jutott olyan mintával, amelyre korábbi elsőbbséggel adtak mintaoltalmat**. Az oltalmi igényt csak a belföldön vagy Magyarországra kiterjedően oltalmat kapott elsőbbség rontja le, és csak ha ugyanarra a termékre vonatkozott a bejelentés. Nem részesülhet oltalomban a minta akkor sem, ha megkülönböztetésre alkalmas olyan megjelölést használ, amely másnak korábbi iparjogvédelmi jogába ütközne, vagy amelyet más korábtól fogva ténylegesen használ belföldön, feltéve, hogy a megjelölésnek a mintában való használata a korábbi használó hozzájárulása hiányában jogszabályba ütközne.

II.3. Kit illet a védelem?

A szerző fogalma mindkét oltalmi forma esetében azt a személy jelöli, aki a saját szellemi tevékenységével létrehozta az alkotást.

A jogok tényleges jogosultja ettől a személytől a szerzői művek esetében kivételesen válhat el, mivel a szerzőijog-főszabály szerint nem átruházható. A mintaoltalom azonban illethet más személyt, mint aki a mintát létrehozta. Emiatt az alábbiakban előbb azt tárgyaljuk, hogy ki minősül a szerzői mű, illetve a minta szerzőjének, és ezután térünk ki arra, hogy a jogosult fogalma kit fedhet.

A félreértések elkerülése végett már most rögzítjük, hogy a szerző személye nem tud változni semelyik oltalmi forma esetében sem. A formatervezésiminta-oltalom jogosultja, tehát aki a mintát hasznosíthatja, az nem feltétlenül az a személy, aki a minta szerzője. A szerző és a jogosult személye így tehát elválhat egymástól.

II.3.1. A szerzői mű szerzője

A szerzői mű tekintetében szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta.

Ebből következően a szerzői jogi védelem alanya – a személyhez fűződő és vagyoni jogok összességéből álló szerzői jog elsődleges, eredeti jogosultja – az irodalom, a tudomány és a művészet területén létrehozott egyéni, eredeti alkotás szerzője.

Szerző csak természetes személy, azaz ember lehet, mivel csak az ember képes saját, önálló szellemi tevékenységgel, alkotómunkával művek létrehozására. Ilyen módon nem minősül szerzői műnek a tisztán gép által, emberi irányítás, beavatkozás nélkül létrehozott eredmény, mivel az szintén nélkülözi az emberi szellem teremtő erejének közvetlen közrehatását. Így egy olyan szoftver által létrehozott vizuális ábrázolás, amely előre megadott paraméterek alapján, kizárólag a gép működésének eredményeként jön létre, nem szerzői mű, ahogyan egy betáplált méretek

alapján panelekból létrejött lakberendezési elrendezés sem minősülhet belsőépítészeti műnek. Az ilyen alkotások, mivel nem tartoznak az Szjt. hatálya alá, szerzői jogi szempontból szabadon felhasználhatóak.

El kell azonban határolni ezt azoktól az esetektől, ahol a természetes személy szerző az alkotás során valamilyen eszközt (például egy építészeti alkotás létrehozásánál egy tervezőprogramot) vesz igénybe. Ezekben az esetekben van olyan szellemi tevékenység, amelyet a szerző maga fejt ki, így ez már alapja lehet a szerzői mű létrehozatalának. Az ilyen típusú, alkotói segédeszközöket igénybe vevő alkotás egyre gyakoribb.

Míg egy állat vagy gép közvetve sem lehet jogosultja szerzői jognak, addig egy gazdálkodószervezet – jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodószervezet egyaránt – válhat szerzői vagyoni jogok jogosultjává, de csak a szerzőnél eredendően keletkezett jogok átruházását követően. Ezek a személyek tehát szintén nem minősülhetnek szerzőnek, legfeljebb szerzői jogi jogosultnak, ha valamilyen jogügylet (például munkaszerződés, jogátruházó szerződés) útján szerzői vagyoni jogosultságokat szereznek. Itt szükséges utalni arra, hogy a szerzői vagyoni jogok teljes körben csak kivételes esetben átruházhatók.

A mű szerzője nem lehet más természetes személy, mint az, aki a művet létrehozta. Ebből fakadóan a ghostwriterek, akik név nélkül készítenek terveket, írnak könyvet, szakdolgozatot, zenét, ugyan egy szerződésben vállalhatják, hogy lemondanak a művön a nevük feltüntetésének igényéről és hozzájárulhatnak a más neve alatt való megjelenéshez, ez azonban szerzőségük megmásíthatatlan tényét nem érinti. Abban az esetben, ha a mű létrehozatalában, tervezésében többen is részt vesznek, és mind alkotó tevékenységgel járulnak hozzá a mű létrehozatalához (tehát nem csupán anyagi támogatást adnak vagy a technikai feltételeket biztosítják hozzá), mindannyian szerzőnek minősülnek, ettől pedig nem lehet megfosztani őket.

Nem minősül tehát szerzőnek az a személy, aki a szerzőt az alkotási folyamata során tanácsokkal látta el, és a megrendelő sem, aki a mű létrehozása során a tervező számára megrendelői utasításokat adott.

A szerzői művek más neve alatt való megjelentetése egyes esetekben azonban jogsértő lehet, és akár büntetőjogi jogkövetkezményekkel is járhat.

A szerzői mű több természetes személy alkotó tevékenységének eredménye is lehet.

A közös alkotás a szerzői művek létrehozásának mindig ismert és alkalmazott módja volt. Az ilyen művek esetében attól függ a szerzői jog tartalma és gyakorlása, hogy az alkotók egy időben vagy időben egymástól elszakadva, illetve egymással mennyire szoros közösségben alkotnak. Ide soroljuk az átdolgozásokat, a gyűjteményes műveket, a szűk értelemben vett közös műveket, az összekapcsolt műveket és az együttesen létrehozott műveket.

A design esetében először érdemes foglalkozni

- (1) a) a **közös művekkel**,
- (1) b) az **összekapcsolt közös művekkel** és
- (2) az **együttesen létrehozott művekkel**, és ezt követően
- (3) az **átdolgozásokkal**, majd röviden térünk ki
- (4) a **gyűjteményes művekre**.

(1) **Az első nagy csoportba [(1)a) + (1)b] azok a művek tartoznak, amelyeknek szerzői egy időben, egymásra figyelemmel alkotnak.** Ezeken az alkotásokon attól függően alakul a szerzői jog – gyakorolhatósága és érvényesítése is –, hogy a közös alkotás egyes részei szerzőnként szétválaszthatók-e, vagyis hogy a műrészek egymástól függetlenül felhasználhatók-e.

39

(1) a) Abban az esetben, ha több alkotó együttműködésében készült mű (ún. **közös vagy többszerzős mű**) részei szerzőnként nem választhatók szét, tehát nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és – kétség esetén – egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat, azaz ilyenkor egy közös szerzői joguk keletkezik a művön. Ennek példája a két szőnyegkészítő által közösen szőtt szőnyeg.

(1) b) A másik eset az, amikor a **közös mű részei önállóan is felhasználhatók**, mert az egyes részek egyértelműen az egyes szerzőkhöz köthetően szétválaszthatók (**összekapcsolt közös mű**). Ilyenkor a saját rész tekintetében a szerzői jogok önállóan gyakorolhatók, de az egész közös műre nézve ilyenkor is együttes jogosultság illeti a szerzőtársakat. Tipikusan ilyen lehet egy honlap, amelynek grafikai megoldásai, a rajta elhelyezett szöveg, képek, esetleg hangeffektek egymástól különválaszthatók (és akár egy másik honlap készítéséhez is felhasználhatók), vagy ha a fent említett kerti bútor egy szett része, amelynek az asztalát más személy tervezi, mint a hozzá tartozó székeket. Ha az összekapcsolt műveket egymásra is tekintettel, közösen hozták létre az alkotók, akkor az ilyen, egyébként önállóan is felhasználható részművek más művel való összekapcsolásához is szükséges az eredeti közös mű valamennyi szerzőjének hozzájárulása. (Ha az összekapcsolódást szerkesztő is segíti, annak szerzői jogi értékeléséről ld. a [4] esetet.)

(2) Létezik továbbá az **együttesen létrehozott** mű kategóriája, amely az alkotófolyamat tekintetében leginkább az (1) a) esetkörhöz hasonló. Ezeknek a műveknek szintén több szerzője van, azonban az ő alkotómunkájuk olyan szorosan egyesül a létrejövő egységes műben, hogy arra nézve nem lehet az egyes szerzők jogait külön-külön meghatározni. A szerzői jog – a törvény rendelkezése alapján – azt a természetes vagy jogi személyt, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságot illeti meg, amelynek kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és amely ezt a saját nevében nyilvánosságra hozta. Tipikus együttesen létrehozott mű lehet egy számos tervező által készített ipari létesítmény terve, a szoftver vagy az adatbázis, ha az egyes teljesítményekre (terv-, program-, adat-

bázisrészekre) a mű vagy a közreműködés jellegénél fogva nem lehet a jogokat külön-külön gyakorolni.

(3) A többszerzős alkotások első csoportját azok a művek alkotják, amelyek **átdolgozásnak** minősülnek (Sztj. 29. §).

Abban az esetben beszélhetünk átdolgozásról, ha az alapul vevő – időben már korábban elkészült – eredeti alkotás is szerzői mű, melynek beágyazásával és az átdolgozó szerző szintén egyéni, eredeti jellegű alkotómunkájának eredményeképpen egy új, ún. származékos mű születik.

40

Az átdolgozás esetében a származékos mű hordozza mind az eredeti, mind az új, átdolgozó alkotó személyiségének egyéni, eredeti lenyomatát, amely azt is jelenti, hogy a felhasználást is közösen kell engedélyezniük a későbbiekben. Átdolgozás lehet például a műfordítás, egy regény színpadra állítása, egy vers megzenésítése, egy forgatókönyv megfilmesítése, a filmalkotás remake-je, egy belsőépítészeti terv átalakítása stb. Szűken vett szerzői jogi értelemben nem átdolgozás tehát például egy népdal meghangszerelése, mert az alapul fekvő mű a szerzői jog által nem védett. Az átdolgozás esetében szükséges, hogy a két mű között szoros kapcsolat álljon fenn, a származékos mű kifejezetten az eredetire épüljön.

Ha az utóbbi szerzőjét csak „megihleti” a korábban létrejött alkotás, de az új műben az eredeti bármely konkrét része nem fedezhető fel, nem beszélhetünk átdolgozásról. A viszony ekkor a két mű között szerzői jogilag nem releváns, ugyanis amikor valaki „ihletet” vesz egy műről, az szerzői jogi szempontból nem minősül jogsértésnek.

Nem beszélhetünk átdolgozásról akkor sem, ha a származékos mű csupán ugyanazt a témát vagy közkincsben lévő motívumot dolgozza fel, de a megfogalmazás, a „forma” nem kapcsolódik az eredeti alkotáshoz.

Az átdolgozásnak minősülő művön a származékos szerzőnek önálló, új szerzői jogi védelme áll fenn, ez azonban nem választható el hermetikusan az átdolgozás alapjául szolgáló mű védelmétől. Az eredeti és a származékos mű közötti kapcsolatot biztosítják azok a szabályok, amelyek szerint az átdolgozáshoz az eredeti mű szerzőjének engedélye szükséges – természetesen csak akkor, ha az még védett –, valamint a származékos művön fel kell tüntetni az eredeti mű szerzőjének nevét is. **Ez utóbbi szabály abban az esetben is alkalmazandó, ha az alapul fekvő mű már nem védett, hiszen a névfeltüntetéshez való jog nem szűnik meg a védelem lejártát követően.**

(4) Végül a többszerzős művek közé tartoznak a **gyűjteményes művek** is.

Egy antológia, egy szöveggyűjtemény vagy egy adatbázis akkor részesülhet gyűjteményes műként szerzői jogi védelemben, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű.

Ilyen módon a szerkesztőnek az egyes elemek esetleges szerzői jogi védelmétől függetlenül keletkezhet szerzői joga, ha az összeválogatás, elrendezés vagy szerkesztés egyéni, eredeti jelleget mutat. **A védelem tehát a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak egyes elemei esetleg nem részesülnek védelemben, vagy vegyesen vannak benne védett és nem védett elemek.** Egy komplex design esetében a válogatás, elrendezés egyéni, eredeti jellege alapján tehát külön szerzői jog illetheti a válogatás készítőjét és az egyes alkotóelemek szerzőit. Ha az egyes elemeket később máshol fel kívánják használni, az nem érinti a szerkesztő jogát (erre nem kell tőle engedélyt kérni), ha viszont a design egésze is felhasználásra kerül, ahhoz már kell az ő hozzájárulása is. Pl. azok a honlapok is állhatnak szerzői jogi védelem alatt az elemek elrendezése, kiválogatása okán, amelyek esetleg külsőleg nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel.

II.3.2. A minta szerzője

A formatervezési minta szerzője a Formatv. értelmében az a személy, aki a mintát megalkotta.

Ilyen tekintetben tehát a fenti pontban felvázolt szabályozás a formatervezési minta szerzője tekintetében is helytálló. A törvény ugyanakkor itt eltérő szerzőségi vélelmet állít fel: amíg jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, azt a személyt kell a minta szerzőjének tekinteni, aki a mintaoltalmi bejelentésben eredetileg szerzőként szerepelt, vagy akit a mintaoltalmi lajstrom az erre vonatkozó bejegyzés módosítását követően szerzőként feltüntet.

Ez azt jelenti, hogy amennyiben valaki megkérdőjelezi, hogy a lajstromban szereplő személy-e a lajstromozott formatervezési minta szerzője, akkor ezen személynek szükséges bizonyítani, hogy a lajstromban szereplő személytől eltérő személy minősül a minta szerzőjének. Sem a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, sem pedig az Európai Unió Szellemi Tulajdon Hivatala a formatervezési minta benyújtásakor nem vizsgálja, hogy a kérelemben megjelölt személy valóban a minta szerzőjének minősül-e.

Amennyiben többen közösen alkotnak meg egy mintát, akkor a formatervezési minta-oltalom benyújtásakor szükséges megjelölni a szerzőségi részarányt. Amennyiben a részarány nincsen megjelölve a bejelentésen, de több szerző került feltüntetésre, akkor egyenlőnek kell tekinteni a szerzőségi részarányt.

II.3.3. A szerzői jog más jogosultja

A szerzői művek hasznosítása esetén lehetséges, hogy a szerző maga hasznosítja a művet vagy arra másnak engedélyt ad. Jelezzük, hogy a szerzői jog nem forgalomképes, azaz a szerző személye nem lehet más, mint aki ténylegesen létrehozta a művet.

A szerzői jog (I) személyhez fűződő és (II) vagyoni jogok összességéből álló. Mivel a szerző személye nem változhat, ezért a személyhez fűződő jogok egyáltalán nem forgalomképesek, a vagyoni jogok is csak kivételes esetben ruházhatóak át.

42 A mű gazdasági értékének kiaknázása azonban egyes kivételes esetekben mégis igényli azt, hogy lehessen rendelkezni arról, hogy a mű feletti rendelkezési jog szélesebb körben váljon lehetővé más számára is. Ennek érdekében az alább részletesen bemutatásra kerülő vagyoni jogok egyes kivételes esetekben átruházhatók (ilyen kivételes körbe tartoznak a munkaviszonyban alkotott művek, a szoftverek, adatbázisok, reklámozás céljára készült művek és a fent már bemutatott együttesen létrehozott művek). Az ide tartozó alkotásokon sem feltétlenül szállnak át a vagyoni jogok másra, de a szerző rendelkezhet arról, hogy ezeket másra átruházza. Előremenden rögzítjük, hogy egy mű harmadik személy általi felhasználásához nem szükséges a vagyoni jogok átruházása, elegendő felhasználási engedélyt adni. Erről bővebben a tanulmány V. fejezetében értekezünk.

A fentiekén túlmenően a szerzői jog jogosultjának számít a jogutód is, vagyis az a személy, aki a szerző halálát követően öröklí a vagyoni jogokat, és jogosulttá válik a személyhez fűződő jogok megsértése elleni fellépésre is.

Ez a két esetkőr (azaz amikor maga a szerző gyakorolja a jogokat, illetve ha a jogutódhoz kerülnek a jogok) releváns számunkra a design tekintetében, a többi esetkört, amikor a szerzői jog jogosultjává más személy válik, a jelen tanulmányban nem ismertetjük.

Fontos azonban azt jelezni, hogy az egyszerű felhasználási szerződéssel jogot szerző személy nem válik a szerzői jog jogosultjává, így nem is léphet fel automatikusan a jogsértések ellen.

II.3.4. A minta szerzője és a mintaoltalom jogosultja

A formatervezésiminta-oltalmi igény alapvetően a minta szerzőjét vagy jogutódját illeti meg. Ha többen közösen alkották a mintát, a mintaoltalom a szerzőket, illetve jogutódjaikat közösen illeti meg. Több igényjogosult esetén – ellenkező megjelölés hiányában – a mintaoltalmi igény részarányát egyenlőnek kell tekinteni.

Jellemzően ugyanakkor a formatervezési minták esetében nem a szerző használja a terméket, így nagyon sok esetben a formatervezésiminta-oltalom jogosultja nem a szerző lesz, hanem a hasznosító társaság. Ha a formatervezésiminta-lajstromot megnézzük, akkor láthatjuk, hogy pl. az Apple Inc. vagy az Audi AG cégek jelentős mennyiségű lajstromozott formatervezési minta jogosultjai, amelyeknek nyilvánvalóan nem a társaságok a szerzői (hiszen szerző csak természetes személy lehet), de a formatervezési mintát ők hasznosítják és ők a jogosultjai.

A Formatv. felállít egy vélelmet, miszerint amíg jogerős bírósági ítélet vagy hatósági határozat mást nem állapít meg, azt a személyt kell igényjogosultnak tekin-

teni, aki a mintát korábbi elsőbbséggel jelentette be. Ha többen egymástól függetlenül alkották a mintát, a mintaoltalom azt a szerzőt vagy jogutódját illeti meg, aki a mintát korábbi elsőbbséggel jelentette be. (A szerzői jogi szabályok is ismerik a szerzőség véelmét, ezt alább mutatjuk be részletesen.)

II.4. Az oltalmazhatóság további feltételei – különös tekintettel a nyilvánosságra hozatalra

A design nyilvánosságra hozatala különösen nagy jelentőséggel bír a hatékony oltalmazás szempontjából. A nem megfelelően történt nyilvánosságra hozatal akadályozhatja is azt, hogy a design a lehető legszélesebb körű oltalomban részesülhessen, ezért e tekintetben fokozott gondossággal kell eljárni.

43

A nyilvánosságra hozatalról való döntés a szerzői művek és a szerzői jogi védelemben részesülő design tekintetében a szerző kizárólagos joga, ennek alapján a szerző maga jogosult eldönteni, hogy hol, milyen formában és különösen, hogy mikor kívánja a közönséggel megismertetni a művét. A nyilvánosságra hozattal a mű hozzáférhetővé válik bárki – tehát nem csak konkrétan meghatározott személyek – számára. A hozzáférésnek nem kell feltétlenül megvalósulnia, elegendő, ha a lehetősége fennáll. Ez a jog az előzetes engedélyezési lehetőség mellett a jogsértő módon történt nyilvánosságra hozatal elleni utólagos fellépésre is lehetőséget biztosít a szerzőnek. A nyilvánosságra hozatal bármilyen formában gyakorolható, gyakorlásának nincs alaki feltétele: megtörténhet egyszerű átadással is.

A nyilvánosságra hozatal jogát a konkrét mű nyilvánosságra hozatalának jogán kívül szélesebben kell érteni. Ugyanis ennek a jognak a megsértését jelenti az is, ha a mű nyilvánosságra hozatala előtt annak lényeges tartalmáról a szerző hozzájárulása nélkül ad valaki a nyilvánosság számára tájékoztatást. Vagyis a szerző dönthet arról, hogy a közönség mikor, milyen formában tudhatja meg például azt, hogy új regényt ír, abban milyen alakok lesznek stb.

A nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély nem jelent egyben felhasználási engedélyt is, arról külön meg kell állapodni. Ha azonban a szerző már adott a műve felhasználásához engedélyt, és kifejezetten nem tiltotta meg, hogy a felhasználó a mű tartalmáról – a felhasználás céljának megfelelő módon – a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon, az jogszerűnek minősül. Ez szükséges lehet ahhoz például, hogy egy új könyvet a kiadó reklámozhasson, beharangozhasson.

A szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett, vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.

Eszerint a jogutód lényegében szabadon rendelkezhet a mű nyilvánosságra hozataláról, még akkor is, ha a szerző ezt kifejezetten megtiltotta volna. Ilyen esetben legfeljebb morális, kegyeleti megfontolások akadályozhatják a jogutódot, azonban lényegében a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogot teljes körben gyakorolhatja.

Ez azt is jelentheti, hogy egy, a szerző életében nyilvánosságra nem hozott mű tekintetében akár úgy is dönthet, hogy nem járul hozzá a nyilvánosságra hozatalhoz.

A munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozóan a nyilvánosságra hozatal tekintetében az Sztj. 30. § (5) bekezdése sajátos szabályokat állapít meg. Ilyen esetben a műnek a munkáltató számára történő átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A kulcskérdés tehát ilyen esetekben az, hogy mi számít átadásnak (ezt munkaszerződés vagy sok esetben a munkáltató belső szabályzata tartalmazza).

A nyilvánosságra hozatal a szabad felhasználások gyakorolhatóságának is szükségszerű feltétele, hiszen a nyilvánosságra nem hozott művel kapcsolatban mindenfajta felhasználási cselekményhez szükséges a szerző hozzájárulása. Egy mű szabad felhasználásának eseteiről jelen tanulmány IV.3. pontjában értekezünk részletesen.

A nyilvánosságra hozatal azonban nem feltétele a szerzői jogi védelemnek. Vagyis, ha egy kézirat az íróasztal fiókjában marad, az ugyanúgy védelem alatt áll, mint a több kiadást megért könyv (legfeljebb a védelmet megsérteni nehezebb így).

A védelmi idő az alkotástól és nem a nyilvánosságra hozataltól kezdődik. Ez alól azonban kivételt képez, amikor a szerző ismeretlen – ilyenkor gyakran az alkotás időpontja sem állapítható meg –, mert ilyen esetben a védelem az első nyilvánosságra hozataltól illeti meg a művet. Ugyanígy az együttesen létrehozott mű védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

A formatervezésiminta-oltalom megszerzéséhez azonban fontos (de kivételeket tűrő) szabály, hogy a minta ne kerüljön nyilvánosságra a mintaoltalmi bejelentés benyújtását megelőzően.

A mintaoltalom megadása előtt a mintát csak a szerző, illetve jogutódja hozzájárulásával szabad nyilvánosságra hozni. **A mintát nyilvánosságra jutottnak kell tekinteni, ha közzététellel, egyéb közlés útján, kiállítással, kereskedelmi forgalomba hozatallal vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált, kivéve, ha ezek az események a rendes üzletvitel során észszerűen nem juthattak az érintett ágazaton belül az Európai Közösségben működő szakmai körök tudomására.** Tehát nem elegendő csak Magyarországon titokban tartani a mintát. Az interneten való bármely közzététel újdonságrontó hatással fog járni, hiszen rendes üzletvitel mellett várhatóan eljut az érintett szakmai körhöz.

A Formatv. további három mentesítő esetet említ a nyilvánosságra jutással kapcsolatban.

- (1) Az első, ha titoktartási kötelezettség terhe mellett mutatták be egy harmadik személynek a mintát. Ez azt jelenti, ha titoktartási szerződés hatálya alatt adjuk át leendő gyártók számára a designt, akkor az nem minősül nyilvánosságra jutásnak, így nem lesz újdonságrontó.

- (2) A következő eset, ha az elsőbbség időpontját legfeljebb tizenkét hónappal megelőző nyilvánosságra jutás a bejelentővel vagy jogelődjével szemben elkövetett jogsértés következménye.
- (3) Ez a 12 hónapos türelmi idő, mint harmadik eset arra is vonatkozik, ha a bejelentő, a jogelődje vagy – valamelyiküktől származó tájékoztatás vagy valamelyikük cselekménye eredményeképpen – harmadik személy hozta nyilvánosságra a mintát, amely lehetőséget biztosít a bejelentőnek, hogy egy éven át meggyőződhessen róla, hogy a terméket mennyire fogadja be a piac, és csak azután tesz bejelentést, ha a minta forgalmazásának piaci tapasztalatai kedvezőek.

Ebből fakadóan tehát hiába illeti meg a szerzőt a nyilvánosságra hozatal joga a szerzői mű tekintetében, ha arra vonatkozóan formatervezésiminta-oltalmat is szerezni kíván, akkor figyelmet kell fordítania arra, hogy a mű nyilvánosságra hozatala csak azt követően történjen meg, hogy a mintaoltalmi bejelentést már benyújtotta, illetve a nyilvánosságra hozatalt követő 12 hónap türelmi időn belül.

Ezekben az esetekben tehát a szerző mintaoltalom iránti érdeke megelőzheti a nyilvánosságra hozatali joga gyakorlását, mivel ez utóbbi idő előtti gyakorlása megakadályozhatja az utóbbi eredményeként a mintaoltalom megszerzését.

Ha nem kívánunk formatervezésiminta-oltalmat kapni tehát a designra, akkor nyugodtan hozzuk nyilvánosságra, mert a fentiek szerint a szerzői jog már a design megalkotásától védi a szerzőt.

III. A szerzői művön, illetve a formatervezési mintán fennálló jogok

III.1. A személyhez fűződő jogok

Az alkotót a szellemi alkotásában megnyilvánuló erőfeszítéseinek elismeréseként mind a szerzői mű, mind a minta tekintetében megilletik személyhez fűződő érdekei védelmében jogok. Ha a minta egyben szerzői alkotás is, akkor a személyhez fűződő jogok kumulálódnak, azaz mindkét oltalmi formából fakadóan megilletik a szerzőt. A minta tekintetében a szerzőnek szűkebb körű és igen speciális joga van, ezek végeredményben a szerzői személyhez fűződő jogok sajátos leképeződésének is tekinthetők (de ezek akkor is fennállnak, ha a minta egyébként nem tekinthető szerzői műnek).

A szerző a következő személyhez fűződő jogokkal bír:

- (I) nyilvánosságra hozatalhoz való jog;
- (II) visszavonás joga;
- (III) névfeltüntetés joga és
- (IV) a mű integritásának védelméhez való jog.

Ezek közül a nyilvánosságra hozatal jogát korábban már bemutattuk. Az alábbiakban a mű visszavonásához való jog, a névfeltüntetés joga és az integritásvédelem kerül tárgyalásra.

A minta szerzőjének két személyhez fűződő joga van:

- (I) a mintaoltalom megadását megelőzően megilleti a nyilvánosságra hozatalhoz való jog (a mintaoltalom megadását követően a nyilvánosságra hozatali jog értelmét veszti, hiszen az oltalom feltétele a minta nyilvánossága), illetve
- (II) meghatározott körben a minta születésétől az oltalom végéig névfeltüntetés joga illeti meg. E két jogot az alábbiakban a hasonló tartalmú szerzői jogokat követően tárgyaljuk.

III.1.1. A szerzői mű szerzőjének visszavonáshoz való joga

A szerzői jogi szabályozás biztosítja a szerző számára a mű visszavonásához való jogot, amely csak igen szigorú feltételek teljesülése esetén gyakorolható. Indokolja ezt a szigorúságot egyrészt az, hogy az egyszer már nyilvánosságra hozott művek nyilvánosságra hozatala ténylegesen igen nehezen tehető „meg nem történtté”, másrészt a társadalom, a közönség érdeke gyakran éppen az, hogy a művek megismerhetők maradjanak. Ezen szempontok figyelembevételével alakul e jog szabályozása.

A mű visszavonásához való jog gyakorlása csak harmadik személyek felé irányuló módon történhet. Vagyis nem beszélhetünk a visszavonási jog gyakorlásáról, ha a szerző egy konkrét felhasználó konkrét cselekményét szeretné megtiltani.

A visszavonás azt eredményezi, hogy – az alábbi kivételekkel – senki sem használhatja fel a továbbiakban a művet.

Emellett a visszavonás mindig *pro futuro* (azaz a jövőre vonatkozóan) történik, nincs visszaható hatálya, így a visszavonó nyilatkozat megtételét megelőzően megvalósult felhasználások – akár szerződés, akár szabad felhasználás alapján – nem válnak jogsértővé.

Bár a személyhez fűződő jogok gyakorlásának általában nincs alakisági feltétele, a visszavonás jogát a szerző mégis **csak írásban gyakorolhatja, egyoldalú jognyilatkozatként**. Ez a jognyilatkozat tartalma szerint a következőket jelentheti:

- a) a szerző visszavonja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét (ha a nyilvánosságra hozatal még nem történt meg, akkor jó eséllyel akadályozható meg a mű hozzáférhetővé válása a közönség számára);
- b) a szerző a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását tiltja meg.

Előfordulhat, hogy a visszavonás előtt egy felhasználó már befektetéseket eszközölt a művel kapcsolatban, ilyen például, ha a formatervező leadja egy elektromos-roller-dokkoló tervét a felhasználó számára, aki beszerzi a drága és speciális gyártóberendezéseket, majd a formatervező úgy dönt, visszavonja a művet. Ha nem folytathatja a felhasználó a tevékenységét a mű visszavonása miatt, ezek a befektetések hiábavalóvá válhatnak, amelyből kára keletkezhet. A törvény kötelezi a szerzőt arra, hogy ilyen esetben térítse meg az így keletkezett kárt. Mivel itt a szerző jogszerű magatartása okozza a kárt, ezért nem kártérítés, hanem kártalanítás történik.

Ha a szerző visszavonja a művét, az érintheti konkrét, hatályban lévő felhasználási szerződések teljesítését. A felhasználási szerződést ilyen esetben fel kell mondani, amikor is a szerzőnek biztosítékot kell adnia a nyilatkozat időpontjáig felmerült kár megtérítésére. Előfordulhat, hogy a szerző később meggondolja magát, és ismét nyilvánosságra hozza a művet. Ekkor a korábbi felhasználót előfelhasználói jog illeti meg, amely azt jelenti, hogy a korábbi felhasználó más harmadik személyeket megelőzően jogosult a művet ismét felhasználni.

A visszavonásról való szerzői döntés nem eredményezi azt, hogy a mű teljesen hozzáférhetetlenné váljon.

Ennek a törvény több korlátot is szab. A munkaviszony keretében létrehozott művek esetében, ha a művet a szerző át is adta a munkáltatónak, a visszavonás nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, azaz a munkáltató tovább folytathatja azt. Ezt kiegészíti az a szabály, hogy ha a szerző rendelkezett a mű visszavonásáról, a munkáltató – a felhasználás folytatása esetén – mellőzni köteles a szerző nevének feltüntetését.

További korlátja a visszavonási jog gyakorolhatóságának, hogy azokban az esetekben, amikor lehetőség van a művön fennálló vagyoni jogok átruházására (ismétlés:

a személyhez fűződő jogok sohasem ruházhatóak át), a visszavonás nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban.

A visszavonás jogának gyakorlása nem érintheti azokat a műpéldányokat sem, amelyek már kívül esnek a szerző rendelkezési jogán. A műpéldány a műnek az eredeti vagy másolati példánya, például, ha a mű a Fekete István Vuk című könyve, akkor valamennyi nyomtatott példánya műpéldánynak minősül. Ilyen módon a visszavonás jogának gyakorlása azokat a példányokat sem érinti, amelyeket már magánszemélyek megvásároltak, például egy olyan formatervezett designlámpát, amelyet már kiskereskedelmi forgalomban is meg lehet kapni. Mindezekből jól látható, hogy a visszavonás nem egyenlő a műpéldányok teljes eltűnésével a nyilvánosság köréből, legfeljebb a mű további felhasználásai akadályozhatók meg.

Fontos aspektus, hogy a visszavonás jogának gyakorlását követően a művel – az esetlegesen hozzáférhető műpéldányokkal – kapcsolatban a továbbiakban nem gyakorolhatók a szabad felhasználások sem. Az Szjt. 33. § (1) bekezdése szerint a szabad felhasználásokat csak a nyilvánosságra hozott művekkkel kapcsolatban lehet gyakorolni. A visszavonás jogának gyakorlását követően viszont a mű többé nem minősül nyilvánosságra hozottnak. Ez tehát azt jelenti, hogy például a szabad felhasználás szabályai szerint sem lehet többé idézni a visszavont művet.

Ha a művet a szerző visszavonja, az kihathat a formatervezésiminta-oltalomra is, még abban az esetben is, ha a formatervezési minta szerzőjének nincs visszavonási joga a minta tekintetében. Ha a művet a szerző visszavonja, abban a tekintetben megfelelően alkalmazandók a szerzői jogi szabályok: a szerzőtől különböző mintajogosultat, a minta hasznosítóját kártalanítani kell, ezt követően pedig a mű nem használható tovább, ilyen módon a mintaoltalom nem újítható meg.

III.1.2. A névfeltüntetés joga a szerzői művel és a formatervezési mintával kapcsolatban

A szerzői mű szerzőjének alapvető jelentőségű joga, hogy a művén őt szerzőként feltüntessék. Ez a jog – hasonlóan a nyilvánosságra hozatal jogához – nem csak szűken értve a műre vonatkozóan illeti meg a szerzőt, fel kell tüntetni a nevét a művel kapcsolatos bármely közleményen is (például reklámkon, a műről szóló nyilatkozatokban, meghívókon).

Ez a jog sem abszolút. A nevet mindig a felhasználás jellegének megfelelően és ahhoz igazodó módon kell feltüntetni, egyes esetekben mellőzni is lehet. Azért van ez így, mert vannak olyan művek, amelyek esetében nagyon nehéz fizikailag megoldani, hogy a szerző neve feltüntetésre kerüljön. Gondoljunk például egy olyan parkra, ahol formatervező által készített betonelemekből készültek a padok. Ebben az esetben nem biztos, hogy esztétikusan és jól láthatóan kihelyezhető a szerző neve.

A művel kapcsolatos közleménnyel (pl. megjelenések, posztok, reklámtermékek) kapcsolatos névfeltüntetés jogot a szerző a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően gyakorolhatja, amely szintén vezethet a név mellőzéséhez is. Tehát a különböző műtípusok esetében eltérhet a szerző névfeltüntetés jogának gyakorlásának

módja, mindig egyedileg kell vizsgálni a névfeltüntetési jog gyakorlásának módját és lehetőségét.

A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. Az, hogy ezt a szabályt a törvény a névfeltüntetés joga körében külön is megemlíti – nem csak a még védett művek egyes konkrét szabad felhasználásánál –, biztosítja, hogy a szerzői jog által (már) nem védett művek tekintetében is érvényesüljön a névjog, fel lehessen lépni a név elhagyása, nem megfelelő feltüntetésére vagy végső esetben más nevének feltüntetésére ellen. Ugyanez igaz az át- vagy feldolgozásokra, illetve a fordításokra is.

Nem kizárt, hogy a szerző egyáltalán nem kívánja a közönség tudomására hozni a nevét, de előfordulhat az is, hogy művészi álnevet (felvett nevet) kíván használni. Ilyen felvett néven alkotott például Robert Capa (Friedmann Endre), Csáth Géza (Brenner József) vagy Egressy Béni (Galambos Benjámín). Ezekben az esetben elnehezülhetne a szerzői jogok gyakorlása (például a felhasználások engedélyezése a névfeltüntetés megtiltása esetén), így mindaddig, amíg a szerző fel nem lép, az gyakorolja a szerzői jogokat, aki a művet nyilvánosságra hozta. A művészi álnév felvétele esetén figyelemmel kell lenni a névválasztás általános polgári jogi szabályaira is. A jogok gyakorlása ilyen esetben is problematikusá válhat. A joggyakorlás megkönnyítése érdekében az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (a továbbiakban: Artisjus) önkéntes álnévadatbázist vezet, amelybe bárki regisztrálhat, így a művek potenciális felhasználói innen nyerhetnek tájékoztatást az álnév mögött álló szerző tényleges nevééről.

A szerző a nevének feltüntetésével már nyilvánosságra hozott mű újabb, jogszerű felhasználása esetén is megkívánhatja, hogy azt a továbbiakban nevének feltüntetése nélkül használják fel.

A szerző névfeltüntetési joga abban az esetben is fennmarad – hasonlóan a többi személyhez fűződő jogához –, ha a vagyoni jogai átruházásra kerülnek (például a reklámozás céljára készülő művek esetében), vagy egyébként át-szállnak (például a munkaviszony keretében).

Ha azonban ilyen művel kapcsolatban gyakorolja a szerző a visszavonási jogát, a munkáltató nem tüntetheti fel a továbbiakban a szerző nevét. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet. (Ez a szabály azt természetesen nem zárja ki, hogy a felek megegyezése esetén a szerző neve mégis feltüntetésre kerüljön. Egyetértése esetén természetesen fel kell tüntetni a nevét.) A munkaviszonyban létrehozott filmalkotásokra a fentiek nem vonatkoznak, ezek tekintetében a névfeltüntetésre vonatkozó általános szabályok érvényesülnek, azaz a szerző nevét megfelelően fel kell tüntetni.

A szabad felhasználások szabályai egyes esetekben kifejezetten előírják, hogy a szerző neve és a felhasznált mű forrása feltüntetésre kerüljön. **Ezekben az esetekben a szabad felhasználás jogszerűségének feltétele az is, hogy a feltüntetés megtörténjen, ennek elmaradása esetén a felhasználás jogsértő.** Ilyen szabad felhasználások:

- (I) az idézés;
- (II) az átvétel;
- (III) a nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint a politikai beszédek tájékoztatási célú felhasználása;
- (IV) a napi eseményekhez kapcsolódó időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek sajtóban való többszörözése és nyilvánosságához közvetítése;
- (V) az időszerű napi eseményekről való tájékoztatás;
- (VI) a szabadban, nyilvános helyen állandó jelleggel felállított képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképének felhasználása;
- (VII) a tudományos ismeretterjesztő előadás, továbbá iskolai oktatás céljára képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint a fotóművészeti alkotás felhasználása.

A szerző nevének és a felhasznált mű forrásának kifejezett előírása a fenti esetekben nem jelenti azt, hogy a többi szabad felhasználás esetében ne kellene feltüntetni a szerző nevét, de ezekben az esetekben különös jelentősége van.

A szerző követelheti, hogy szerzői minőségét senki se vonja kétségbe. E jogának gyakorlását biztosítja az a megdönthető vélelemrendszer is, amelyet a szerzőség védelmének hívunk.

A szerzőség véelme alapján az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

Ha ez a szabály nem alkalmazható (mert nincs senki feltüntetve a művön), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként az SZTNH-nál önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja. Ha nem áll rendelkezésre ilyen közokirat sem (mert nem éltek a műnyilvántartásba való bejegyzés lehetőségével, vagy a közokirat megsérült, megsemmisült), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára a tag kérésére állíthat ki. Ha pedig a szerző a művével ide sincs bejegyezve, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra. A formatervezésiminta-oltalmi lajstromban való szerzőként történő feltüntetés szintén megdönthető vélelmet állít fel, azaz míg jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, azt a személyt kell a minta szerzőjének tekinteni, aki a mintaoltalmi bejelentésben eredetileg szerzőként szerepelt, vagy akit a mintaoltalmi lajstrom az erre vonatkozó bejegyzés módosítását követően szerzőként feltüntet. Ez azonban csak a formatervezésiminta-oltalom szempontjából értett szerzőség vélelmét alapítja meg.

Természetesen amennyiben egy műnek több szerzője van, úgy valamennyi szerző nevét fel kell tüntetni. A szerzők szerzőségi arányának feltüntetését, a névfeltüntetéskor a szerzőségi arány érzékeltetését az Szjt. nem írja elő, így az jogszerűen nem követelhető. Mindezek tekintetében amennyiben egy mű társszerzője az adott mű tekintetében 70%-ban szerzőnek minősül, az Szjt. szerint nincsen lehetősége arra, hogy kikényszerítse, hogy neve százalékosan nagyobb méretben legyen feltüntetve. Erről persze a szerzőtársak érvényesen megállapodhatnak.

52 A minta szerzőjének névfeltüntetési joga csupán arra terjed ki, hogy a mintaoltalmi iratok őt e minőségében feltüntessék, vagyis ez jóval szűkebb jog abban az esetben, ha a minta egyben nem minősül szerzői alkotásnak is. Mellőzni kell a szerző nevének a feltüntetését a nyilvánosságra kerülő mintaoltalmi iratokon, ha azt a minta szerzője írásban kéri. Amennyiben a minta szerzői műnek is minősül, akkor a névfeltüntetésére vonatkozóan az Szjt. fent tárgyalt szabályait is alkalmazni kell, ezekhez képest a mintaoltalmi iratokon való feltüntetés mellőzése kiegészítő szabályként értendő.

Megjegyzendő, hogy a névfeltüntetés joga a szerző joga, de nem kötelezettsége, és maga is rendelkezhet úgy – jellemzően megfelelő ellenszolgáltatás fejében –, hogy nem kívánja a neve feltüntetését, a szígnója megjelenítését. Az üzleti gyakorlatban a megrendelő szintén gyakran kezdeményezi a névfeltüntetés elmaradását, a szignálás mellőzését. Ennek a jogosult eleget tehet ingyenesen, de kérhet ezért ellenszolgáltatást, vagy meg is tagadhatja.

III.1.3. A szerzői mű integritásának védelme

A mű egységének (integritásának) védelme értelmében a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

E szabály a szerzőnek lényegében a jogsértéstől való utólagos eltiltásra biztosít jogot. Ugyanakkor a Ptk. személyhez fűződő jogok gyakorlására irányuló általános szabálya szerint – amely ebben az esetben is háttérjogszabály – a szerzőnek lehetősége van előzetesen is hozzájárulni a mű egységének fenti cselekményekkel történő megváltoztatásához (feltéve, hogy az nem sért közérdeket).

A jogsértő megváltoztatás irányulhat közvetlenül a mű „testére”, például akként, hogy egy zeneműből elhagyásra kerül néhány ütem, egy versből kimarad néhány versszak, vagy letörlik a szobor karját, átrajzolnak egy grafikai alkotást. Ezek a tevékenységek a mű egységének közvetlen, direkt sérelmét okozzák. Ilyen esetekben nehezen vitatható a jogsérelem.

Lehetséges azonban az is, hogy a megváltoztatás csak közvetetten érinti a művet, közvetlenül annak körülményeire hat. Ilyen eset lehet az, ha például a mű olyan

környezetbe kerül, amellyel az alkotó nem ért egyet. Ez a kérdés különös élel merül fel a szoborparkba száműzött alkotásoknál, vagy olyan zeneművek esetében, amelyek egy rádióműsorban az alkotók világnézetével ellenkező beszélgetés szakaszolásaként hangznak el.

Ugyan a szakirodalmi álláspontok megoszlanak abban a tekintetben, hogy a becsület, illetve a hírnév sérelme mindegyik cselekmény esetében szükséges-e, álláspontunk szerint a nemzetközi szabályozással az a megközelítés áll összhangban, amely szerint a tilalom bármely eltorzításra, megcsonkításra vonatkozik, míg a megváltoztatás és megcsorbítás csak akkor tilos, ha az sérelmes a szerző becsületére vagy jó hírnevére. A szakértői és bírói gyakorlat feladata annak megállapítása, hogy a konkrét esetben mely behatásról van szó, és ennek megfelelően kell-e vizsgálni a szerző becsületének, hírnevének sérelmét, vagy sem.

A mű egységének védelméhez fűződő jog gyakorolhatósága sajátosan alakul, **ha a jogosult és a potenciális jogsértő között felhasználási szerződés van.**

Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult (pl. felhasználási szerződést kötött egy megrendelővel), és a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges a változtatás, akkor a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani.

Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, akkor a felhasználó a változtatásokat a szerző hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. Ha tehát végső soron a felhasználó hajtja végre ezeket a változtatásokat, az nem lehet jogsértő (sem szerződésszegés, sem a személyhez fűződő jog sérelme nem valósul meg). Ha azonban a megváltoztatás túljár a szükségességen és a szerző becsületére vagy hírnevére is sérelmes, akkor az a személyhez fűződő jogokat sérteni fogja.

Az átdolgozás engedélyezése nem jogosítja fel a felhasználót a mű egységének megsértésével járó használatra. Vagyis még ha kap is a felhasználó engedélyt az átdolgozásra, a felhasználás nem történhet eltorzítással, megcsonkítással, illetve a szerző becsületére, jó hírnevére sérelmes megváltoztatással, egyéb visszaéléssel, kivéve, ha ehhez a szerző kifejezetten hozzájárult (például paródia esetében).

Itt kell tárgyalni azt az esetet, ha a formatervezési minta szerzője értékeli úgy, hogy a mintaoltalom jogosultja a mű integritása sérelmével használja fel a művét. Ez abban az esetben lehet probléma, ha a minta maga szerzői mű is. Ebben az esetben – még akkor is, ha a szerző engedélyt adott a mintaoltalom jogosultjának az átdolgozásra – fennállhat az integritássérelem, tehát a formatervezési minta szerzője jogosult fellépni a mintaoltalom jogosultja ellen.

Ugyanakkor a gyakorlatban nem ez a tipikus, hanem sokkal inkább az, hogy a mintaoltalom megsértése harmadik személy által valósul meg olyan módon, hogy az sérelmes a formatervezési minta mint egyben szerzői mű integritására is. Figyelemmel arra, hogy a mintaoltalom jogosultjának nincs joga az integritásvédelemhez (hiszen az csak a szerzőt illeti meg), más alapon léphet fel a minta megváltoztatá-

sa ellen (ld. a bitorlásról lejjebb), míg a személyhez fűződő jog sérelme tekintetében az eredeti szerző léphet fel.

III.2. A mű, a minta felhasználásának és hasznosításának alapja: a vagyoni jogok

A szellemi alkotás alkotója, illetve jogosultja számára a vagyoni jogok garantálják annak a lehetőségét, hogy a mű, a minta anyagi sikeréből részesedjen, méghozzá olyan módon, hogy a szabályozás kizárólag neki biztosítja, hogy mások számára engedélyezze a mű vagy a minta felhasználását, hasznosítását, és ennek fejében díjat kérjen.

A vagyoni jogok lényege tehát a felhasználás, a hasznosítás engedélyezése.

III.2.1. A szerzői vagyoni jogok tartalma

Az Sztj. nem adja a szerzői művek lehetséges felhasználási módjainak kimerítő listáját, ebből következően pedig a szerző vagyoni jogai sem határozhatók meg kimerítő jelleggel.

Az Sztj. 16. § (1) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének, anyagi formában és nem anyagi formában történő, bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.

Az Sztj. 17. § példálódzó felsorolása szerint felhasználásnak minősül különösen

- (I) a többszörözés,
- (II) a terjesztés,
- (III) a nyilvános előadás,
- (IV) a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként,
- (V) a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése,
- (VI) az átdolgozás,
- (VII) a kiállítás.

Tehát ezek a jellemző felhasználási módok, ezekhez igazodik a nevesített vagyoni jogok köre. Ezekon kívül azonban – a példálódzó jelleg miatt – a jogalkalmazó beazonosíthat további felhasználási módokat is.

A szerzői művek egyes felhasználásai esetében lehetetlen, vagy legalábbis célszerűtlen lenne a konkrét felhasználás egyedi, közvetlenül a szerzőtől származó engedélyhez kötése, mivel ezek a felhasználások igen nagy gyakorisággal valósulnak meg. Ezekben az esetekben a törvény nem biztosítja a szerzőnek azt a lehetőséget,

hogyan döntse, engedi-e a mű felhasználását vagy sem, viszont ettől függetlenül biztosítja számára a díjazáshoz való jogot (díjigényt). (Ilyen díjigényjellegű jogai a formatervezésiminta-oltalom jogosultjának nincsenek.)

Az alábbiakban a szerzői mű szerzőjét illető jogok közül azokat a jogokat tárgyaljuk, amelyek a design szempontjából relevánsak lehetnek.

A) Többszörözés

A szerző legalapvetőbb és legrégebbi joga, hogy a művét **többszörözze**, és hogy erre másnak engedélyt adjon.

Többszörözésnek minősül a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről.

55

Az anyagi hordozón való többszörözés azt jelenti, hogy a műnek bármely fizikai, megtestesült hordozóra való rögzítése többszörözés. Így többszörözésnek minősül az, ha például papírlapra, textilre, CD-re, DVD-re, memóriakártyára vagy számítógépponmonitorra történik meg a többszörözés. Közvetlen a többszörözés, ha egy létező műpéldányról – például kéziratról, már meglévő többszörözött példányról – készül, és közvetett, ha például egy rádióban CD lejátszására kerül sor, és a közönség tagja a lejátszott műsort rögzíti. A többszörözés különböző módjai többek között a kézzel, írógéppel való másolás, a fényképezéssel való rögzítés, a szkennelés, a faxolás. A többszörözés megvalósul akkor is, ha a létrejövő példány hosszú távra készül és abban az esetben is, ha másodpercek után törlésre kerül. Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.

Egyes esetekben a többszörözés tömegesen valósul meg, emiatt pedig a szerzőnek nincs tényleges lehetősége egyedileg engedélyezni minden egyes műpéldány létrehozatalát. Ám éppen a tömegességük miatt nem járhat ezen cselekményeknek az engedély alól való mentesítése azzal a következménnyel, hogy a felhasználóért az alkotó semmiféle ellenszolgáltatást nem kap. Az ilyen többszörözéseknek jelentős körét teszik ki a magáncélú többszörözések és az egyes, konkrét körülmények szerint meghatározott, intézményi célú többszörözések. Ezek fejében a jogosult engedélyezési jog nélküli díjigényt illet meg, amelyet üreshordozó-díjnak, illetve reprográfiai díjnak hívnak.

B) Terjesztés

A többszörözés felhasználásával gyakran szorosan összekapcsolódik a **terjesztés** cselekménye, ugyanis az eredeti vagy a többszörözéssel létrehozott műpéldányokat el is kell juttatni a közönséghez. Ennek a legrégebbi, hagyományos módja a terjesztés. A szerzői jogi törvény a terjesztés cselekménye alá sokféle cselekményt sorol be.

Terjesztés a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.

A terjesztés magában foglalja különösen a műpéldány tulajdonjogának átruházását és a műpéldány bérbeadását, valamint a műpéldánynak az országba forgalomba hozatali céllal történő behozatalát. A terjesztés jogának megsértését jelenti a mű jogsértéssel előállított példányának kereskedelmi céllal történő birtoklása is, ha a bir-tokos tudja vagy neki az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a példány jogsértéssel állt elő.

Terjesztés valósul meg akkor is, amikor az alkotó a műve egyetlen példányát adásvételi szerződés útján átruházza. Ez akkor is megtörténik, ha az alkotó egy gazdasági társaságnak ruházza át a műpéldányt, és abban az esetben is, ha egy magánszemély szerzi meg az alkotás tulajdonjogát. Fontos hangsúlyozni, hogy bár a szerző az adásvétel során a terjesztési jogát is gyakorolja, a vevő nem szerez felhasználási jogokat automatikusan, az adásvétellel csak a saját célú használatra kap lehetőséget. Az egypéldányos alkotások esetében ez azt a problémát is felveti, hogy a műpéldány eladását követően, különösen a magánszemélyek közötti átruházás esetén, az alkotás nyomtalanul eltűnhet: az átruházásokról ugyanis nincs közhiteles nyilvántartás. (Ezt csak minimálisan segíti a követő jogi díj fizetése és annak a közös jogkezelő szervezet által való adminisztrációja.)

C) Nyilvánossághoz közvetítés (lehívásra hozzáférhetővé tétel)

Az Szjt. szól a nyilvánossághoz közvetítés azon alesetéről, amikor a közön-ség tagja a lehívás helyét és idejét maga választhatja meg. A szakzsargonban lehívásra hozzáférhetővé tételnek, on-demand felhasználásnak vagy egy-szerűen internetes közzétételnek is hívják ezt a felhasználást.

Nem minősül nyilvánossághoz közvetítésnek egy internetes oldalon más honlapon szabadon hozzáférhető művekre mutató kattintható linkek szolgáltatása. Egy egyébként már nyilvánosan hozzáférhető műre irányuló link framingtechnikával történő újabb hivatkozása nem valósít meg nyilvánossághoz közvetítést, ha azzal az eredetihez képest nem érnek el új közönséget, és egyébként sincs olyan technológiai megoldás, amellyel az eredeti közvetítéstől elválna az újabb. Annak vizsgálatához, hogy e rendelkezés értelmében vett „nyilvánossághoz közvetítésnek” minősül-e valamely internetes oldalon olyan védett művekhez vezető hiperlinkek elhelyezése, amelyek egy másik internetes oldalon a szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül (tehát jogsértően) szabadon hozzáférhetőek, egy összetett kritériumrendszert kell alkalmazni. Ennek alapján figyelembe kell venni, hogy e linkeket olyan személy helyezte-e el hasznoszerzési cél nélkül, aki nem tudott vagy nem tudhatott e műveknek a másik internetes oldalon történt közzétételének jogellenes mivoltáról, vagy épp ellenkezőleg, e linkeket hasznoszerzési célból helyezték el, amely esetben azt

kell vélelmezni, hogy erről e személynek tudomása volt. A felhasználás nem valósul meg, ha jóhiszemű volt (nem gazdasági célból járt el) a link megosztója.

D) Átdolgozás

A mű integritását vagyoni oldalról az **átdolgozás** joga biztosítja a szerzőnek.

Eszerint a szerző engedélye szükséges a műve valamennyi olyan megváltoztatásához, amelynek eredményeként az eredeti műből származó más mű jön létre.

Az Szjt. példalódozóan említi az alkotástípusokat, amelyek jellemzően átdolgozások lehetnek. Ilyenek a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása, de más is minősülhet átdolgozásnak, például a már meglévő építészeti alkotás átépítése.

Az átdolgozás – ahogy a törvényi felsorolásból is következik – gyakran jelent más műfajra való adaptálást, ugyanakkor a műfajon belüli átalakítások is átdolgozásnak minősülhetnek. Ez a design körében inkább jellemző eset.

Igen fontos, hogy szerzői jogi szempontból átdolgozásnak csak azok a művek minősülnek, amelyek esetében az „alapanyag” is szerzői mű. Így tehát ha a folklór egy kifejeződése (pl. egy népművészeti minta) kerül feldolgozásra egy szerzői műben, az szerzői jogi szempontból nem minősül átdolgozásnak, noha a tényleges alkotói folyamat nem különbözik egymástól és a származékos, létrejött mű szerzői műnek minősülhet. A szerzői jogilag eltérő megítélésnek az az indoka, hogy a szerzői mű átdolgozása esetén az eredeti mű szerzőjének érdekei is védelemben részesülnek.

Nem lehet átdolgozásról beszélni akkor sem, ha a mű átalakítása során nem jön létre új mű. A „kisebb jelentőségű”, a szerzőre jellemző egyéni, eredeti jelleget el nem érő beavatkozások lehetnek jogszerűek is és jogsértők is. Jogszerű lehet a kisebb mértékű beavatkozás akkor, ha erre a mű felhasználásához feltétlenül szükség van. (Például a korábbi színpadi példánál maradva a megtervezett díszlet változtatás nélkül nem fér el egy kisebb méretű színpadon.) Ekkor sem alakíthatja át a felhasználó minden további nélkül a művet. Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat mindenképp ő maga köteles végrehajtani. Ha ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. Ez azonban nem jelenthet átdolgozási szintű beavatkozást. Ha a felhasználó úgy alakítja át a művet, hogy ahhoz nem kapott engedélyt a szerzőtől, az akkor is lehet jogsértő, ha nem valósul meg átdolgozás, csak „szolgai” másolásról beszélünk: ilyen esetben jogsértő többszörözésről van szó.

Az átdolgozáshoz való hozzájárulás nem iktatja ki a személyhez fűződő jogokat. Egyrészt az átdolgozott mű szerzőjének nevét és mű címét fel kell tüntetni az átdolgozáson is. Ahogy általában a névfeltüntetés joga, úgy ez a kötelezettség sem szűnik meg a védelmi idő lejártával. Azaz ha olyan művet dolgoznak át, amely már nem védett, akkor is fel kell tüntetni az átdolgozás alapjául szolgáló alkotást és annak szerzőjét.

Az átdolgozáshoz való hozzájárulás nem jelenti azt, hogy az eredeti mű szerzője lemond a mű integritásának védelmében a fellépés lehetőségéről. Ha ugyanis az átdolgozás sérti az eredeti mű integritását – ha ennek megvalósulnak a törvényi feltételei –, a szerzőnek joga van fellépni a személyhez fűződő jog megsértése ellen még akkor is, ha egyébként az átdolgozáshoz felhasználási szerződésben hozzájárult.

Nagyon fontos, hogy az átdolgozást a szerző mindig kifejezett szerződési kikötés útján engedélyezi, vagyis ha nincs erre vonatkozó kifejezett utalás a szerződésben, azt úgy kell tekinteni, hogy az átdolgozásra a szerző nem adott engedélyt.

Ez különösen fontos lehet akkor, ha a mű formatervezésiminta-oltalom alá kerül és a mű megrendelője, egyben a minta várományosa át kívánja azt alakítani a minta-oltalom megszerezhetősége érdekében. Fontos, ha a mintát átalakítva valaki azt jogosulatlanul használja fel: ez nemcsak a mintajogosult, hanem a szerző érdekeire is sérelmes lehet.

E) Kiállítás

A képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások rendes felhasználási módja a kiállítás, amely nem más, mint a mű jelen lévő közönség számára történő értékelhetővé tétele, tartalmában igen hasonlít tehát a nyilvános előadáshoz.

A kiállításhoz – kivéve, ha a művet közgyűjteményben őrzik – a szerző beleegyezése szükséges.

Az érintett alkotások ún. egypéldányos művek, amelyek a létrehozatalukat követően gyakran hamar kikerülnek az alkotó rendelkezéséből más tulajdonába. Amiatt pedig, hogy az egyetlen példány felett másnak, mint a szerzőnek van rendelkezési joga, a szerzői jogok gyakorlása is elnehezülhet. A tulajdonos joga és a szerzői jog ugyanis egymással egyenlő erősségű jogok. Az Sztj. emiatt a szerző javára korlátozza a tulajdonos jogát, amikor előírja, hogy ezen alkotások tulajdonosa köteles a művet a szerzői jog gyakorlása végett időlegesen a szerző rendelkezésére bocsátani, ha ez méltányos érdekét nem sérti.

A névfeltüntetés a kiállítás esetén is kötelező. Ha valaki a művet e nélkül állítja ki, az nemcsak a névfeltüntetés jogát, hanem a kiállítás jogát is sérti.

III.2.2. A mintaoltalom tartalma

A mintaoltalom azt biztosítja a jogosult számára, hogy a mintát kizárólagosan hasznosítsa, illetve erre másnak engedélyt adjon, ez tehát alapvetően vagyoni jogi jogosultságokat jelent. A mintaoltalom biztosítja azt is, hogy a jogosult az ő engedélye nélkül a mintát hasznosítók ellen fellépjen, és az alább részletesen tárgyalt jogérvényesítési eljárásokat elindítsa.

A hasznosítás fogalma a felhasználásnak inkább gazdasági aspektusát jelenti, így szűkebb, mint a szerzői jogi felhasználás fogalma, bár a Formatv. is csak példálódzó felsorolást tartalmaz. Eszerint **hasznosításnak minősül a minta szerinti termék előállítása, használata, forgalomba hozatala, arra való felkínálása, behozatala, kivitele és e célokból történő raktáron tartása is.** A jogalkotó szándéka, hogy a védelem a teljes ellátási láncra, így valamennyi személyre kiterjedjen, aki a mintával védett termékkel e láncban kapcsolatba léphet, különösen: a Magyarországon belüli előállítóra vagy az Magyarországon kívüli importőrre; a raktározóra (forgalomba hozatal céljából történő tárolás); a nagykereskedőre és a kiskereskedőre; a bérbeadó vagy felvevő ügynökségre; az exportőrre, aki a terméket Magyarország területén kívülre küldi és a végfelhasználóra. A hasznosítás fogalmát ennek megfelelően tágan szükséges értelmezni.

A hasznosítás tehát szorosan összekapcsolódik a minta szerinti termékkel, azaz ha a termékben nem valósul meg a minta, arra nem terjed ki a jogosult kizárólagos joga.

A példálódzó felsorolás szerinti fogalmak az Sztj. szerint fent ismertetett fogalmakkal megegyező tartalommal bírnak, a hasznosítás lényegében bármely, az Sztj. szerinti felhasználási módon megtörténhet.

Azt fontos leszögezni, hogy a Formatv. nem követeli meg, hogy a bitorló személy tudatában legyen a bitorló magatartásának, nem szükséges a bitorlás megállapításához tehát az a tény, hogy a bitorló személy egy termék előállításánál, raktáron tartásánál stb. tisztában legyen azzal, hogy a termék formatervezésminta-oltalom által védett.

Éppen ezért nem lehet azzal védekezni, hogy nem volt tudomásunk róla, hogy egy design formatervezésminta-oltalom alatt áll (vagy más szerzői jogát sérti). Ha valaki más designját bitorolja, akkor lényegtelen, hogy direkt vagy véletlenül teszi!

III.3. Szolgálati alkotásokon fennálló jogok

Egy design megalkotása sok esetben jelentős pénzügyi vagy szellemi beruházásokat igényel, előre meghatározott és nagy összegű pénzügyi befektetések állhatnak a háttérben. Ilyenkor a design szerzője általában vagy munkaviszonyban van egy gazdasági társasággal, esetleg vállalkozási/megbízási szerződés alapján dolgozik.

Amennyiben vállalkozási/megbízási, tehát hagyományos polgári jogi szerződés keretében végzi a formatervező a munkáját, úgy a szerződésben szükséges megállapodni arról, hogy melyik félnek legyen a minta felett rendelkezési joga.

A szerzői jogi és a formatervezésiminta-jogi szabályozás nem teljesen azonos a két oltalmi forma esetében, így más szabályok vonatkoznak a szerzői műre és más szabályok a formatervezési mintára.

A formatervezési minták tekintetében a munkaviszonyban¹⁵ alkotott műre a Formatv. speciális szabályrendszert teremtett meg:

- (I) a szolgálati minta és
- (II) az alkalmazotti minta fogalmát.

A szolgálati minta annak a mintája, akinek munkaviszonyból folyó kötelessége (tehát például a vállalat belső szabályzata, a munkaköri leírás vagy maga a munkaszerződés írja elő), hogy a minta tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki.

Ilyen eset például, ha az IKEA által foglalkoztatott formatervező új lámpát tervez, vagy a Porsche formatervezője megalkotja az új 911 formatervét. Mindkét személy azért dolgozik az adott vállalatnál, hogy munkaviszonyból eredő kötelezettségének eleget tegyen, tehát, hogy a vállalat profiljába tartozó új termékkülsőt tervezzen. Ebben az esetben a minta oltalmából eredő vagyoni jogok a Formatv. erejénél fogva és a szerző jogutódjaként a munkáltatót illetik meg.

Az alkalmazotti minta annak a mintája, aki anélkül, hogy ez munkaviszonyból eredő kötelessége lenne, olyan mintát alkot, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik.

Ilyen eset például, ha az IKEA informatikusa véletlenül számítógépével olyan lámpát tervez, amely formatervezésiminta-oltalom képes. Az alkalmazotti minta esetében mintaoltalom a szerzőt illeti meg, a munkáltató azonban jogosult a minta hasznosítására. Ez a hasznosítási joga azonban nem kizárólagos; a munkáltató további hasznosítási engedélyt nem adhat (tehát más, harmadik személy számára nem engedélyezheti a hasznosítást). A hasznosítási jog a munkáltató megszűnése vagy szervezeti egységének kiválása esetén annak jogutódjára száll át; egyébként másra nem szállhat, illetve nem ruházható át.

¹⁵ Ideértve a közszolgálati, kormányzati szolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyban, rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban, honvédelmi alkalmazotti jogviszonyban álló vagy szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy vagy munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tag által alkotott műveket is.

A formatervezési mintákkal kapcsolatban fent ismertetett szabályokkal szemben a szerzői művekkel kapcsolatban az Sztj. szerint nem válik el egymástól a szolgálati és az alkalmazotti szerzői mű, a törvény csak a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű kategóriáját ismeri. Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége. **A kulcskérdés tehát a munkáltatói jogszerzés tekintetében az, hogy mi tartozik a munkaviszonyból folyó kötelezettségek körébe, és mikor történik meg az átadás.** A szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

Ha a mű munkaviszony keretében jön létre, és azt a szerző át is adta a munkáltatónak, a visszavonás nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, azaz a munkáltató a felhasználást tovább folytathatja. Ezt kiegészíti az, hogy ha a szerző visszavonta a művet, a munkáltató – a felhasználás folytatása esetén – mellőzni köteles a szerző nevének feltüntetését.

A szerző névfeltüntetési joga abban az esetben is fennmarad – hasonlóan a többi személyhez fűződő jogához –, ha a vagyoni jogai átruházásra kerülnek (például a reklámozás céljára készülő művek esetében), vagy egyébként átszállnak (például a munkaviszony keretében). Ha azonban ilyen művel kapcsolatban gyakorolja a szerző a visszavonási jogát, a munkáltató nem tüntetheti fel a továbbiakban a szerző nevét. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet. (Ez a szabály azt természetesen nem zárja ki, hogy a felek megegyezése esetén a szerző neve mégis feltüntetésre kerüljön. Egyetértése esetén természetesen fel kell tüntetni a nevét.)

IV. A védelem korlátai

A védelem terjedelme sem a szerzői művek, sem a formatervezési minták esetében nem korlátlan. A védelem legjellemzőbb korlátai a

- (I) védelmi idő (tehát, hogy mennyi ideig áll védelem alatt a design), továbbá
- (II) azok a szabad felhasználások, amelyekhez nem szükséges a jogosult engedélye, valamint
- (III) a jogkimerülés és
- (IV) kifejezetten a formatervezési minta esetében a területi korlátozás (tehát, hogy milyen földrajzi területen véd a mintaoltalom, erről részletesen a későbbiekben szöveglünk).

(A szerzői jog tekintetében beazonosíthatók további korlátok is, ezek azonban kevésbé relevánsak a szerzői mű alapú formatervezési minták tekintetében, így ezek ismertetésétől itt eltekintünk.)

IV.1. A védelmi idő

A szerzői jogok csak a törvényben meghatározott ideig – vagyis nem időben korlátlanul – biztosítanak védelmet a jogosultnak, ezen időtartam alatt – egyes kivételekkel – csak ő használhatja fel a művet, illetve bárki más az ő engedélyével teheti meg ugyanezt.

A védelmi idő leteltét követően az alkotások közkincsbe kerülnek, bárki számára szabadon, a szerző engedélyétől függetlenül felhasználhatóvá válnak, ilyenkor minden közttség megszűnik a művel kapcsolatban, a névfeltüntetés jogának kivételével. (Ha egy alkotáson többféle jog is fennáll, az egyik időtartamának lejártá nem jelenti azonnal a közkincsbe kerülést, ehhez valamennyi oltalom védelmi idejének el kell telnie.)

A szerzői művek esetében a védelem a szerzőt az életében, valamint ezt követően a jogutódokat hetven évig illeti meg.

Ebből fakadóan a szerzői művek védelmi ideje változó hosszúságú: a mű megalkotásától a szerző haláláig terjedő időtartam plusz hetven év. **A hetven évet azonban nem a szerző halálától, hanem az azt követő év első napjától kell számítani.** Ez csak a számítás módját jelenti, természetesen a védelem a haláltól a következő év első napjáig is fennáll. Ha a mű közös mű, akkor a hetven évet az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani. Az együttesen létrehozott mű (tehát ha az egyes szerzők hozzájárulásai olyan módon egyesülnek a létrejövő egyes műben, hogy nem lehetséges az egyes szerzők jogait külön-külön meghatá-

rozni) védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

A védelem fennállása nem függ attól, hogy beazonosítható-e a szerző. Ha azonban nem azonosítható be, akkor értelemszerűen nem számítható a védelem hetvenéves szakasza a szerző halálától: ezekben az esetekben ezt a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától kell számítani. Ha ez alatt az idő alatt a szerző mégis jelentkezik (vagy ismertté válik a halálának az időpontja), a védelmi időt az általános szabályok szerint újra kell számítani, amely akár a védelem időtartamának változását is jelentheti.

Ha a művet több részletben hozták nyilvánosságra, az első nyilvánosságra hozatal évét részenként kell számítani. Ez a szabály természetesen a védelmi idő végét nem érinti feltétlenül (hiszen az valamennyi rész tekintetében ugyanakkor lesz), így funkciója csak a védelmi idő kezdetét tekintve van: attól még, mert a szerző nem tekinti befejezettnek az egész művet, annak részei állhatnak védelem alatt.

Amennyiben nincs formatervezésiminta-oltalom, csak akkor védett a design, ha egyben szerzői műnek minősül. Ha van formatervezésiminta-oltalom, a védelem a következőképpen alakul:

A mintaoltalom – a bejelentés napjára visszaható hatállyal – akkor keletkezik, amikor a bejelentő a mintára mintaoltalmat kap. Ez azt jelenti, ha a mintaoltalmi igényt 2019. január 1. napján nyújtotta be a bejelentő, és a mintára 2019. november 1. napján oltalmat kap (mintaoltalom megadásának napja), akkor a védelmi idő 2019. január 1. napjától számít. A bejelentés napja és a mintaoltalom megadásának napja azért nem ugyanaz, mivel a formatervezési minták esetében a bejelentést valamilyen eljárás követi, amelyet nyilván idő, míg a hivatal lefolytat. A mintaoltalom a bejelentés napjától számított öt évig tart. A mintaoltalom további öt-öt éves időtartamra legfeljebb négyszer újítható meg, azaz a mintaoltalom összesen 25 évig állhat fenn. Megújítás esetén az újabb oltalmi idő az előző oltalmi idő lejáratának napját követő nappal kezdődik. Tekintettel arra, hogy a megújítási idő a bejelentési naptól számít, előfordulhat olyan eset, hogy a mintaoltalom megadására irányuló eljárás több mint öt évig tart, így azelőtt kell a bejelentőnek a mintaoltalom érvényben tartásához szükséges első megújítási díjat már befizetnie, hogy a mintaoltalmat egyáltalán megkapta volna.

A formatervezésiminta-oltalom 25 év után nem újítható meg.

A formatervezésiminta-oltalom megszűnik

- (I) ha az oltalmi idő megújítás nélkül lejárt, az oltalmi idő lejáratát követő napon; vagy
- (II) ha a mintaoltalom jogosultja az oltalomról lemondott, a lemondás beérkezését követő napon, illetve a lemondó által megjelölt korábbi időpontban; vagy
- (III) ha a mintaoltalmat megsemmisítették a bejelentés napjára visszaható hatállyal.

A formatervezésiminta-oltalom megszűnése esetén is figyelemmel kell lenni arra, hogy a minta szerzői műként továbbra is védett-e. Ebben az esetben ugyanis egyrészt nem kerül az alkotás közkincsbe, másrészt a szerzői jogi jogosulttól (aki nem feltétlenül a lejárt védelmű minta jogosultja) a további felhasználáshoz engedélyt kell kérni.

IV.2. Területi korlát

A formatervezésiminta-oltalom a fentiekben kifejtettek szerint lajstromozott oltalmi forma, az oltalom arra a területre vonatkozik, amely tekintetében az adott minta az oltalmat megkapta.

65

A Formatv. által biztosított védelem Magyarország területére terjed ki, hiszen a nemzeti formatervezésiminta-oltalom területiális védelmet biztosít. A közösségi formatervezésiminta-oltalom az Európai Unió valamennyi tagállamának területére kiterjed.

Mindezek alapján a design védelme szempontjából a formatervezőnek előre végig kell gondolnia, hogy hol kívánja a művet forgalmazni, mert amennyiben nem kizárólag Magyarországon, úgy érdemes lehet közösségi formatervezési mintaoltalmi bejelentést tenni vagy más országokra vonatkozóan is nemzeti mintaoltalmi igényt benyújtani.

A szerzői jogban ilyen korlátozás nincs: a nemzetközi egyezmények vonatkozó szabályainak köszönhetően a védelem a nemzeti elbánás elvének érvényesülése miatt gyakorlatilag valamennyi országban védeltséget jelent a magyar műveknek.

IV.3. A jog alóli kivételek, a jog korlátozásai

A felhasználásnak, illetve hasznosításnak minősülő cselekmények közül egyeseket a jogalkotó „szabaddá” minősít, ezen szabályok a közönség számára már azelőtt engedélykéréstől mentes és jogdíjfizetési kötelezettség alá nem eső hozzáférést biztosítanak a műhöz vagy a mintához, hogy annak védelmi ideje lejárt volna.

A szabad felhasználás lehetővé tétele az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás szabadságát és a szabad információhoz jutást biztosítja a kizárólagos engedélyezési jogok rovására.

A szabad felhasználás szabályainak pontosan megfelelő cselekményekhez senkinek az engedélye sem kell, mivel ezt maga a törvény (Szt.) biztosítja. **Abban az esetben, ha az adott felhasználás nem sorolható be pontosan a szabad felhasználásra vonatkozó szabályok alá, a megvalósításhoz szükséges a szerző engedélye, ellenkező esetben ugyanis az jogsértő lesz.** Annak eldöntése, hogy az adott cselekmény szabad felhasználásnak minősül-e, vita esetén bírósági útra tartozik.

Amennyiben az adott design szerzői mű és formatervezési minta is egyben, szabadon akkor használható fel, ha mindkét oltalmi forma tekintetében létezik az adott cselekményre vonatkozóan szabad felhasználás.

Ha ez nem valósul meg, akkor – még ha az egyik tekintetében szabad is lenne a felhasználás, a másik tekintetében – szükséges lehet a jogosult engedélyének beszerzése.

IV.3.1. Szerzői jogi szabad felhasználások

Az Sztj. a szabad felhasználásokkal szemben az egyedileg, közvetlenül meghatározott feltételeken kívül – például az idézés esetében az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven, továbbá a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésén túl – egy általános, ötszintű tesztet is felállít, amelynek szintén meg kell felelnie ahhoz a felhasználásnak, hogy ténylegesen szabadnak minősüljön.

A szabad felhasználás (1) nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására, (2) nem károsíthatja indokolatlanul a szerző jogos érdekeit, továbbá (3) meg kell felelnie a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, amelyből következően (4) nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

E feltételrendszer a szerző jogainak biztosítója és a közönség szabadságának gátja, amelyet egy további, általános tilalom foglal össze, újabb akadályt állítva a szabad felhasználások „elburjánzása” és a felhasználóknak kedvezni próbáló, megengedőbb bírói gyakorlat elé: **a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések (5) nem értelmezhetők kiterjesztően**, így a bíróságok nem tudják derogálni a szerző kizárólagos jogait.

A) Idézés

Az egyik legrégebbi, alapvető jelentőségű szabad felhasználás az **idézés**.

A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

Az idézés szabadsága a művészeti és tudományos élet szabadságát hivatott szolgálni, hiszen e jogintézmény nélkül szinte elképzelhetetlen lenne egy tudományos munka elkészítése. Ahhoz azonban, hogy az idézés szabad felhasználás legyen, szükséges a **forrás és a szerző megnevezése**. Ennek elmaradása esetén az idézés

engedélyhez kötött, ha pedig ez hiányzik, akkor az idézés jogsértő. A hű idézés nem feltétlenül szó szerinti, de mindenképpen az eredeti tartalommal egyező felhasználást jelent. Fontos hangsúlyozni, hogy az idézés feltételeinek a már nem védett művek esetében is eleget kell tenni, mivel a szerzőnek a névfeltüntetéshez való joga a védelmi idő lejártát követően is fennmarad. Ennek elmaradása esetén beszélhetünk plágiumról. A képző-, iparművészeti és fotóművészeti alkotások idézése nem megengedett szabad felhasználásként.

B) Átvétel

Szintén elsősorban a tudományos tevékenységet, az oktatást kívánja segíteni az átvétel szabad felhasználása.

67

Eszerint nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű részlete, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, fotóművészeti alkotás iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével átvehető.

Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja. Ez a szabad felhasználás elsősorban a szöveggyűjtemények, válogatások létrehozását segíti elő.

Nem szükséges a szerző, továbbá szomszédos jogi jogosult engedélye az Szjt. 34. § (2) bekezdése szerinti átvevő mű

a) többszörözéséhez és terjesztéséhez, ha azt az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címlapon az iskolai célt feltüntetik, vagy

*b) iskolai oktatás céljából [Szjt. 33. § (4) bekezdése] az iskolai oktatás helyszínén történő digitális formában, elektronikus eszközön történő felhasználásához, illetve biztonságos elektronikus hálózaton¹⁶ keresztül történő nyilvánossághoz közvetítéséhez, feltéve, hogy e felhasználásokra nem üzletszerűen kerül sor. E felhasználást úgy kell tekinteni, hogy a művet az iskolai oktatás céljából [Szjt. 33. § (4) bekezdése] felhasználó intézmény székhelye szerinti tagállamban valósul meg. Azaz az átvevő művek nemcsak fizikai formában, hanem elektronikus változatban is elérhetővé tehető online, zárt hálózatban. A létrejövő mű többszörözése és terjesztése engedélyköteles azonban, ha a művet üzletszerűen használják fel. **Abban az esetben, ha például a szöveggyűjteményt a kiadó nem költségáron árusítja, hanem annál magasabb árat kér érte, akkor a felhasználáshoz engedélyt kell kérni, és a szerzőnek jogdíjat kell fizetni.***

¹⁶ A hivatkozott Korm. rendelet szerint biztonságos elektronikus hálózat az olyan műszaki megoldás, amely megakadályozza a lehívásra hozzáférhetővé tett műnek az iskolai oktatást végző és igénybe vevő személyek körén kívülre irányuló közvetítését.

C) Magáncélú többszörözés

Szintén meghatározó jelentőséggel bír a szabad felhasználások között a korábban már említett **magáncélú többszörözés**.

Természetes személy magáncélra készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. Ez utóbbi esetekben tehát nem megengedett a magáncélú másolatkészítés. E szabály alapján nem megengedett például az élő színházi előadások, koncertek rögzítése.

Teljes könyv, továbbá a folyóirat vagy a napilap egésze magáncélra is csak kézzel írással vagy írógéppel másolható, tehát nem lehet ezeket teljes egészükben például fénymásolni, szkennelni, kinyomtatni. Ez a tilalom vonatkozik azokra az esetekre is, amikor a többszörözést nem magánszemély, hanem a fénymásolószalon végzi. Az ezt a szabályt sértő nagy volumenben végzett többszörözések pedig nemcsak a polgári, hanem a büntetőjogi eszköztár alkalmazását is megalapozhatják. A teljes mű másolásának lehetősége tehát csak a „hagyományos” (szinte elavultnak tekinthető) többszörözési módokra vonatkozik.

Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógéppel, illetve elektronikus adathordozóra. Vagyis nem tekinthető szabad felhasználásnak például, ha a könyvtár beiratkozott látogatója a könyvtártól „megrendeli” az általa elővasni kívánt szerzői művek digitális hordozón való kiszállítását.

A többszörözés egyes közérdekű célok teljesítése érdekében is szabadon lehetséges.

Így a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges, b) nyilvános könyvtári ellátás, esetleg dedikált terminálon való hozzáférhetővé tételre vagy c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül. E szabályból következően nem minősül intézményi célú szabad többszörözésnek, ha az olvasó a könyvtárral egyszerű papíralapú másolatot készíttet, és azt postán továbbítja önmaga számára.

Könyvként kiadott mű részei, valamint újság- és folyóiratcikkek **az iskolai oktatás céljára többszörözhetők** egy-egy iskolai osztály létszámának megfelelő, illetve a köz- és felsőoktatási vizsgákhoz szükséges példányszámban. Ez a kedvezmény nem vonatkozik az oktatást jövedelemszerzési céllal végző intézményekre (például a nyelviskolákra), rájuk az általános felhasználási szabályok vonatkoznak.

A szabad felhasználás kiterjed arra is, hogy az érintett tanulók, hallgatók részére a példányok nemcsak terjeszthetők, hanem az oktatási intézmény biztonságos elektronikus hálózatán keresztül szemléltetés érdekében számukra lehívásra hozzáférhetővé tehetők.

Kiemelést érdemel az ún. **ideiglenes többszörözés** szabad felhasználása is, amelynek alapján megengedett a mű járulékos vagy közbelső – a felhasználásra irányuló műszaki folyamat elválaszthatatlan és lényeges részét képező, önálló gazdasági jelentőség nélküli – időleges többszörözése, ha kizárólag az a célja, hogy lehetővé tegye az átvitelt harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által vagy a műnek a szerző által engedélyezett, illetve e törvény rendelkezései alapján megengedett felhasználását.

D) Iskolai oktatási célú átdolgozás

A mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében átdolgozható, ez azonban egy igen szűk szabad felhasználás: érdemben az órai tananyag feldolgozását hivatott könnyíteni.

Az átdolgozott mű felhasználásához – az iskolai foglalkozás keretében történő előadást és a zárt hálózatban való hozzáférhetővé tételt kivéve – az eredeti mű szerzőjének, valamint a szomszédos jogi jogosult engedélye is szükséges.

A szabály tehát lehetővé teszi a távoktatás keretében tartott órán való átdolgozást is, a létrejött átdolgozás előadását és a többszörözést, terjesztést, valamint a zárt hálózatban való lehívásra hozzáférhetővé tételt is.

E) Sajtóval kapcsolatos szabad felhasználás

Az Sztj. tartalmaz több, az információhoz jutás alapvető jogának érvényesülését szolgáló szabad felhasználást is. Ezek azonban szintén csak a törvényben biztosított korlátok között, a szerző jogainak tiszteletben tartása mellett gyakorolhatók, ezen túlmenően engedélykötelesek.

Sajtófigyelésként, a napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánosságához közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot.

Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni. Amennyiben azonban a szerző tiltó nyilatkozatot tesz, a sajtótermék ettől kezdve csak a jogosult kifejezett engedélyével – rendszerint ellenszolgáltatás fejében – szemlélhető. Azonban a nem sajtó által nyújtott sajtó- vagy médiafigyelő szolgáltatások nem nyújthatják szolgáltatásukat szabad felhasználás alatt.

A nyilvánossághoz közvetítési jog tekintetében az Szjt. két szabad felhasználást ismer.

Az egyik az ún. **dedikált terminálos felhasználás**, ennek értelmében a felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben **ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára – a nyilvánosság egyes tagjai számára – szabadon megjelelníthetők**, és ennek érdekében – külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel – a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt. E körben fontos feltétel, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

A szabadban, nyilvános helyen állandó jelleggel felállított képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképe a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül elkészíthető és felhasználható. Ezekben az esetekben a törvény kifejezetten nem írja elő a leképezett alkotás címének és alkotójának feltüntetését, ugyanakkor ez szokásos gyakorlatként megkövetelhető és következik az általános névfeltüntetési szabályokból is.

G) Árva mű szabad felhasználása

Az árva művel a későbbiekben foglalkozni fogunk, azonban a fogalmat szükségesnek látjuk bevezetni ahhoz, hogy az árva mű szabad felhasználását megértsük.

Egy mű akkor tekinthető árva műnek, ha jogosultja ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre.

Az **árva mű szabad felhasználás** keretében az előző szabad felhasználás kedvezményezett intézményei, továbbá a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televízió-szervezetei a gyűjteményük vagy archívumuk részét képező árva művet a közérdekű feladatuk teljesítése érdekében

- a) a nyilvánosság számára szabadon hozzáférhetővé tehetik oly módon, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg;
- b) digitalizálás, valamint az a) pont szerinti hozzáférhetővé tétel, indexelés, katalógizálás, megőrzés vagy helyreállítás céljából szabadon többszörözhetik.

IV.3.2. Formatervezésiminta-oltalmi szabad felhasználások

A Formatv.-ben felsorolt szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések szerint a mintaoltalom jogosultja nem tilthat el másokat a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekményektől, a kísérleti célú cselekményektől (ideértve a minta tárgyát képező termék forgalomba hozatalának engedélyezéséhez szükséges kísérleteket és vizsgálatokat), az idézéstől, iskolai oktatás céljából végzett cselekményektől. Bár e cselekmények nincsenek olyan részletességgel meghatározva a törvényben, mint az Szjt.-ben, de a joggyakorlat ezek tartalmát megfelelően kidolgozta, így azok hasonló hatékonysággal érvényesülnek.

A Formatv. az összetett termékek esetében megengedi, hogy a termék eredeti megjelenésének helyreállítására irányuló javítás céljából valamely látható összetevő, azaz alkatrész mintáját a javításhoz szükséges mértékben hasznosítsa az oltalom jogosultjának engedélye nélkül is (ügynevezett javítási záradék).

Ez a szabad felhasználási típus azért került be a Formatv.-be, hogy tipikusan az autógyártók ne sajátíthassák ki az alkatrészpiacot úgy, hogy a gépjárművek látható alkatrészeit formatervezésiminta-oltalom alá helyezik, így a pótalkatrészgyártók jogszerűen nem gyárthatnak alkatrészt a jogosult engedélye nélkül. Ez a szabad felhasználási eset akkor érvényesül tehát, ha egy összetett termék (rendeltetészerű használat során) látható alkatrészére (pl. látható a gépjármű visszapillantó tükre, illetve a lámpa búrája, de nem látható az ablakmosó-folyadéktartály vagy a lámpakörte foglalata) azért van szükség, mert az összetett termék eredeti megjelenését kell az alkatrésszel helyreállítani. Ezen szabad felhasználási esetkör miatt lehetséges, hogy a gépjárműhöz karosszériaelemet nem kizárólag az eredeti gyár állíthat elő. Ugyanakkor a látható alkatrész nem javítási célból, hanem pusztán esztétikai célból történő hasznosítása már engedélyköteles (például alumíniumfelnik designja). Azon alkatrészek hasznosítása, amelyek nem esnek a javítási záradék körébe, továbbra is az általános szabályok szerint engedélyköteles.

A tranzitforgalmi kedvezmény a kereskedelmi tranzitérdekeket, a közlekedés zavartalanságát szolgálja azzal, hogy a mintaoltalom hatályát nem terjeszti ki bizonyos átmenő termékekre, valamint az olyan külföldi eredetű termékekre, amelyek belföldön nem kerülnek forgalomba.

Mivel a mintaoltalom territoriális jellegű, a jogosult Magyarország határáig terjedő kizárólagos jogát elvileg könnyedén megsérthetnék bizonyos, csupán időlegesen az ország területén lévő, áthaladó minták is, ezért a Formatv. kifejezetten kimondja, hogy a külföldön lajstromozott és időlegesen az ország területén tartózkodó hajók és légi járművek felszerelése, alkatrészeknek és tartozékoknak ilyen járművek javítása céljából történő behozatala, valamint az ilyen járművek javítása tekintetében kizárja a mintaoltalom jogosultjának fellépését.

Az előhasználati jog méltányos konfliktusfeloldást biztosít a korábbi elsőbbséggel a mintát bejelentő és mintaoltalmat szerző, valamint párhuzamosan ugyanazt a mintát kidolgozó személy között azzal, hogy kimondja: előhasználati jog illeti meg azt a személyt, aki az elsőbbség napja előtt belföldön jóhiszeműen és gazdasági tevékenysége körében kezdte meg a minta szerinti termék előállítását vagy használatát, vagy annak érdekében komoly előkészületet tett.

Az előhasználatra a szabadalmi törvény rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

IV.3.3. Az internetes elérhetőség mint a szabadság lehetősége?

Bár igen népszerű vélekedés és gyakorlat, az interneten látszólag szabadon (szerzői jogi információk nélkül) elérhető tartalmak nem szabadok (legalábbis a szó szerzői jogi értelmében). Arra tekintettel, hogy a mű születésével egy időben keletkezik a szerzői jogi védelem is, amelytől nem lehet megfosztani a művet, hiszen az csak az alkotó halálát követő 70. év lejártával szűnhet meg (automatikusan), azt kell feltételezni, hogy az interneten elérhető alkotások igen nagy része (túlnyomó többsége) védelem alatt áll, így nem használható szabadon tovább.

A felhasználásuk akkor lehet szabad, ha az adott tevékenység valamely (fent ismertetett) szabad felhasználás alá esik, esetleg éppen valamely Creative Commons licenc alatt tették közzé (erről lásd a felhasználási szerződésekről szóló fejezetet). Az internetes felhasználások körében nem lesz továbbá jogsértés, ha egy olyan linket osztunk tovább, amelyen korlátozás nélkül elérhető volt az adott tartalom (erről pedig a lehívásra hozzáférhetővé tétel vagyoni jogánál szóltunk).

IV.4. Jogkimerülés

Ha a műpéldányt (tehát a művet megtestesítő példányt, pl. egy formatervező táskaterve alapján elkészített tényleges táska) a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másvalaki adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott műpéldány tekintetében – a bérbeadás, a haszonkölcsönbe adás és a behozatal joga kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható. Ezt nevezzük a terjesztési jog kimerülésének. A jogkimerülést követően az érintett műpéldány további tulajdonjog-átruházással járó terjesztéséhez nem kell a jogosult engedélye: erre épül például az antikvár kereskedelem. A jogkimerülés nem vonatkozik arra, ha a műpéldánynak a jogosult csak a bérbeadását vagy haszonkölcsönbe adását engedélyezte. Arra sem vonatkozik, ha az először tulajdonjog-átruházással terjesztett műpéldányt a későbbiekben kívánják bérbe adni vagy haszonkölcsönbe adni. Fontos, hogy a jogkimerülés csak a jogszerűen forgalomba hozott művek tekintetében értelmezhető: ha az első forgalomba hozatalra nem jogszerűen került sor, a jog ki-

merülése sem következik be, így az ilyen módon forgalomba bocsátott művek további terjesztése is jogsértő.

Ugyanezt az elvet az Formatv. is kimondja a minta szerinti termék forgalomba hozatalára tekintettel: a mintaoltalomból eredő kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki a mintaoltalom jogosultja által vagy az ő kifejezett hozzájárulásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozott – a minta szerinti – termékkel kapcsolatos további cselekményekre. Itt tehát nem arról van szó, hogy az oltalom megszűnne, hanem arról, hogy az adott oltalmazott minta szerinti termék példányának további hasznosítása nem tartozik a jogosult engedélyezési körébe. A mintát azonban lemásolni, illetve újragyártani továbbra sem lehetséges, ám a szabad kereskedelemhez fűződő közérdek miatt a kizárólagos hasznosítási jog e körben továbbra már nem gyakorolható. Ki kell emelni azonban azt, hogy a jogkimerülés csak akkor valósul meg, ha a forgalomba hozatal jogszerű volt, a bitorlással forgalomba hozott minta esetén jogkimerülésre nem lehet hivatkozni.

A jogkimerülés miatt a szerző az első átruházást követően nem tarthat igényt szerzői jogi alapon a további eladások ellenőrzésére, ilyen módon legfeljebb szerződéses kikötésbe lehet foglalni azt, hogy amennyiben a vevő később átruházná az alkotás tulajdonjogát, azt elsőként a szerzőnek kelljen felajánlania (akár a visszavásárlási jog kikötésével, akár egy egyszerű elővásárlási joggal).

A jogkimerülés alóli kivételként is lehet értelmezni a követő jogi díjat, amely a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotás szerzőjét illeti meg akkor, ha az alkotása műkereskedő közreműködésével történő visszterhes átruházása történik meg. Ezt a díjat az alkotók nevében és javára a műkereskedőktől a HUNGART közös jogkezelő szervezet érvényesíti.

V. A design védelmének adminisztrációja

V.1. A szerzői mű önkéntes műnyilvántartása

A szerzői jog esetében – ahogy arra korábban többször utaltunk – nincs szükség nyilvántartásba vételre a mű védelmének megszerzéséhez. Léteznek azonban különböző műnyilvántartások, amelyekhez a szerzőség védelme kapcsolódik. **A szerzőség védelme azt jelenti, hogy egy erre irányuló jogvitában az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.** Ha ez a szabály nem alkalmazható (mert nincs senki feltüntetve a művön), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként az SZTNH-nál önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja. Ha nem áll rendelkezésre ilyen közokirat sem (mert nem éltek a műnyilvántartásba való bejegyzés lehetőségével, vagy a közokirat megsérült, megsemmisült), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára a tag kérésére állíthat ki. Ha pedig a szerző a művével ide sincs bejegyezve, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.

Magyarországon az önkéntes műnyilvántartást az SZTNH vezeti. Az önkéntes műnyilvántartásba vétel költsége alacsony, jelenleg 5000 Ft, így mindenképpen ajánlott az elkészült műveket az önkéntes műnyilvántartásba bejelenteni a szerzőség egyszerű bizonyítása érdekében. Fontos kiemelni, hogy az önkéntes műnyilvántartásba vétel nem keletkeztet jogot, azaz nem eredményezi a szerzőség létrejöttét.

75

V.2. A formatervezésiminta-oltalom adminisztrációja (megszerzés, fenntartás)

A tanulmányban alapvetően a magyar formatervezésiminta-oltalmi szabályozást mutatjuk be, ugyanakkor itt, a bejelentés tárgyalásánál külön bemutatjuk röviden a közösségi formatervezési minta (Európai Unió területén érvényes) bejelentési sajátosságait, illetve bemutatjuk, hogy mit jelent a nemzetközi formatervezésiminta-bejelentés. A három, a bejelentés benyújtásához külföldi jogi képviselőt nem igénylő bejelentési forma közül aszerint szükséges választani, hogy milyen területre szeretnénk oltalmat szerezni: (I) a magyar formatervezésiminta-oltalom Magyarország területére ad oltalmat, (II) a közösségi formatervezésiminta-oltalom az Európai Unió területére nyújt oltalmat, (III) a nemzetközi formatervezésiminta-bejelentéssel pedig a Hágai Megállapodás részes államai¹⁷ tekintetében lehet egyetlen bejelentéssel a részes országok nemzeti formatervezésiminta-oltalmát megszerezni.

---

¹⁷ A Hágai Megállapodás jelenleg 70 részes országaiért lásd: <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/hague.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2019. 12. 25.).

V.2.1. A magyar formatervezésiminta-oltalmi bejelentés

A nemzeti bejelentés során az SZTNH jár el a Formatv. alapján, illetve a formatervezésiminta-oltalmi bejelentés részletes alaki szabályairól szóló rendelet¹⁸ (a továbbiakban: Végrehajtási rendelet) által megállapított részletszabályok alapján.

Az SZTNH hatáskörébe tartozik többek között a:

1. mintaoltalom megadása;
2. mintaoltalom megújítása;
3. mintaoltalom megosztása;
4. mintaoltalom megszűnésének megállapítása;
5. mintaoltalom megsemmisítése;
6. nemleges megállapítási eljárás;
7. mintaoltalmak nyilvántartása;
7. hatósági tájékoztatás;
8. közösségi mintaoltalom és a Hágai Megállapodással kapcsolatos ügyek.

Ezen felsorolt ügyek közül az egyik legmeghatározóbb a Formatv. VII. fejezete által szabályozott mintaoltalom megadására irányuló eljárás. Az eljárás az SZTNH-hoz benyújtott kérelemmel indul, amelynek elbírálása során az SZTNH megvizsgálja, hogy a kérelem megfelel-e a bejelentési nap elismeréséhez előírt feltételeknek. Először is tartalmazza-e az utalást a mintaoltalom iránti igényre (egyértelműen azonosítható-e az igény), alkalmas-e a bejelentő azonosítására és a vele való kapcsolatfelvételt lehetővé tevő adatokat és a minta ábrázolását a bejelentő rendelkezésre bocsátotta-e, továbbá, hogy megfizetésre került-e az előírt bejelentési díj (a bejelentési díjat a bejelentés napját követő két hónapon belül meg kell fizetni, különben a bejelentést visszavontnak kell tekinteni).

A mintát célszerű semleges háttérrel rendelkező képeken benyújtani, ha a bejelentés több ábrát tartalmaz, akkor azokat ábraszámozással megjelölni, illetve a Locarnói Megállapodásban¹⁹ meghatározott nemzetközi osztályozás szerinti osztályjelzet feltüntetésével és a megállapodásban szereplő elnevezéssel megjelölni. A bejelentés ábrázolásával kapcsolatos javaslatokra jelen tanulmány IV.3. pontjában részletesen visszatérünk.

A bejelentés megtételét követően az SZTNH értesíti a bejelentőt az elismert bejelentési napról, majd alaki vizsgálatot végez. Ez az alaki vizsgálat az újdonságkutatás, amely során a minta ábrázolása alapján – figyelemmel a minta szerinti termék megnevezésére – újdonságkutatási jelentést készít. Az újdonságkutatási jelentésben megjelölésre kerülnek azon iratok (minták, ábrázolások, illetve adatok), amelyek figyelembe vehetők a mintaoltalmi bejelentésben ábrázolt mintával, mintacsoporttal kapcsolatban az újdonság és az egyéni jelleg elbírálása során. Az újdonságkuta-

---

¹⁸ A formatervezési mintaoltalmi bejelentés részletes alaki szabályairól szóló 19/2001. (XI. 29.) IM rendelet.

¹⁹ Locarnói Megállapodás 1968, Magyarországon kihirdette az egyes iparjogvédelmi uniós megállapodások kihirdetéséről szóló 1973. évi 29. törvényerejű rendelet.

tással egyidejűleg az SZTNH alaki és érdemi vizsgálatot végez (amennyiben persze a mintaoltalmi bejelentés megfelel a bejelentési nap elismeréséhez előírt feltételeknek és megfizették a bejelentési díjat), amely során ellenőrzi, hogy a minta megfelel-e a törvényi feltételeknek és fennáll-e valamely kizáró ok. Mindenképpen kiemelő, hogy a SZTNH a kizáró okok közül a korábbi jogokba (így akár szerzői, akár védjegy stb.) való ütközést nem vizsgálja, azon jogok csak megsemmisítési eljárásban érvényesíthetők. Az SZTNH végzésben felhívhatja a bejelentőt hiánypótlás megtételére, nyilatkozattételre, illetve adott esetben, ha a bejelentő több mintára igényelt oltalmat, akkor a bejelentés megosztására. Egyébként az a bejelentő, aki egy bejelentésben több minta oltalmát igényelte, a mintaoltalmat megadó határozat jogerőre emelkedéséig bármikor megoszthatja bejelentését a bejelentési nap és az esetleges korábbi elsőbbség megtartásával. A bejelentés megosztása megosztási díj megfizetéséhez kötött. A mintaoltalmi bejelentés egészében vagy részben elutasításra kerül, ha az a hiánypótlás, illetve nyilatkozat ellenére sem elégíti ki a vizsgált követelményeket. Ha a bejelentő az SZTNH felhívására nem válaszol, illetve a bejelentést nem osztja meg, úgy kell tekinteni, hogy a bejelentést visszavonta.

Amennyiben a minta és a mintaoltalmi bejelentés megfelel a vizsgálat körébe tartozó valamennyi már fent ismertetett követelménynek, az SZTNH a bejelentés tárgyára megadja a mintaoltalmat, majd a jogosultnak mintaoltalmi okiratot ad, amelyhez hozzáfűzi a lajstromkivonatot, valamint a mintaoltalom megadását meghirdeti a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőben.

A Formatv. értelmében elektronikus úton, ügyfélkapun keresztül is lehetőség van a kétirányú kommunikációra, ilyenkor az SZTNH elektronikus úton közli a kérelmezővel a kérelem kapcsán hozott döntéseket, illetve küldi meg neki a hiteles elektronikus lajstromkivonatot. A kétirányú elektronikus kommunikáció esetei a következők: (I) mintaoltalmi bejelentés, (II) megújítási kérelem, (III) tényekben bekövetkezett változásoknak a mintaoltalmi lajstromban való feltüntetésére irányuló kérelem, (IV) lajstromkivonat igénylésére vonatkozó kérelem, illetve (V) iratbeteiktetésre vonatkozó kérelem.

V.2.2. A közösségi formatervezésiminta-oltalmi bejelentés

Közösségi bejelentésről nyilvánvalóan csak a lajstromozáson alapuló közösségi formatervezésiminta-oltalom esetében beszélhetünk. A közösségi bejelentés szabályait a közösségi formatervezésiminta-rendelet (a továbbiakban: Közösségi Mintarendelet),²⁰ illetve az ahhoz kapcsolódó végrehajtási rendelet tartalmazza. A bejelentő szabadon választhat, hogy a bejelentést az SZTNH útján nyújtja be, aki majd továbbküldi az Alicante-ban székelő Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalához (a továbbiakban: EUIPO), vagy közvetlenül az EUIPO-hoz. A közösségi bejelentésért bejelentési és közzétételi díj fizetendő.

²⁰ Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról.

Az EUIPO-n keresztül történő benyújtás esetében lehetőség van a közösségi bejelentés elektronikus úton megtételére is. Ha a közösségi bejelentést az SZTNH-hoz nyújtották be, az SZTNH két héten belül továbbítja a bejelentést az EUIPO-hoz továbbítási díj fejében. A közösségi bejelentésnek kötelezően tartalmaznia kell a minta lajstromozása iránti kérelmet, a bejelentő azonosítására alkalmas adatokat (név, cím, állampolgárság stb.), a minta ábrázolását többszörözésre alkalmas módon, azoknak a termékeknek a megjelölését, amelyekben a minta megtestesül, illetve amelyekre a mintát alkalmazzák, a bejelentés nyelvének megjelölését, valamint a második nyelv megjelölését és végül a bejelentő aláírását.

A bejelentés napja a közvetlenül az EUIPO-nál történő benyújtás esetén a közösségi bejelentés az EUIPO-hoz történő beérkezésének napja. Az SZTNH-nál történő benyújtás napja azonban csak akkor válik bejelentési nappá, ha a bejelentés az SZTNH-nál történő benyújtástól számított két hónapon belül beérkezik az EUIPO-hoz, két hónapon túl történő beérkezés esetén a bejelentés napja az EUIPO-hoz való beérkezés napja lesz. Az SZTNH a bejelentést csak a továbbítási díj megfizetését követően továbbítja. A közösségi mintaoltalmi bejelentést az Európai Unió bármelyik hivatalos nyelvén be lehet nyújtani, így természetesen magyarul is. Azonban második nyelvként meg kell jelölni az EUIPO öt hivatalos nyelve (angol, német, francia, spanyol, olasz) közül az egyiket. Összességében egyszerűbb útnak tekinthető, ha a közösségi formatervezésminta-oltalmat elektronikusan az EUIPO weboldalán keresztül nyújtjuk be. Az EUIPO weboldala felhasználóbarát és számos videóval kívánja segíteni a bejelentőket.

Érdekes, hogy a nemzeti bejelentéstől eltérően a közösségi bejelentés tartalmazhat egy legfeljebb száz szóból álló leírást, amely írott formában ismerteti a formatervezési minta ábrázolását. A leírásnak azonban nincsen hatása az oltalom terjedelmére, nem befolyásolja azt, így lényegében nem tulajdonítható neki különösebb jelentőség. Az is eltérés, hogy a többes bejelentés esetén az egy bejelentésbe foglalható minták száma a magyarral ellentétben nem korlátozott.

Egyértelműen a legnagyobb különbség a nemzeti és a közösségi bejelentés között az, hogy az EUIPO sem az oltalmazhatósági feltételeket – azaz az újdonság és egyéni jelleget –, sem pedig a kizáró okok döntő többségét nem vizsgálja, tehát nem végez érdemi vizsgálatot.

Az így megadott oltalom nem biztos tehát, hogy automatikusan kizárólagosságot ad a minta hasznosítására, ugyanis lehetséges, hogy ugyanarra a mintára több jogosult is kap párhuzamosan oltalmat, illetve az is lehetséges, hogy olyan minta kap oltalmat, eltiltva másokat gazdasági tevékenységüktől, amely semmilyen újdonsággal vagy egyéni jelleggel nem rendelkezik. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy a magyar formatervezésminta-oltalmi bejelentéskor végzett újdonságkutatás sem tud teljes körű lenni, így akár a magyar bejelentési eljárásban is kaphatunk oltalmat egy valójában nem új vagy egyéni jelleggel nem rendelkező mintára.

Ha a közösségi bejelentés mind alaki, mind tartalmi szempontból megfelel a Közöségi Mintarendelethez és az annak végrehajtására szolgáló bizottsági rendeletekben foglaltaknak, az EUIPO a bejelentés tárgyára a formatervezési minta lajst-

romozásával oltalmat ad, bejegyezve a mintát a lajstromba. Ezt követően az EUIPO közzéteszi a mintát a Közösségi Formatervezésiminta-oltalmi Közlönyben, feltéve, hogy a közzétételi díj megfizetésre került.

A közösségi formatervezésiminta-oltalmi bejelentési eljárás fenti egyszerű módja miatt a gyakorlatban akár pár héten belül lajstromozza a formatervezési mintát az EUIPO. Ez nagy előnye a közösségi rendszernek a magyar rendszerhez képest.

Tekintettel arra, hogy az EUIPO a fentiek szerint tehát nem végez érdemi vizsgálatot a bejelentésnél, és észrevétel tételére sincs lehetőség, a mintaoltalom megsemmisítésének szerepe a közösségi formatervezési mintánál értékelődik fel igazán. A megsemmisítési eljárás arra való, hogy amennyiben a mintát a lenti okokból nem is lehetett volna lajstromozni, akkor a formatervezésiminta-oltalom ne is állhasson fenn rajta a továbbiakban. A közösségi formatervezésiminta-oltalmat csak a következő okokból lehet megsemmisíteni:

- (I) ha a minta nem felel meg a formatervezési minta fogalmának (formatervezési minta: a termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve az anyagok jellegzetességei – eredményeznek);
- (II) ha a minta nem felel meg a fent részletesen kifejtett követelményeknek, pl. újdonság, egyéni jelleg, kizárólag olyan külső jellegzetességből áll, amely a műszaki rendeltetés következménye, közrendbe vagy közerkölcsbe ütközik stb.;
- (III) ha bírósági határozat értelmében a közösségi formatervezésiminta-oltalmat nem annak adták meg, akit az megillet (tehát a szerzőt vagy a jogutódját);
- (IV) ha a közösségi formatervezési minta ütközik a bejelentés napját – elsőbbség igénylése esetén az elsőbbség időpontját – követően nyilvánosságra jutott olyan mintával, amelyre az említett napot megelőzően adtak lajstromozott közösségi mintaoltalmat, vagy az ilyen minta bejelentésével, illetve valamely tagállamban lajstromozott korábbi mintával vagy annak bejelentésével;
- (V) ha egy későbbi formatervezési mintában megkülönböztetésre alkalmas megjelölést használnak, és az arra vonatkozó közösségi jog vagy a tagállam joga a megjelölés jogosultját felhatalmazza az ilyen használat megtiltására (tipikusan ilyen egy védjegy);
- (VI) ha a formatervezési minta valamely tagállam szerzői joga alapján oltalom alatt álló művet jogosulatlan használ;
- (VII) ha a formatervezési minta az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Uniós Egyezmény (a továbbiakban „Párizsi Egyezmény”) 6ter cikkében felsorolt bármelyik elemet, vagy a 6ter cikkben nem szabályozott olyan jelvényt, jelképet és címert jogosulatlanul használ, amelyhez az érintett tagállamban különösen fontos közérdek fűződik.

A megsemmisítési eljárás az EUIPO hatáskörébe tartozik. Abban az esetben azonban, amikor a megsemmisítési eljárás tárgya lajstromozás nélkül oltalomban része-

sülő közösségi formatervezési minta, akkor a megsemmisítésről való döntéshozatal az ún. közösségi mintaoltalmi bíróságok hatáskörébe tartozik.

V.2.3. A nemzetközi formatervezésiminta-oltalmi bejelentés

Az 1925-ös Hágai Megállapodás az ipari minták nemzetközi letétbe helyezésére vonatkozik és a bejelentőnek lehetővé teszi, hogy a formatervezési mintájának letétbe helyezésével akár minden részes, akár csak az általa megjelölt országokban az adott nemzeti jog által biztosított oltalommal egyenértékű oltalmat szerezzen egyetlen bejelentéssel.

A Hágai Megállapodás értelmében tehát egyidejűleg több ország (az egyezményben részes országok), illetőleg régió területére igényelhető oltalom. **Ez jóval költséghatékonyabb és gyorsabb, mint az egyezményben részes országokban külön-külön helyi képviselővel nemzeti formatervezésiminta-oltalmi bejelentést tenni.** A nemzetközi bejelentés benyújtására csak az egyezmény részes államának állampolgára, illetve az ott honos jogi személy jogosult, továbbá olyan kormányközi szervezet tagjának állampolgárai/honos jogi személyei, amelynek az egyezmény részes állama is tagja (ilyen szervezet pl. Európai Unió). Ezen felül a bejelentés benyújtásához az is jogalapot ad, ha a benyújtó az egyezmény részes államában állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik, jogi személy esetén pedig ott valóságos és működő kereskedelmi telepe van.

A nemzetközi eljárás a nemzetközi bejelentés az SZTNH-hoz (az egyezmény részes államának nemzeti hivatalához) vagy a Szellemi Tulajdon Világszervezet (WIPO) Nemzetközi Irodájához történő benyújtásával indul meg. Ha a bejelentő a bejelentést az SZTNH-hoz nyújtja be, akkor az SZTNH értesíti a bejelentőt a benyújtás tényéről és időpontjáról és a bejelentést a genfi székhelyű Nemzetközi Irodához továbbítja (a továbbításért továbbítási díjat kell fizetni). A nemzetközi eljárás két szakaszból tevődik össze: a nemzetközi szakaszból és a nemzeti szakasz(ok)ból. A nemzetközi szakaszban a Nemzetközi Iroda alaki vizsgálatot végez, majd amennyiben a minta megfelel az előírt alaki feltételeknek, bejegyzi azt a nemzetközi lajstromba. Minderről hivatalos lapjában tájékoztatást tesz közzé, és értesíti azon államokat, amelyeket a bejelentő a bejelentésben megjelölt. A nemzeti szakasz(ok)ban végzik el a nemzeti iparjogvédelmi hatóságok – Magyarországon így az SZTNH – a nemzeti jogszabályok alapján az érdemi vizsgálatot. A nemzetközi bejelentésben természetesen Magyarország is megjelölhető. Az SZTNH a nemzetközi lajstromozás meghirdetésétől számított 6 hónapon belül köteles a Nemzetközi Irodának értesítést küldeni, amennyiben a minta nem felel meg a magyar jogszabályok által előírt oltalmazhatósági feltételeknek, különben a nemzetközi lajstromozás Magyarország tekintetében azonos hatályúvá válik a nemzeti úton megadott mintaoltalommal. A hat hónapos határidő lejártá előtt is tájékoztathatja az SZTNH a Nemzetközi Irodát a minta oltalmazhatóságáról. Pozitív döntés esetén a minta jogosultjára Magyarországon ugyanazon jogok és kötelezettségek lesznek irányadók, mintha nemzeti eljárás útján keletkezett volna oltalma, negatív döntés esetén az SZTNH Magyarországon területére kiterjedően elutasítja a nemzetközi lajstromozás hatályát.

A nemzetközi bejelentést tehát úgy kell tekinteni, mintha végeredményben minden érintett országban külön-külön formatervezési mintaoltalmat igényelnénk, de azt egy összekötő szerven (a WIPO-n) keresztül tesszük. A nemzetközi bejelentés esetén előfordulhat tehát, hogy megjelölünk a nemzetközi bejelentésben hat államot, de a hat államból csak három állam adja meg a saját nemzeti eljárása (nemzeti szakasz) lefolytatása során a mintaoltalmat. Ebben az esetben arra a három állam területére lesz nemzeti mintaoltalmunk.

V.3. A formatervezési minta ábrázolása

V.3.1. Az ábrázolási követelmények

A design oltalmának terjedelme szempontjából nagyon fontos lépés az, hogy hogyan jelentjük be az adott designt formatervezésiminta-oltalomra. A mintaoltalom terjedelmét a termék egészének vagy részének megjelenését befolyásoló, a mintaoltalmi lajstromban elhelyezett fényképből, rajzból vagy más grafikai ábrázolásból (a továbbiakban együtt: ábrázolás) és – ha van ilyen – a változtató nyilatkozatból megállapítható külső jellegzetességek határozzák meg. A bejelentéskor ugyanis egy valószínűleg háromdimenziós tárgyat szükséges kétdimenziós képeken bemutatni úgy, hogy a bejelentéssel a legszélesebb oltalmat kapjuk a termék megjelenésére.

A mintát fényképen, rajzzal vagy más grafikai úton a következők szerint kell ábrázolni:

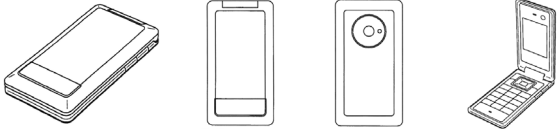
1. az ábrázolásnak egyértelműen be kell mutatnia a mintát, azaz a minta szerinti termék egészének vagy részének külső megjelenését befolyásoló valamennyi külső jellegzetességet;

<p>Helyes ábrázolás (robbantott nézetel mutatja be tisztán a designt)</p>	 <p>(RCD 001847468-0003)</p>	
<p>Rossz ábrázolás</p>	 <p>(RCD 000891395-0009)</p>	<p>A minta ábrázolása számtalan hibát tartalmaz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zavaró árnyékolás; - zavaró, a mintához nem tartozó személy (kézfej); - a háttér nem semleges; - nem látszik a minta valamennyi külső jellegzetessége.

2. az ábrázoláson a minta egyértelmű azonosíthatóságát zavaró tárgyak, személyek, állatok nem szerepelhetnek (semleges háttér szükséges tehát)²¹;

Helyes ábrázolás (semleges háttér)	
Rossz ábrázolás (nem semleges háttér)	

3. szükség esetén a mintát több nézetből, illetve eltérő használati és egyéb helyzetekben is be kell mutatni;

Helyes ábrázolás	
------------------	--

²¹ A székeket magukba foglaló példákat az EUIPO weboldaláról vettük: <https://euiipo.europa.eu/ohimpportal/en> (utolsó letöltés ideje: 2019. 09. 10.).

4. legalább egy ábrázolásnak a mintát teljes egészében be kell mutatnia; a minta megismeréséhez szükséges mértékben metszetek, kitérősek, részletnagyítások alkalmazhatók;

<p>Helyes ábrázolás (a metszet, a részletnagyítások használata külön ábrán)</p>	
<p>Rossz ábrázolás</p>	

5. a nem meghatározott hosszúságú, illetve síkbeli kiterjedésű tárgyak esetén (pl. profilidom, szövetek) – az egyéb követelményeknek egyebekben eleget tevő – részlet ábrázolása is elegendő;

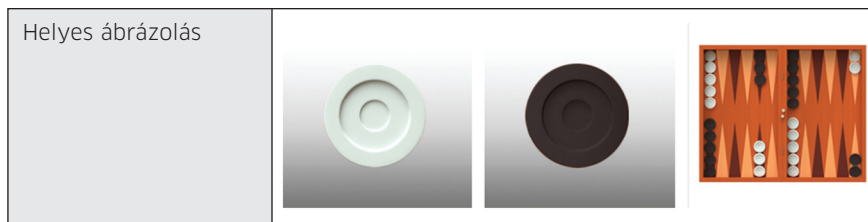
<p>Helyes ábrázolás</p>	 <p>(RCD 001051734-0004)</p>
<p>Rossz ábrázolás (a halvány színek miatt a minta alig kivehető)</p>	

6. egy ábrázoláson csak egy minta egy nézete szerepelhet;

7. az egyes ábrázolásokból önmagukból – külön magyarázat nélkül is – ki kell derülnie a többi ábrázoláshoz viszonyított kapcsolatnak;

8. a készletre vonatkozó minta minden elemét legalább egy ábrázoláson együttesen is szerepeltetni kell;

9. a mintához nem tartozó részek jelölésének egyértelműen el kell határolnia a mintát az ábrázolásnak azoktól a részeitől, amelyekre nézve a bejelentő nem igényel oltalmat. A mintához nem tartozó részek jelölését a jelen tanulmány IV.3.2. pontjában részletesen bemutatjuk.

Az ábrázolás benyújtható színes vagy fekete-fehér kivitelben. Az ábrázolást azonban színes kivitelben kell elkészíteni, ha a színek a mintát eredményező külső jellegzetességekhez tartoznak. Alapvetően nem javasolt színesben benyújtani az ábrázolást, mert az az oltalom terjedelmét korlátozhatja. Általánosságban elmondható, hogy egy fekete-fehér kivitelben benyújtott minta védelmet nyújt a színes másolások ellen is. Színesben akkor javasolt benyújtani az ábrázolást, ha a szín vagy színek megjelenése, aránya fontos eleme a designnak. A bejelentéskor azonban az ábráknak összhangban kell lennie: nem lehet egy mintán belül különböző színváltozatokra oltalmat igényelni:

<p>Rossz ábrázolás (egy minta-bejelentésen belül több színváltozat)</p>	
<p>Helyes ábrázolás</p>	

Amennyiben egy design több színben is készül, és mindegyikre szeretnénk oltalmat igényelni, akkor a különböző színű mintákat külön-külön szükséges bejelenteni. Ahogyan korábban említettük, egy minta bejelentéskor több mintára is lehet oltalmat igényelni (Magyarországon maximum 50-re), a különböző színű minták külön-külön formatervezési mintának minősülnek:

<p>Helyes ábrázolás</p>	 <p>1. minta 1. ábra</p>	 <p>2. minta 1. ábra</p>
-------------------------	---	--

A minta fényképen történő ábrázolása esetén az ábrázolásnak a fentiekén kívül a következő követelményeknek is meg kell felelnie:

10. a fényképnek a mintát semleges háttér előtt, kontrasztosan, éles kontúrokkal kell ábrázolnia; a fényképek elkészítésénél a fényviszonyokat úgy kell megválasztani, hogy csillogás, tükröződés, árnyékhatás a mintát eredményező külső jellegzetességek megismerhetőségét ne zavarja;

Helyes ábrázolás		
	(RCD 000408539-0002) Zavaró háttérelemek	(RCD 000396056-0004) Nem tiszta fénykép, zavaró árnyékok
		
	(RCD 000474242-0001) A mintaoltalom terjedelme nem egyértelmű, zavaró háttérelemek	(RCD 000011010-0002) Nem egyértelmű az oltalom terjedelme, tehát hogy a műszerfal pontosan melyik eleme áll oltalom alatt

11. a fényképen fizikai úton felvitt elemek vagy így elvégzett törlések – így különösen retusálás – nem szerepelhetnek.

A minta rajzzal vagy más grafikai úton való ábrázolása esetén az ábrázolásnak – az 1–9. alap követelményeken kívül – a következő követelményeknek is meg kell felelnie:

12. a grafikai ábrázolást fehér, átlátszatlan, legfeljebb A/4 méretű lapra, sötét, jól látható, tartós, egyenletes vastagságú vonalakkal, hajtás vagy törés nélkül kell elkészíteni;
13. ha egy lapon több ábra is szerepel, azokat egymástól világosan, térközzel elhatárolva kell elhelyezni;
14. az ábrázolás – az ábraszámozás kivételével – nem tartalmazhat magyarázatokat és feliratokat, valamint a megértést zavaró vonalat vagy más grafikai elemet;

15. a mintát a valós láthatóság szerint, lehetőleg perspektivikus módon kell ábrázolni azzal, hogy ez a követelmény nem képezi akadályát a mintához nem tartozó részek jelölésének;
16. műszaki rajzok, illetve a műszaki rajzok szimbólumai nem alkalmazhatók;
17. ha az ábrázoláson metszetek, kitörések szerepelnek, azokat is valóságosan kell bemutatni.

Helyes ábrázolás	Oldalsó nézet	Keresztmetszeti nézet
Spanyol formatervezési minta IO152702-D		
Benelux formatervezési minta 38478-0002		

Mindezeken túl a bejelentéshez tartozó egyes ábrázolásokat ábraszámmal kell el-
látni. Az ábraszám két, ponttal elválasztott számból áll, amelyek közül az első a be-
jelentésben szereplő minták sorszámát, a második pedig az adott mintához tartozó
ábrák sorszámát jelöli (pl. 1.1, 1.2, 1.3 az első minta ábrázolásainak, 2.1, 2.2, 2.3
a második minta ábrázolásainak az ábraszáma). Az ábraszámokat az általuk jelölt
ábrázolások mellett az ábrázolások között fennmaradó térközben úgy kell feltűn-
tetni, hogy az ábraszámok és az ábrák kapcsolata egyértelmű legyen. Ha a minta-
oltalmi bejelentés a mintának csupán egyetlen ábrázolását tartalmazza, azon nem
kell ábraszámot feltüntetni.

V.3.2. A mintához nem tartozó részek ábrázolása (disclaimer)

Gyakran készülnek olyan designok, amelyek meghatározott részeit nem szükséges
oltalom alá helyezni, vagy olyan összetett termék egy részét kívánatos csak oltalom
alá helyezni, amelyet nem lehet az összetett designról könnyen eltávolítani, így a be-
jelentéskori ábrázolás sem egyszerű. Ilyen esetben megfelelő technikával jelölhető,
hogy az ábra mely eleme nem része a mintának, így a mintaoltalmat csak a termék
egy részére kapjuk meg.

**Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a magyar formatervezési mintajog egy
úgynevezett változtató nyilatkozattal írásban, szöveges formában is lehetővé
teszi, hogy a bejelentő leírja, hogy a benyújtott ábrákon mely részek tekin-
tetében nem igényel oltalmat.**

A változtató nyilatkozat célja a mintához nem tartozó részek jelölése, és a korábbi
szabályozás szerint – a nevével ellentétben – már a bejelentésnek is lehetséges ele-
me volt. Jelenleg a változtató nyilatkozat kizárólag pontosításkor, illetve a megsem-
misítésére irányuló eljárásban lesz használható.

**A formatervezési minta bejelentésekor pedig az ábrán alkalmazott vizuális
lemondó nyilatkozatok (angolul: *visual disclaimer*) veszik át a változtató nyi-
latkozat szerepét.**

A közösségi formatervezési minta egyáltalán nem ismeri el a szöveges nyilatkozat
joghatását, így amennyiben közösségi formatervezésminta-oltalom iránt nyújtunk
be bejelentést, az alább bemutatott vizuális lemondó nyilatkozattal jelöljük a min-
tához nem tartozó részeket.

A mintához tartozó és nem tartozó részeket mindig egyértelműen kell megjelöl-
ni, és a benyújtott ábrákon következetesen kell megjeleníteni. A vizuális lemondó
nyilatkozat azt jelzi, hogy az ábrázolt formatervezési minta bizonyos jellegzetes-
égei nem képezik oltalomigénylés tárgyát, illetve nem lajstromozták azokat, azaz
azt jelöli, hogy az oltalom mit nem foglal magában. Ennek ábrázolására az alábbi
lehetőségek vannak:

1. szaggatott vonal;
2. homályosítás;
3. színárnyalat használata;
4. az oltalomigénylés tárgyát képező jellegzetességek körülhatárolása.

Ha az oltalomigénylés tárgyát nem képező jellegzetességeket szaggatott vonallal történő elhatárolással jelöljük, akkor valamennyi, a mintához nem tartozó részt pontokból vagy rövid vonalakkból álló vonal kell, hogy jelölje, míg a mintához tartozó részek folyamatos vonallal kell, hogy jelölve legyenek.

 <p style="text-align: center;">(RCD 30606-0005)</p>	 <p style="text-align: center;">(Magyar design D9900409)</p>	 <p style="text-align: center;">(RCD 006115002-0001)</p>
<p>A telefon billentyűzet feletti részére nem igényeltek oltalmat (pontozott vonallal jelölve). Oltalmat a folyamatos vonallal jelölt alsó rész élvez.</p>	<p>Kizárólag a számszám-markolat áll oltalom alatt, a csavarhúzó feje szaggatott vonallal jelölve nem része a formatervezési mintának.</p>	<p>Az övcsatra igényeltek csak oltalmat, amelyet a fényképezett rész jelöl, az övet szaggatott vonallal jelölve kivették az oltalmi igény alól.</p>

Amennyiben a szaggatott vonal a design része, például varrás jelölése a ruhákon, úgy annak egyértelműen ki kell derülnie az ábrázolásból. Ha a szaggatott vonal a design része, és a design valamely részére nem szeretnénk oltalmat igényelni, úgy a további vizuális lemondó nyilatkozatokat szükséges igénybe venni: homályosítás, színárnyalat használata vagy jellegzetes körülhatárolás.

 <p style="text-align: center;">(Francia formatervezési minta No. 911104-0021)</p>	
<p>A szaggatott vonal a ruhánál része a mintának.</p>	<p>Amennyiben kifejezetten a zsebre kívánunk oltalmat szerezni, úgy az egyértelmű körülhatárolás megoldást nyújt.</p>

A homályosítás (*blurring*) akkor alkalmazható, ha egyértelműen elválik az ábrázoláson belül, hogy az elhomályosított részre nem igénylik az oltalmat, és az ábrázolás mely része az oltalmazott termék rész.

 <p>(RCD 000244520-0002)</p>	 <p>(RCD 000346580-0005)</p>
<p>Az autógumi design tekintetében nem lényeges, hogy az adott gumifelszínnyomat egy kerek gumibroncon van, így homályosítással tette a bejelentő egyértelművé, hogy csak a gumi felületére kéri az oltalmat.</p>	<p>A homályosítás kombinálható a körülhatárolással. A fenti gumitüskedesign talpzat feletti része homályosítással kikerül az oltalom alól. A bejelentő a piros körülhatárolással tette egyértelművé, hogy az oltalmat a talpzatra kívánja megszerezni.</p>

A színezés (színárnyalat használata) nagyon hasonlít a homályosítás technikájához. A színezéssel a design olyan részét fedi le a bejelentő, amelyre nem kíván oltalmat szerezni, élesen elhatárolva így a designábrázolás azon részeit, amelyek tekintetében oltalmat igényel.

 <p>(RCD 000910146-0004)</p>	 <p>(DM/085473 nemzetközi bej.)</p>	 <p>(DM/078504 nemzetközi bej.)</p>
<p>A fehér színezéssel a bejelentő egyértelműen jelezte, hogy csak a gépjármű frontrészét kívánja oltalom alá helyezni.</p>	<p>A színezés segítségével kizárólag a fényszóró LED nappali menetfényének alakjára szerzett oltalmat a bejelentő.</p>	<p>A kék színezés használatával az autó hátsó részén kívüli részek nem kerültek oltalom alá.</p>

Az utolsó vizuális lemondó nyilatkozati eszköz a körülhatárolás, amely általában piros színnel történik a könnyű érzékeltetés miatt. Ezen eszköz használata fokozott figyelmet kíván, mivel csak akkor alkalmazható, ha a körülhatárolás úgy valósítható meg, hogy az oltalomból kizárni kívánt részből egyetlen részlet se kerüljön a körülhatárolt területen belültre. Éppen ezért bizonyos designábrázolásoknál a körülhatárolás nem alkalmazható.

Helyesen alkalmazott körülhatárolás	 <p>(RCD 000032610-0005)</p>	A körülhatárolás alapján egyértelmű, hogy csak az üveg egy része áll oltalom alatt. A körülhatárolt terület tiszta, és az oltalomigénylés tárgyát nem képező jellegzetesség nem nyúlik át a körülhatárolt területre.
	 <p>(RCD 000124722-0003)</p>	A körülhatárolt terület, tehát a gumiabroncs egy részterülete áll oltalom alatt. A körülhatárolt területen kívüli rész nem része az oltalomnak.
Rossz körülhatárolás		Az övcsat ugyan körül van határolva, de a csat körül megjelenik az öv része is. Ennek megfelelően nem egyértelmű, hogy az oltalmat kizárólag a csatra vagy a csatra és az öv egy részére igénylik.
		A lejátszófej egy része nincs benne a körülhatárolt területben, viszont a lemez egy része benne található. Ennek alapján nem egyértelmű az oltalmi igény.

Ahogy korábban említettük, az ábrázolásból magából ki kell derülnie annak, hogy mi az oltalom terjedelme. Semmilyen további szövegezés, felirat vagy ábramagyarázat nem kerülhet a benyújtott ábrákra.

Amennyiben a szöveg, ábra, felirat a design része, akkor semmi akadály, hogy az ábrázoláson megjelenjen. Abban az esetben, ha az ábrázolásból nem derül ki tisztán az oltalom terjedelme, vagy nem egyértelmű, hogy az ábra/felirat milyen célból szerepel egy jelentésen, akkor a hivatal vizsgálója fel fogja hívni a bejelentőt, hogy pontosítsa az ábrázolást.

VI. A hasznosítási jogok hordozója: A felhasználási szerződés és a hasznosítási szerződés főbb jellemzői

Figyelemmel arra, hogy a jelen tanulmányban azokkal a formatervezési mintákkal foglalkozunk, amelyek szerzői művek is lehetnek, ezért az alábbiakban a rájuk vonatkozó szerződéskötési szabályokat olyan módon tárgyaljuk, hogy egyszerre vesszük figyelembe a szerzői és a mintaoltalmi sajátosságokat is.

A kizárólagos vagyoni jogok biztosítják a szerzői mű szerzője, a minta szerzője vagy más jogosultja számára a mű, illetve a minta feletti rendelkezés lehetőségét. Ahhoz azonban, hogy a kívánt közönséghez eljussanak ezek az alkotások, a legtöbb esetben szükség van közvetítőkre, akik a művet, a mintát a közönség számára „fogyaszthatóvá”, befogadhatóvá, elérhetővé teszik. Például a regény kéziratából könyvet készítenek, a kottából előadják a zeneművet, a szobrot kiállítják, az autó karosszériáját, a vizesüveget legyártják. A szerző vagy más jogosult kizárólagos joga miatt azonban ezek a közvetítők a szerző engedélye nélkül a művel nem végezhetnek ilyen tevékenységeket.

A vagyoni jogok egyik gyakorlási módja, ha a jogosult saját maga válik a mű/minta közvetítőjévé, hasznosítójává is, a másik pedig, ha felhasználásra, hasznosításra szóló engedélyt ad más számára. A másnak adott engedély jogi hordozója a felhasználási szerződés (az Sztj. szóhasználata alapján) vagy hasznosítási szerződés (a Formatv. szóhasználata szerint), amelynek alapján a szerző vagy más jogosult engedélyt ad a felhasználásra, hasznosításra, amelynek fejében pedig a felhasználó, hasznosító díjat köteles fizetni.

A szerzői mű és minta viszonylatában két alaphelyzetet lehet megkülönböztetni:

- (I) azt, amikor a mű szerzője ad valakinek engedélyt arra, hogy formatervezési mintaként védelem alá helyezze az alkotását. Ebben az esetben a minta leendő jogosultjának olyan terjedelmű felhasználási szerződést kell kötnie a szerzővel, hogy a mintaoltalom megszerzéséhez és későbbi hasznosításához valamennyi joggal rendelkezzen;
- (II) illetve lehetséges az, hogy a szerző és a mintaoltalom jogosultja azonos személy, ebben az esetben pedig egy harmadik személyként fellépő hasznosítóval kell olyan szerződést kötnie, amely rendezi mind a szerzői mű felhasználását, mind a minta hasznosításához szükséges jogokat.

A felhasználási/hasznosítási szerződésnek nem mindig ez a címe: előfordulhat, hogy a szerződő felek más típusú kötelezettségeket és jogokat is a szerződésbe akarnak foglalni, így lehet ez akár vállalkozási, megbízási, tervezési (vagy más megnevezésű) szerződés is, amely hordoz felhasználási, hasznosítási elemeket. A szerződés azonban csak abban az esetben lesz felhasználási/hasznosítási szerződés, ha abban az egyik fél engedélyt ad a felhasználásra/hasznosításra.

A felhasználási szerződés alanyai a szerző és a felhasználó. Szerző alatt értjük a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját is (például a közös jogkezelő szervezetet). Gyakori az, hogy a szerző nem maga, hanem az ő oldalán gazdasági társaság, képviselő, ügynök köti a szerződést. Ilyen esetben különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ez a szervezet olyan jogi pozícióban legyen, hogy alkalmassá váljon a szerző megfelelő vagyoni jogainak engedélyezésére, felhasználási szerződés kötésére. Felhasználó bárki lehet, ugyanakkor előfordulhat, hogy a felhasználónak ahhoz, hogy a felhasználást megvalósíthassa, működési engedélyt kell szereznie (például vendéglátó egységek), vagy legalábbis nyilvántartásba kell magát vetetnie (például médiaszolgáltatók).

A formatervezési minta tekintetében a hasznosítási szerződés alanya a lajstromban feltüntetett mintaotalom jogosultja. A formatervezési minta tekintetében a hasznosítási szerződés megkötésekor lényegtelen tehát, hogy ki a minta szerzője, hasznosítási engedélyt az adhat, akit jogosultként a mintaotalmi lajstrom feltüntet. (Ha a minta és a minta alapjául szolgáló mű jogosultja eltér egymástól, köztük felhasználási szerződés köthető arra a célra, hogy a mű mintaként hasznosítható legyen.)

A szerző, illetve a minta jogosultjának szerződésbeli fő kötelezettsége a felhasználási, hasznosítási engedély megadása, tehát egy felhasználáshoz/hasznosításhoz hozzájáruló jognyilatkozat megtétele. A szerződésnek nem feltétlenül szükségszerű eleme a mű/műpéldány/minta/mintapéldány átadására vonatkozó kötelezettségvállalás, hiszen az sok esetben máshonnan is beszerezhető. Ha pedig csak a műpéldány/mintapéldány átadására kerül sor (például egy festmény vagy egy eredeti mesterpéldány megvásárlása során), az nem jogosít a mű vagy a minta felhasználására, hasznosítására.

VI.1. Szerződéses szabadság

A felhasználási és a hasznosítási szerződések esetében is messzemenően érvényesül a felek szerződési szabadsága, mivel szabadon alakítják ki a szerződés tartalmát. Csak olyan esetekben nem rendelkezhetnek szabadon, ahol azt a vonatkozó törvény kifejezetten tiltja, vagy – éppen ellenkezőleg – előírja a szerződés tartalmát.

Ahol nincs a szerződő feleknek kifejezett akarata, ott az Sztj. és az Formatv. szabályai alkalmazandók, ilyenek hiányában a Ptk. pótolhatja a felek megállapodását. Fontos, hogy a Formatv. számos esetben hivatkozik a szabadalmi törvényre, mint háttérjogszabályra, így bizonyos esetekben annak rendelkezéseit is figyelembe kell venni. A feleknek azokban az esetekben is van szabad rendelkezési lehetősége, amelyekben ugyan az Sztj., a Formatv, a Szabadalmi tv. vagy a Ptk. tartalmaznak rendelkezést, de lehetővé teszik az attól való eltérést. Ez olyan szerződési nyilatkozat, amelyben a törvények olyan részétől térünk el, ahol az eltérés nem lehetséges, az érvénytelen, ehelyett a törvényi szabályok érvényesülnek.

VI.2. Díjfizetés

A felhasználási lehetőség biztosításának fejében a felhasználó a szerző számára díjat fizet, ez a díj a köznyelvben a felhasználási díj vagy jogdíj, esetleg licencdíj. E díj mértékének megállapítása a felek diszkrecionális joga, a szerzői művek tekintetében kifejezetten úgy rendelkezik a törvény, hogy eltérő megállapodás hiányában a díjnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A felek szabad akarata kiterjed a díj fizetésének – mikor, milyen pénznemben, milyen számítási módszerrel kalkulálva – egyéb aspektusaira is. A szerződésben kikötött díj csak abban az esetben tisztán felhasználási díj, ha már létrejött mű felhasználására vonatkozik: más esetekben a megbízási, vállalkozási és egyéb díjak is részét alkotják, esetleg előállítási költségek is felszámításra kerülhetnek. A formatervezési-minta-hasznosítási szerződések tekintetében a Formatv. nem tartalmaz ilyen követelményeket.

A felhasználás, hasznosítás ingyenességéről a szerződésben kifejezetten rendelkezni kell. Ha a felhasználás díjáról – vagy az ingyenességről – való rendelkezés elmarad, szükség esetén a bíróság a piaci körülmények figyelembevételével állapítja meg a díj mértékét. Ilyen esetben irányadó lehet például a közös jogkezelő szervezetek díjszabása, a Képző- és Iparművészeti Lektorátusnak az ár megfelelésének megállapítására vonatkozó gyakorlata, a Magyar Építész Kamara díjszabályzata, a jog hasznosítása nyomán létrejött termék piaci ára, az érintett műtípus, a kizárólagos és egyszerű engedélyek díjának arányára kialakult gyakorlat, illetve egyéb szokások.

Abban az esetben, ha a felek a szerződéskötés időpontjában nem tudták megbecsülni a várható sikert, és így a felhasználási jog sokkal nagyobb értékű, mint amennyi jogdíjat a szerződéskötéskor a szerző kapott, a polgári jog általános szabályai szerint a bíróság módosíthatja a felhasználási szerződést. A szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét ugyanis az is sérti, ha a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően naggyá válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség. Ez a törvény ún. bestseller-klauszulája.

VI.3. Kizárólagos felhasználási jogról való rendelkezés

A felhasználási, hasznosítási szerződés biztosíthat kizárólagos felhasználási, hasznosítási jogot a felhasználónak. **Ilyen esetben a jogosult azt vállalja, hogy másnak nem ad engedélyt az adott felhasználásra és maga sem használhatja fel azon a módon a művet vagy mintát.** Ehhez azonban kifejezetten ilyen tartalmú szerződési kikötés szükséges.

Főszabály szerint tehát, ha a szerződésben nem rendelkeznek a kizárólagosságról, akkor a felhasználási, hasznosítási engedély nem kizárólagos.

A kizárólagosság a szerzői művek esetében az egyes vagyoni jogok, felhasználási módok tekintetében értendő, tehát akkor is kizárólagosságról beszélünk, ha a szerző egy könyvkiadónak többszörözésre ad kizárólag engedélyt, egy filmproducernek pedig megfilmesítésre (átdolgozásra).

A formatervezési minták tekintetében is igaz, hogy a hasznosítási szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad kizárólagos jogot.

A Szabadalmi tv. mint a Formatv. háttérjogszabálya rögzíti, hogy kizárólagos hasznosítási engedély esetén a jogszerző hasznosítón kívül a formatervezési minta-oltalom jogosultja is hasznosíthatja a mintát, kivéve, ha azt a szerződésben kifejezetten kizárták.

96

A jogosult – a licenrdj arányos csökkentése mellett – megszüntetheti a hasznosítási engedély kizárólagosságát, ha a hasznosító az adott helyzetben általában elvárható időn belül nem kezdi meg a hasznosítást.

Előfordul, hogy a szerző a kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződés megkötése előtt már kötött mással nem kizárólagos felhasználási szerződést. Ilyen esetben a korábbi szerződés fennmarad (vagyis e tekintetben korlátozott lesz a később kötetendő szerződés kizárólagossága), kivéve, ha a szerző és a felhasználásra nem kizárólagos jogot szerző felhasználó közötti szerződés eltérően rendelkezik. Tehát a korábban kötött szerződésben kell rendelkezni arról, hogy esetleg egy későbbi szerződés megszünteti-e azt.

VI.4. A felhasználási jog átruházhatósága

A felhasználási, hasznosítási szerződésben kapott jog nem ruházható át másra, csak akkor, ha ehhez a szerző vagy a mintaoltalom jogosultja kifejezett hozzájárulást adott.

Ez megakadályozza, hogy a mű, minta felhasználását, hasznosítását olyan személy végezze, akinek ezt a szerző vagy a minta jogosultja nem kívánná lehetővé tenni. A szerzői jogi szabályozás rögzíti azt is, hogy ha a felhasználó megszegi a továbbengedélyezésre vonatkozó megállapodást – ennek hiányában a törvényi rendelkezést –, a felhasználó és az a személy, aki tőle szerzi a felhasználási jogot, egyetemlegesen felelősek a felhasználási szerződés teljesítéséért, illetve az annak megszegéséből fakadó következményekért.

A felhasználási, hasznosítási szerződés nem szűnik meg szükségképpen valamilyen fél halálával vagy megszűnésével, vagyis nem szorosan személyhez kötődő szerződés. A szerző vagy a mintajogosult helyébe a jogutódja lép, a felhasználó, hasznosító helyébe pedig az ő jogutódja léphet.

VI.5. A szerző számára kedvezőbb értelmezés szabálya

A szerző javát szolgálja az a szabály is, miszerint ha a szerződés tartalma többféleképpen is értelmezhető, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

A szerző számára kedvezőbb egy értelmezés, ha az értelmezés a szerzőnek több jogot biztosít, illetve ezzel ellentétben a felhasználó számára szűkebb jogot biztosít. Ez nem azt jelenti, hogy ha az egyik értelmezés abszurd vagy jogellenes, de kedvezőbb lenne a szerzőnek, akkor a bírónak ezt az értelmezést kellene elfogadnia, hanem csak abban az esetben alkalmazható a fenti alapelv, ha a két értelmezés közül mindkettő jogszerű. Ilyen rendelkezés a formatervezésiminta-oltalmi hasznosítási szerződések tekintetében nincs, így érdemes még nagyobb hangsúlyt fektetni a hasznosítási szerződések megszővegzésére.

97

VI.6. A felhasználási engedély terjedelmének meghatározása

A felhasználási engedélyt akár földrajzi (például Európa), akár időbeli (például öt év) kiterjedés, akár felhasználási mód (például többszörözés) vagy mérték (például ötezer példány) tekintetében is meg lehet határozni. Ha ezt a felek esetleg elfelejtik, vagy szándékosan nem rendelkeznek róla a szerződésben, az Sztj. és a Formatv. is meghatározza, hogy miként kell érteni a felhasználási engedély terjedelmét.

Ha a földrajzi hatályról nem rendelkeznek a felek, az Magyarország területére terjed ki. Amennyiben a felek az engedély időtartamát nem határozzák meg, akkor a műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződésekben szokás szerint kikötött időtartamhoz igazodik az időbeli hatály. Például az irodalmi művek esetében 5 év a tipikus szerződési időtartam. Ez rendszerint korlátozott és nem a teljes védelmi időre kiterjedő engedélyt jelent. Ha pedig a felhasználási módról és a mértékről nem határoznak, akkor az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik. Így például egy könyvkiadónak adott engedély felhasználási mód megjelölése nélkül a többszörözésre és terjesztésre fog kiterjedni, de kifejezett rendelkezés nélkül nem fogja magában foglalni a regény megfilmesítésének jogát.

A mintaoltalomra vonatkozó hasznosítási szerződés azonban eltér ettől: az minden időbeli és területi korlátozás nélkül minden jellemzőre, a hasznosítás minden módjára és mértékére kiterjed, tehát ha a felek ezt korlátozni szeretnék, akkor arról kifejezetten rendelkezniük kell. A formatervezésiminta-oltalmi hasznosítási szerződés hatálya viszont csak azokra az országokra terjedhet ki, ahol a minta oltalom alatt áll, de itt is meg kell határozni, hogy ezek melyek. Mindebből fakadóan, ha a minta szerzői mű is, mindenképp javallott pontosan meghatározni a felhasználás terjedelmét.

VI.7. A jogosultat (szerzőt) védő szabályok

A szerzői felhasználási szerződések és a formatervezésiminta-oltalmi hasznosítási szerződések szabályai körében jelentős eltérés, hogy az előbbiek között található olyan szabályok is, amelyek kifejezetten a jellemzően gyengébb pozícióban lévő jogosultat védik. Ezek a szabályok azonban az „egyszerű” mintaoltalmi szerződések körében nem alkalmazandók, csak akkor, ha a szerző és a minta leendő mintaoltalom-jogosultja köt egymással a szerzői mű formatervezési mintaként való oltalmazására szerződést.

Az alábbiakban ezeket röviden mutatjuk be:

A speciális szerződésértelmezési elvek között külön csoportot alkotnak azok, amelyek azokat a felhasználási módokat határozzák meg, amelyekről kifejezetten rendelkezni kell a megállapodásban. Ezek a korábban említett alapelvekhez képest speciálisak, vagyis elsőbbséget élveznek azokkal szemben az értelmezés során. Ilyen elv az, hogy

- a) a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására (vagyis ha erről nem rendelkeztek, akkor a minta jogosultja nem módosíthatja a mintát),
- b) a mű többszörözésére adott engedély csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a művet kép- vagy hangfelvételen rögzítse, illetve hogy azt számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra másolja (vagyis ha erről nem rendelkeztek, akkor a műként való hasznosítás korlátos lehet),
- c) a mű terjesztésére adott engedély csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a műpéldányokat forgalomba hozatal céljából behozza az országba (vagyis ha erről nem rendelkeztek, akkor a (az EU-ban) külföldön előállított terméket nem tudja behozni az országba), illetve
- d) a mű többszörözésére adott engedély – kétség esetén – kiterjed a többszörözött műpéldányok terjesztésére is, ám nem vonatkozik ezen műpéldányoknak az országba forgalomba hozatal céljából történő behozatalára, vagyis erről szintén kifejezetten rendelkezni kell.

Abban az esetben, ha a művek számán kívül csak azok fajtáját és a jellegét határozzák meg a szerződésben (például ötféle fogaster), de ennél közelebbről nem definiálják a műveket (például milyen anyag, milyen magasság), a szerződés megkötésétől számított öt év elteltével és azt követően újabb öt-öt év elteltével bármelyik fél – akár a szerző, akár a felhasználó – hat hónapra felmondhatja azt. E felmondási jogról nem lehet lemondani a szerződésben.

Az ilyen szerződések teljesítésével kapcsolatos további, a felhasználót is védő szabály (de csak a szerzői művek tekintetében alkalmazandó), hogy a jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés alapján átadott mű elfogadásáról a felhasználó a mű átadásától számított két hónapon belül köteles nyilatkozni. Ha a művet a felhasználó kijavításra visszaadta, a határidő a kijavított mű átadásától számít,

vagyis ezt követően újabb két hónapja van a nyilatkozattételre. Ha a felhasználó az elfogadásra nyitva álló határidőn belül nem nyilatkozik (hallgat), a művet elfogadottnak kell tekinteni.

Csak a jövőben megalkotandó művek esetében biztosítja a törvény azt, hogy a felhasználó a szerzőnek akár ismételten is visszaadja a művet javításra. Ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat, azaz a szerzőt az addig elvégzett munkáért sem illeti meg egyáltalán díjazás. Ha viszont végrehajtja a szerző a javítást, de a mű javítás után sem alkalmas a felhasználásra, a szerző igényt tarthat a díjazásra, de csak mérsékelt díjazás illeti meg.

VI.8. Az írásbeliség követelménye

A felhasználási szerződés érvényességének alakisági feltétele az írásbeliség, amely teljesíthető elektronikus úton is, feltéve, hogy az megfelel az elektronikus írásbeliség kritériumainak.

Így tehát semmiképpen sem javasolt a felhasználásról szóban megállapodni a megrendelővel, mert az a megállapodás nem lesz érvényes. Az érvénytelen szerződésből folyó következmények a Ptk. érvénytelenségi szabályai szerint alakulnak. Egyértelmű, hogy ezen szigorú alakisági kritérium elsősorban a szerzőt védi, ugyanakkor figyelemmel van arra is, hogy a felhasználási szerződések rendszerint hosszabb időre rendezik a felek jogviszonyát, ilyen esetben pedig célszerű a későbbi bizonyítás megkönnyítése érdekében is írásban kötni a szerződést.

Az Sztj. ismer néhány kivételt az írásbeliség követelménye alól. Nem kell írásba foglalni a napilapban vagy folyóiratban történő közzétételre kötött szerződést. Ez a szabály függetlenül alkalmazandó attól, hogy online vagy offline sajtóorgánumról van szó, ugyanakkor bizonyos egyéb kötelezettségek indokoltta tehetik az írásbeliséget. Emellett nem szükséges – sok esetben nem is lehetséges – az írásba foglalás a szoftver, valamint az adatbázis műpéldányának kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén sem. A törvény tartalmaz még egy kivételt, amely szerint akkor is írásba foglaltnak kell tekinteni a szerződést, ha egyébként nem felel meg az írásbeliség fent említett kritériumainak, de az Sztj. 26. § (8) bekezdésében foglalt „egyéb” nyilvánosságához közvetítés történik, a felhasználási cselekményt maga a szerző végzi és az engedély elektronikus úton kötött és rögzített szerződésbe van foglalva.

A formatervezésiminta-oltalmi szerződések tekintetében nincs általános írásbeliségi követelmény, ugyanakkor soha nincs kizárva ez, amely – különösen a hosszabb távra szóló megállapodás esetében – kifejezetten kívánatos is.

VI.9. A szerződés megszűnése és felmondása

A felhasználási szerződés megszűnésére vonatkozóan a szerződések megszűnésére vonatkozó általános szabályok irányadók.

Ha lejárt a szerződésben megállapított idő (például a felhasználó öt évig terjesztette a könyv példányait, vagy tíz évig használta a mintát székek gyártásához), illetve ha bekövetkeztek a szerződésben meghatározott körülmények (például sugározták a filmet és az ismételt sugárzásra is sor került, vagy lejárt a marketing-kampány, amelyhez a vizesüveget igénybe vették). Sajátos megszűnési oka a felhasználási, hasznosítási szerződéseknek a védelmi idő eltelte. Ha lejárt a védelem, a mű vagy a minta közkincsbe tartozik, és a továbbiakban nincs szükség engedélyre a felhasználásához. Ilyen módon pedig már nem kell teljesíteni a korábban kötött szerződésben foglalt feltételeket sem a jogszerű felhasználáshoz. Itt is külön figyelmet érdemelnek azonban azok a minták, amelyek egyben szerzői művek is: ugyanis ezek esetében hiába jár le a mintaoltalom, a szerzői jogi védelem hosszabb időtartama okán előadódhat, hogy még védelem alatt maradnak szerzői jogi alapon.

A felhasználási szerződés tekintetében az Sztj. tartalmaz speciális felmondási okokat.

Ezek a Ptk. általános kötelmi részében meghatározott felmondási szabályokhoz képest speciálisak, de nem zárják ki azoknak a felmondási jogoknak a gyakorolhatóságát. Az Sztj.-beli speciális felmondási okok a kizárólagos felhasználási engedélyt szerző felhasználóval kapcsolatban gyakorolhatók. Az ilyen engedélyekben a szerző komoly korlátozást vállal arra vonatkozóan, hogy más úton aknázza ki a művében rejlő sikert. Emiatt különösen fontos, hogy a felhasználó fel is használja a művet, illetve hogy ezt úgy tegye, ahogy arról megállapodtak, vagy egyébként a szerződés szelleméből következik. Ha tehát

- a) a felhasználó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott vagy – ennek hiányában – az adott helyzetben általában elvárható időn belül; vagy
- b) a felhasználó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja, a szerző felmondhatja a szerződést.

Még erősebben kötelezi el magát a szerző akkor, amikor kizárólagos engedéllyel hosszú távra ad a felhasználónak engedélyt a felhasználáshoz. Ez egyes műtípusok felhasználása esetében jellemzően így van (például könyvek kiadása), mások esetében ritkábban fordul elő (például filmek sugárzása). A hosszú távra kötött szerződések esetében a felhasználó számára is hosszabb idő kell, hogy rendelkezésre álljon a mű felhasználásához, így a felmondási jog gyakorlása sem lenne észszerű rövid idővel a szerződés megkötését követően. Emiatt ha a kizárólagos felhasználási szerződést határozatlan vagy öt évnél hosszabb időtartamra kötötték, a szerző

az előbb említett okokból fakadó felmondási jogát csak a szerződés megkötésétől számított két év eltelte után gyakorolhatja.

A felmondási jog gyakorlásának általános szabálya, hogy ezt a szerző csak azt követően gyakorolhatja, hogy a teljesítésre a felhasználónak megfelelő határidőt szabott és az eredménytelenül telt el.

A felmondási jogról előzetesen nem lehet lemondani, de ez az utólagos lemondást nem zárja ki. A jog gyakorlása azonban kizárható legfeljebb öt éves időtartamra. Ha két évnél hosszabb időre zárták ki a felmondási jog gyakorlását, akkor természetesen a korábban említett kétéves határidő nem alkalmazandó.

A felhasználással kapcsolatos problémák természetesen nem csak felmondással szüntethetők meg: ha a szerző nem kívánja megszakítani a felhasználóval fennálló jogviszonyát, lehetősége van arra is, hogy a fenti okok fennállása esetén megszüntesse az engedély kizárólagosságát, vagyis a szerződésben adott engedélyt egyszerű felhasználási engedéllyé alakítsa át. Ez természetesen a továbbiakban nem indokolja a kizárólagosságért kapott díj megfizetését sem, vagyis ilyenkor arányosan csökkenteni indokolt a díjat.

VI.10. A formatervezési minta hasznosítására vonatkozó szerződés speciális aspektusai

Két olyan szabályról szükséges megemlékezni továbbá, amelyek kifejezetten a formatervezési mintákra vonatkozó hasznosítási szerződések jellemzői: (I) a minta jogosultja a hasznosítási szerződés egész tartama alatt köteles helytállni azért, hogy harmadik személynek nincs a formatervezési mintára vonatkozó olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza vagy korlátozza. Erre a helytállási kötelezettségre a Ptk.-nak a jogszavatosságra irányadó szabályait kell megfelelően alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a hasznosító elállás helyett a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja; (II) a formatervezési minta megújítási díját a jogosultnak kell figyelemmel kísérni és fizetnie.

VI.11. Creative Commons Licence / Public Licence

A felhasználási szerződések, általános szerződési feltételek újabb és egyre népszerűbb alakzatai angol megnevezésük szerint a General Public Licence, a Creative Commons Licence és az European Public Licence. Ezeknek a többségükben az USA-ból származó általános szerződésifeltétel-rendszereknek a közös jellemzője, hogy a művek online környezetben szabadon való felhasználását kívánják segíteni, vagyis hogy a szerzőtől való engedélyszerzés igen egyszerűen, gyorsan és ingyenesen történjen meg. Ezek a sablonszerződések a szerzői jog általános üzleti modelljétől olyan szempontból eltérő üzleti modelleket segítenek, amelyek önmagában a műveknek a felhasználókhöz való eljuttatásából a szerző számára nem biztosítanak bevételt, mivel az a megközelítésük, hogy a felhasználásért közvetlenül nem feltét-

lenül szeretne a szerző ellenszolgáltatáshoz jutni. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy amikor egy szerző ezeket a licenceket használja, ezek csak nonprofit célokat szolgálhatnak, de a szerző és a felhasználó között nem az engedély fejében történik az ellenszolgáltatás fizetése. Ezek a megoldások több élethelyzetben jelenthetnek működőképes modellt, például ha a szoftver működtetéséhez nyújtott támogatásért kell ellenszolgáltatást fizetni, vagy a tudományos művek esetében, amikor a kutató tevékenységét egyéb forrásból finanszírozzák. Olyan fiatal szerzők is sikerrel alkalmazzák, akiknek a pályájuk kezdetén még fontosabb az ismertség elérése, mint a bevétel. Ezeket a licenceket azok is szívesen alkalmazzák, akik a designjaik széles körben való terjedése, használata érdekében nem a hagyományos módon szeretnék gyakorolni a szerzői jogait (open design, open source design). Bár ezek a szerződésmodellek igen népszerűek, ugyanakkor inkább kiegészítő jelleggel vannak jelen a szerzői jogi forgalomban. A designalkotás során sem ritka ma már, hogy az alkotók ilyen licencekkel ellátott alkotásokat használjanak fel, vagy maguk úgy alkossanak, hogy az eredményt ilyen licenc alatt teszik hozzáférhetővé és változtatlan vagy megváltoztatható formában mások számára. Minden esetben meg kell azonban győződni arról, hogy a licenc lehetőséget ad arra, hogy más alkotó a saját alkotásához felhasználja az így elérhetővé tett művet, illetve hogy az alkotó csak olyan engedélyeket biztosít mások számára, amelyeket ténylegesen szeretne biztosítani másoknak, vagyis ezek használata különös gondosságot igényel mind a szerző, mind a felhasználó részéről.

VI.12. Az árva művek felhasználása

Az engedélyezés sajátos esetei között meg kell még említeni az ún. árva művek felhasználásának engedélyezését. Ha az érintett felhasználás nincs közös jogkezelésben és nem tartozik szabad felhasználás alá, akkor közvetlenül a jogosulttól kell erre egyedi engedélyt kérni. Viszont ha nem tudjuk, ki az, vagy nem lehet tudni, hol tartózkodik, a közvetlen engedélykérés ellehetetlenül, így a mű nem lenne jogszerűen felhasználható.

Az olyan műveket, amelyekről nem tudjuk, ki a jogosultja, vagy hol tartózkodik a jogosultja, árva műveknek nevezzük.

Ezekre az esetekre alkalmazandó az Sztj. speciális engedélyezési eljárása. (Nem elképzelhetetlen, de mindenesetre ritkának tűnő helyzet, hogy valaki árva művet kívánjon formatervezésiminta-oltalom alá helyezettetni. Az Sztj. nem zárja ki azt, hogy ilyen esetben is lehessen az alábbiak szerint engedélyt szerezni az SZTNH-tól.)

A szerző helyébe ezekben az esetekben ideiglenesen az állam, pontosabban annak erre felhatalmazott szerve, az SZTNH lép be. Az SZTNH közigazgatási eljárásban ad engedélyt a felhasználónak akkor, ha az igazolja, hogy a szerző vagy más jogosult keresése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, és a keresése nem járt eredménnyel. A megadott engedély „egyszerű”, vagyis nem kizárólagos, mindig meghatározott felhasználási módra vonatkozik, nem ter-

jedhet ki a mű átdolgozására és időbeli hatálya legfeljebb öt év lehet. Ez utóbbi szabály miatt amennyiben a jogosult a formatervezésiminta-oltalmat meg kívánja újítani, az árva mű felhasználására vonatkozó engedélyt az öt év elteltével újra kérni kell az SZTNH-től. Mivel ez az engedély nem kizárólagos, az adott mű tekintetében van lehetőség akár arra is, hogy többen párhuzamosan szerezzenek rá felhasználási engedélyt az SZTNH-től.

Az engedély megadása közigazgatási szolgáltatási díj fejében történik, amelyet az SZTNH eljárásáért kell fizetni. Emellett kell felhasználási díjat is fizetni, amelyet a kereskedelmi célú felhasználóknak az SZTNH letéti számlájára kell befizetniük, a nem kereskedelmi célú felhasználók számára pedig csak megállapítja a hatóság az összeget, de azt nem kell megfizetniük. Abban az esetben, ha a szerző az engedély hatálya alatt, vagy azt követően öt éven belül elérhetővé válik, a díjat át kell utalni a számára, illetve a nem kereskedelmi célú felhasználónak meg kell fizetnie a javára.

VII. Jogsértés esetén való fellépés

VII.1. A jogérvényesítésről általában

Röviden tanulmányunkban kitérünk arra is, hogy a jogosultaknak milyen lehetőségei vannak a szellemi tulajdonhoz fűződő jogaik megsértése esetén.

Szerzői jogi, illetve mintaoltalmi jogsértés az, ha valaki nem tartotta be a korábban ismertetett szabályokat, és a szerző vagy más jogosult engedélye nélkül, vagy engedélyével ugyan, de az engedély kereteit túllépve használta fel a szerzői jog, illetve a formatervezésiminta-oltalmi jog által védett művet, mintát. Ugyanígy szerzői vagy formatervezésiminta-oltalmi jogsértést követ el az, aki a szerző személyéhez fűződő jogait sérti meg. Ezt szerzői jog esetében szerzői jogi jogsértésnek, formatervezésiminta-oltalom vagy minta megsértése esetén bitorlásnak nevezzük.

A Formatv. megkülönbözteti a bitorlás két esetét, a minta bitorlását és a mintaoltalom bitorlását.

Minta bitorlásáról akkor beszélhetünk, ha a mintaoltalmi bejelentésnek vagy a mintaoltalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a mintájából vették át (tehát ha valaki bejelenti az én mintámat, hogy arra oltalmat kapjon), **ezzel szemben a mintaoltalom bitorlása az az eset, amikor az oltalom alatt álló minta jogosulatlanul kerül hasznosításra** (valaki az én oltalom alatt álló mintámat használja fel).

Különböző nemzetközi egyezmények elvárásainak megfelelően – amely mind a büntető védelem minimumait, mind pedig a polgári jog számára irányadó minimumkövetelményeket megteremti – széles eszköztár áll a jogosult rendelkezésére, amennyiben engedélye nélkül vagy nem engedélyének megfelelően kerül a formatervezési mintája hasznosításra: (I) polgári jogi, (II) büntetőjogi és (III) vámjogi lépések.

A szerzői jogi és formatervezésiminta-oltalmi igények érvényesítése mindazonáltal csak a súlyosabb esetekben jut el a bíróság elé. Ha a felek között vita keletkezik arról, hogy jogsértés történt-e, a pert megelőzően is több lehetőség nyílik számukra, hogy tisztázzák a vitájukat, amely a hosszadalmas bírósági eljárás elmaradásával is járhat.

A bitorlók beazonosítása és a formatervezési minta piacon történő hasznosításának figyelése a jogosult elsődleges feladata és érdeke. A jogsértő jó-, rosszhiszeműsége, illetve cselekményének szándékos vagy gondatlan mivolta lényegtelen, ezt a jog nyelvén objektív – azaz tudattartamtól független – jogsértésnek nevezzük. Így tehát teljesen mindegy, hogy a bitorló tudott-e arról, hogy a cselekményével más jogát sérti, felelnie szükséges a jogsértésért, amely gyakran anyagi teljesítéssel is járhat. Ezért szükséges nagyon figyelmesen eljárni a design tervezésekor, hogy ne sértsük más jogait.

A gyakorlatban éppen ezért a tényleges jogi lépések megtétele előtt érdemes egy felszólítólevelet küldeni a jogsértő részére, benne részletesen feltárva a jogsértés tényét, a bizonyítékaink egy részét (nem feltétlenül érdemes és szükséges minden rendelkezésünkre álló bizonyítékot rögtön az első megkezdésben a jogsértő tudomására hozni) és az esetleges jogkövetkezményekre is felhívni a figyelmét.

Amennyiben a felszólítólevél nem vezet eredményre, a másik fél nem hajlandó felhagyni a jogsértő cselekménnyel, akkor szükséges az alább rendelkezésre álló jogi eszközökkel élni.

VII.2. Permegelőző, perelkerülő lehetőségek

A pert megelőző vitarendezési szakaszban fontos szerepe lehet a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek, valamint az Iparjogvédelmi Szakértői Testületnek. A testületektől szerzői jogi, illetve formatervezésiminta-oltalmi jogvitás ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok kérhetnek szakvéleményt, illetve a felhasználási, hasznosítási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben felkérésre peren kívül is adhatnak szakvéleményt, így lényegében bárki fordulhat hozzájuk szakvéleményért. A testületek általában háromtagú tanácsban tanácsulésen alakítják ki a szakvéleményt. Különösen indokolt esetben, ha az ügy súlya vagy egyéb körülmény ezt indokolja, az eljárás lefolytatható öttagú tanácsban is, illetve ha az ügy egyszerűen megítélhető, a Szerzői Jogi Szakértő Testület egyes szakértői eljárásban is kiadhatja a szakvéleményt. Ha olyan speciális szakértelem is szükséges az ügy eldöntéséhez, amely a testület tagjainak nem áll rendelkezésére, tanácskozási joggal külső szakértő is felkérhető. A testületek szakvéleményei közül valamennyi nyilvános szakvélemény hozzáférhető az SZTNH honlapján.

A polgári jogi jogérvényesítés időigényes, hónapokban vagy akár években mérhető időtartamú, amely az internetes környezetben elkövetett jogsértések esetében számos esetben nem lehet elég hatékony.

Régóta ismert a magyar jogban az úgynevezett **értesítési és eltávolítási eljárás** („notice and take down”)²², amelynek általános jellemzője, hogy a jogsértőnek állított, szerzői jogi védelem alatt álló tartalom gyors – órák alatt megvalósuló – eltávolítására nyújt lehetőséget az internetről. Utalni kell itt arra, hogy értesítési és eltávolítási eljárást számos külföldi online szolgáltató is alkalmaz Magyarországon területén hozzáférhető tartalmak tekintetében (ld. Google). Fontos azonban megjegyezni, hogy amennyiben design megsértésére kerül sor online, csak abban az esetben alkalmazható az értesítési és eltávolítási eljárás, ha a design szerzői jogi, illetve védjegyoltalom alatt álló elemeket tartalmaz, és a jogsértés ezekre irányul, mivel ez az eljárás csak e két szellemi tulajdonjog megsértése esetében alkalmazható.

---

²² Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény.

A közvetítő szolgáltató (az internetszolgáltató, a tárhelyszolgáltató, a keresőmotor-szolgáltató és a gyorsító tárolást végző szolgáltató) felel a rajta keresztül tartalomért, kivéve, ha eleget tesz azoknak a követelményeknek, amelyeket az egyes szolgáltatótípusokkal kapcsolatban maga az elektronikus kereskedelmi szabályozás rögzít, és amelyeket a szolgáltató tevékenységéhez igazodó általános felelősségi rendszernek lehet tekinteni. Szerzői jogi jogsértések esetén a mentesülésnek azonban további feltétele, hogy a szolgáltató részt vegyen az értesítési eltávolítási eljárásban, de csak abban az esetben, ha erre a jogosult felhívta. Az értesítést a jogosult megfelelő formájú dokumentumban küldi meg a szolgáltatónak, amelynek a jogsértéssel és a jogosulttal kapcsolatos valamennyi releváns információt tartalmaznia kell. A szolgáltató az átvételtől számított 12 órán belül gondoskodik arról, hogy a tartalom a továbbiakban ne legyen hozzáférhető és erről 3 munkanapon belül értesíti azt is, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette. Ezt csak akkor tagadhatja meg, ha korábban már történt eltávolítás jogosulti kérésre, kivéve, ha az újabb eltávolítást bíróság vagy hatóság rendeli el. Az, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette, kifogással élhet, még hozzá 8 napon belül, szintén a releváns információk megadásával. Ha a kifogás megfelel a törvényi feltételeknek, a szolgáltató ismét hozzáférhetővé teszi a tartalmat és értesíti a jogosultat. Ha nem felel meg, akkor az eltávolítást fenn kell tartani. Ezt követően a jogosult már csak úgy tudja ismét eltávolíttatni a tartalmat, ha 10 munkanapon belül abbahagyás és eltiltás iránti ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is tartalmazó kereset vagy fizetési meghagyás iránti kérelem benyújtása útján érvényesíti jogát vagy büntetőfeljelentést tesz, és a bíróság így rendelkezik.

Fontos megjegyezni, hogy a szolgáltató a megfelelőség tekintetében mind az értesítés, mind pedig a kifogás esetében csak az alaki feltételek vizsgálatára jogosult, azaz a szolgáltató nem bocsátkozhat a tartalomhoz fűződő jogosultság érdemi kérdésének mérlegelésébe. Az bírósági hatáskörbe tartozik.

Az értesítési és eltávolítási eljárás nagy gyakorlati előnye az eltávolítás gyorsasága, hátránya azonban az, hogy rendszerint nem teszi lehetővé az eltávolítást követő további igényérvényesítést, mivel a szolgáltató vagy nem éri el az érintett igénybe vevőt, vagy az nem kifogásolja az eltávolítást. Ez pedig azt jelenti, hogy a jogosult a szolgáltatótól a jogsértőre vonatkozó adatokat nem bocsátja a jogosult rendelkezésére további jogérvényesítés céljára.

A gyakorlati tapasztalat azonban az, hogy számos jogsértő a felszólítólevelet visszautasítva nem hajlandó együttműködni, ugyanakkor amikor a weboldal tartalmát a szolgáltató a fenti eljárás keretében eltávolítja, akkor szembesülve a jogosult tényleges lépésével, sokkal nagyobb hajlandóságot mutat az együttműködésre. Éppen ezért mindenképpen javasolt a peres eljárás előtt az értesítési és eltávolítási eljárás lefolytatását kérni a szolgáltatótól.

VII.3. Polgári jogi igényérvényesítés

Szerzői jogi perekben a törvényszékek járnak el első fokon kizárólagos hatáskör alapján, kötelező jogi képviselő mellett. Másodfokon az ítéletábra ítélezik. Forma-

tervezésiminta-oltalmi perekben a Fővárosi Törvényszék, másodfokon pedig a Fővárosi Ítéltábla jár el mint kizárólagos hatáskörrel rendelkező jogalkalmazó fórum.

A bíróság számára a legfontosabb kérdés a jogosult személyének megállapítása. Ezt segíti az ún. szerzőség vélelemrendszere, amelyet a korábbiakban részletesen ismertettünk.

A keresetlevélben meg kell határozni, hogy miben áll a jogsértés, illetve hogy a leendő felperes mely igényeket kívánja érvényesíteni. Az Szjt. és a Formatv. maga meghatározza, hogy milyen igények érvényesíthetők a jogsértővel szemben, ezek közül a jogosult szabadon választhat, a bíróság pedig az eset összes körülményére tekintettel ítéli meg azokat. Ezek a lehetőségek a következők:

A jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása a követelhető igények egy-fajta „minimuma”, hiszen minden további igénynek is az az előfeltétele, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés megtörténtét. Ez az igény a kevésbé jelentős jogsértések esetében annak az eszközök is lehet, hogy a jogosult csak azt mondassa ki a bírósággal, hogy ténylegesen megsértették a jogait.

Szintén tipikusan nem önmagában érvényesített igény a jogsértőnek **a jogsértés abbahagyására való kötelezése és eltiltása a további jogsértéstől**. Ennek az igénynek különösen nagy jelentősége van akkor, ha ideiglenes intézkedésként kérik, tekintettel arra, hogy az ilyen tartalmú ideiglenes intézkedés megakadályozza azt is, hogy a jogerős ítéletig folytassa tevékenységét az a személy, akiről a jogosult azt állítja, hogy sérti a jogát.

Különösen személyhez fűződő jogok megsértése esetében népszerű igény, amellyel arra lehet kötelezni a jogsértőt, hogy **nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt** (általában egyszerűen nyilvánosan ismerje el a jogsértés tényét). Ez elsősorban személyes jellegű, morális kompenzáció, amely ugyan lehet nem nyilvános is, de jellemző formája a széles nyilvánosság előtti elégtételadás. Az elégtételadás egy különleges formája az, hogy a bíróság a szerző kérelmére elrendelheti a jogsértő költségére a határozatnak a nyilvánosságra hozatalát. Nyilvánosságra hozatalnak kell tekinteni az országos napilapban, illetve az internet útján való közétételt, de nincsenek kizárva egyéb nyilvánosságra hozatali lehetőségek sem.

A jogosult követelheti, hogy **a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról**. Ennek az igénynek az érvényesítésével a jogosult tehát a jogsértő révén tudomást szerezhet a „jogsértési láncról”, amely segítséget nyújthat számára jövőbeli jogsértések megelőzésében. Az adatszolgáltatási igény érvényesíthető olyan személyekkel szemben is, akik maguk nem minősülnek jogsértőnek, de a jogsértésben részt vettek. Akár úgy, hogy kereskedelmi mértékben a jogsértő árut birtokolták, vagy igénybe vettek jogsértéssel érintett szolgáltatást, akár úgy, hogy ők nyújtottak szolgáltatást, amelynek segítségével a jogsértést megvalósították, vagy közreműködtek a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, vagy jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában. Ez a kibővített adatszolgáltatási kötelezettség tehát szemben az eddigi szabályozással, segítséget nyújt a „jogsértési lánc” egyes résztvevőitől nyerhető információk révén a jogosultnak a tényleges jogsértők teljes körének

a felkutatásában. A követelhető információk körébe tartoznak a jogsértéssel érintett dolgok és szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevők, a jogsértéssel érintett dolgokat birtoklók, valamint a forgalmazásba bevonnival kívánt vagy bevont nagy- és kiskereskedők neve és címe; a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállított, forgalmazott, illetve igénybe vett, valamint megrendelt mennyisége, továbbá az azokért adott vagy kapott ellenérték. Ez azonban nem zárja ki, hogy más adatokat is követeljen a jogosult.

A gazdagodás visszatérítésére irányuló igény esetén a bíróság nem foglalkozik azzal, hogy a jogsértő felróhatóan cselekedett vagy sem. Lényeges különbség továbbá a gazdagodás visszatérítése és a kártérítés között, hogy míg a kártérítésnél a károsultnak, tehát a jogosultnak a kárát kell bizonyítani, addig a gazdagodás visszatérítésénél a jogsértő oldalán felmerült haszon mértéke a bizonyítás tárgya. Ennek a haszonnak legkisebb mértéke annak a jogdíjnak az összege lesz, amelyet jogszerűen engedélyezett felhasználás esetén a jogsértőnek a felhasználásért fizetnie kellett volna. Ez a licenccím lesz akkor is a visszafizetendő összeg, ha a jogsértőnek a jogsértésből anyagi vesztesége származott volna. Ha azonban a jogsértő a jogsértéssel több hasznot is elért, mint a fizetendő jogdíj, akkor a jogosult a haszon teljes összegét követelheti, függetlenül attól, hogy a mű felhasználásával ő mekkora hasznot tudott volna elérni.

Kérheti még a jogosult **a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállított dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.** A bíróság a jogosult kérelmére azt is elrendelheti, hogy a lefoglalt, kereskedelmi forgalomból visszahívott, illetve onnan véglegesen kivont eszközöket, anyagokat, illetve dolgokat fosszák meg jogsértő mivoltuktól. A bíróság indokolt esetben a megsemmisítés helyett elrendelheti továbbá az eszközöknek és anyagoknak a bírósági végrehajtás szabályai szerint történő értékesítését is, ebben az esetben a befolyó összeg felől ítéletben határoz. A jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel érintett dolgok lefoglalásának ráadásul helye van akkor is, ha azok nincsenek a jogsértő tulajdonában, de a tulajdonos a jogsértésről tudott, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna. A bíróság ezeket az intézkedéseket a jogsértő költségére rendeli el, kivéve, ha az eset körülményei az ettől való eltérést indokolják. A kereskedelmi forgalomból való visszahívás, az onnan való végleges kivonás, illetve a megsemmisítés elrendelése tárgyában a bíróság a harmadik személyek érdekeinek figyelembevételével, valamint úgy dönt, hogy az elrendelt intézkedés a jogsértés súlyosságával arányban álljon.

A polgári jogi jogkövetkezmények közül a **kártérítés** az egyetlen, amelynek érvényesítéséhez nem elegendő kizárólag a jogsértés objektív tényének (tehát a jogsértés megtörténtének) megállapítása. A bíróság akkor fog kártérítést megítélni, ha a jogsértőnek a jogsértő magatartás felróható. Fordítva ez azt is jelenti, hogy a felhasználó mentesül a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

Mint a szellemi alkotások területén általában, a szerzői jog területén is kiemelkedő fontosságúak az **ideiglenes intézkedések**, hiszen a jogsértésekkel a bírósági eljárást lezáró jogerős döntés meghozataláig sokszor helyrehozhatatlan kár érne a jogosultat. Ennek megakadályozására nyújt az ideiglenes intézkedés lehetőséget azzal, hogy gyors és hatásos átmeneti védelmet biztosít a jogosultnak az adott oltalom idejének fennállásáig, vagy míg a bírósági eljárás teljes egészében le nem zárul. Ideiglenes intézkedésként elvileg valamennyi igény érvényesíthető abban az esetben, ha a bíróság úgy találja, hogy az intézkedés nem jár visszafordíthatatlan következménnyel, és a valószínűsített jogsértés kimeríti az ehhez szükséges feltételeket: a) a fennálló állapot megváltozásának megakadályozása érdekében, ha az eredeti állapot utóbb helyreállíthatatlan lenne, b) a kérelmező későbbi joggyakorlása meghiúsulásának megakadályozása érdekében, c) a kérelmezőt közvetlenül fenyegető hátrány bekövetkezésének elhárítása érdekében, vagy d) egyéb, különös méltánylást érdemlő okból. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. A jogsértés érdemében folyó perrel ellentétben az ideiglenes intézkedéses eljárás során a kérelmezőnek kérelmet megalapozó tényeket nem bizonyítani, csupán valószínűsíteni kell. E tekintetben a szerzői jogi törvény és a formatervezésiminta-oltalmi törvény a jogosultak igényérvényesítését elősegítő védelmet is felállít. Ezen feltételek közül a jelen írásban tárgyalt ügyekben a különös méltánylást érdemlő jogvédelem szükségességét fennállónak kell tekinteni, ha a kérelmező igazolja, hogy a mű szerzői jogi, illetve formatervezésiminta-oltalom alatt áll, valamint hogy ő a szerző, a szerző jogutóda vagy a mű olyan felhasználója, illetve a szerzői jogok közös kezelését végző olyan szervezet, továbbá a minta jogosultja, amely jogosult saját nevében fellépni a jogsértéssel szemben.

Az tény, hogy az ideiglenes intézkedés során a jogsértést nem kell bizonyítani, csak valószínűsíteni, könnyebbség a jogosult számára, és a bíróság gyorsabb döntéshozatalát kívánja segíteni (a határidők ugyanis jóval rövidebbek, mint a peres eljárás során). Ugyanakkor amennyiben a bíróság az ideiglenes intézkedést azért utasítja el, mert álláspontja szerint a jogsértést még valószínűsíteni sem sikerült (amely egy alacsonyabb szint, mint amikor már bizonyítani is kell), akkor az óva intő jel, hogy nincsen értelme a keresetlevelet benyújtani (ha perindítást megelőzően került sor az ideiglenes intézkedés kérelmezésére) vagy az eljárást folytatni, mert nagy valószínűséggel nem lehet majd a jogsértést bizonyítani.

VII.4. A büntetőeljárás lehetőségei

A szerzői és formatervezésiminta-oltalmi jogok súlyosabb megsértései esetében a büntetőjogi szankciórendszer is rendelkezésre áll, és nem kizárt az, hogy egy jogsértés miatt párhuzamosan polgári jogi és büntetőjogi eljárás is induljon. A büntetőeljárás legnagyobb hátránya, hogy a sértett nem az ügy ura, így a jogsértővel az eljárás lezárást eredményező egyezséggel megállapodni nem tud. Ezért a büntetőjogi jogérvényesítés az esetek túlnyomó részében csupán mint *ultima ratio* (végső) jellegű megoldás, a polgári út lehetőségeinek kimerítése után vagy azzal esetlegesen párhuzamosan ajánlott.

A szerzői jogi és formatervezésiminta-oltalmi jogsértésekhez kapcsolódó bűncselekmények ún. kerettényállások, ez azt biztosítja, hogy olyan fogalmak esetében, amelyeket a szerzői jog, illetve a formatervezésiminta-oltalmi jog maga is használ, ne legyen mód a polgári jogi és büntetőjogi területen az egymástól eltérő értelmezésre. Vagyis ahol a büntetőjogi norma nem ad a szerzői jogtól, illetve a formatervezésiminta-oltalmi jogtól eltérő fogalmat, ott az Sztj., illetve a Formatv. értelmében kell használni az adott kifejezést. A szerzői jogot, illetve a formatervezési mintát érintő bűncselekmények ellen hivatalból indul eljárás, ez természetesen nem zárja ki a jogosulti feljelentést.

A szerzői jogot és a formatervezésiminta-oltalmat érintő bűncselekményekben a nyomozóhatóság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az első fokon eljáró bíróság pedig az illetékes járásbíróság, kivéve a bűncselekmény minősített eseteiben, azaz ha az legalább különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó vagy iparjogvédelmi jogok megsértése. Ez utóbbi esetben az illetékes törvényszék jár el első fokon.

Az mű jogosulti szempontjából az egyik legfontosabb bűncselekmény ebben a körben a **bitorlás**. A bűncselekmény tárgya a sértett szellemi alkotása, illetve a szellemi alkotásokon fennálló kizárólagos (vagyoni és személyhez fűződő) jogok.

Az elkövetési tárgy „a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás”, valamint a „formatervezési minta”. Így ha valaki egy már nem védett alkotást bitorol, az ellen legfeljebb más bűncselekmény elkövetése miatt (pl. fogyasztók megtévesztése) lehet fellépni, de az illető bitorlást nem követ el. A bűncselekmény passzív alanya (sértettje) a szellemi alkotás létrehozója vagy más jogosultija.

A bitorlás kétféleképpen valósítható meg. Egyrészt más szellemi alkotásának sajátként való feltüntetésével, ez az eset a klasszikus plágium, amely nemcsak az elkövetési tárgy egészére, hanem egy részére is elkövethető (pl. egy közös műként készült számítógépes program kísérő dokumentációján az egyik fejlesztő csak a saját nevét tünteti fel, tehát arra a részre vonatkozóan is, amelyet nem ő maga alkotott). Másrészt úgy is elkövethető a bitorlás, hogy a mű hasznosítását attól teszik függővé, hogy annak díjából, a hasznából vagy nyereségéből az elkövetőt részesítsék, illetve hogy jogosultként tüntessék fel, méghozzá úgy, hogy az elkövető a gazdálkodószervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaél. A második esetkörben az elkövető lényegében a zsarolás különös esetét valósítja meg, hiszen a döntési helyzetét kihasználva kér valamilyen anyagi juttatást, előnyt, vagy kényszeríti egyébként cselekvésre az alkotót. Ennek az elkövetési magatartásnak a törvény meghatározza az elkövetési módját is, amely nem más, mint a munkakörrel, tisztséggel vagy tagsággal való visszaélés, ez viszont nem feltétlenül jelent vezető beosztást.

A bitorlás első elkövetési magatartását bárki megvalósíthatja, viszont a második, zsarolási típusú megvalósulási formájának elkövetője csak olyan személy lehet, akinek bármilyen gazdálkodószervezetnél a munkakörénél fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés (pl. a harmadik személyek által történő felhasználás során kötendő szerződések előkészítése).

Bitorlást csak szándékosan lehet elkövetni. A rendbeliség a sértettek számához (és nem az érintett művek számához) igazodik. Itt hangsúlyozzuk, hogy a szándékoság a polgári és a büntetőjogi jogérvényesítés jelentős megkülönböztetője, hiszen ami az egyiknél lényegtelen, a másiknál alapvető szükséglet, hogy fennálljon. Emlékeztetünk, hogy a bitorlással szembeni polgári jogi úton történő jogérvényesítéshez nem szükséges, hogy a bitorló azt szándékosan tegye, sőt az sem szükséges, hogy a bitorló az adott jog létezéséről egyáltalán tudomással bírjon.

A Büntető Törvénykönyv²³ (a továbbiakban: Btk.) szellemi alkotásokra vonatkozó tényállásai közül a **szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése** az egyetlen, amely kizárólag a szerzői jog és a kapcsolódó jogok védelmét szolgálja, az itt említett tényállások közül a legtöbbször megvalósuló alakzat. E tényállás csak a vagyoni jogok megsértése útján valósítható meg, tehát ide tartozik a díjigények megfizetésének elmaradása is, de nem védi a Btk. ezen tényállás keretei között a személyhez fűződő jogokat.

Bármely szerzői vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása lehet jogsértő, ezért a bűncselekmény elkövetési tárgya sem mindig valamilyen dolog, amelyben a teljesítmény megtestesül, hanem lehet akár egy (immateriális) előadás, műsor, világhálón elérhetővé tett védett tartalom is.

A bűncselekmény elkövetési magatartása valamely jognak a jogosulttól származó, vagy a törvény alapján biztosított engedély nélküli gyakorlása. A szabad felhasználás megvalósítása nem lehet bűncselekmény, de ha a szabad felhasználás valamely Szjt. szerinti feltétele nem valósul meg, akkor az már tényállásszerű lehet.

A bűncselekmény alapesetében a befejezettséghez szükséges a tényleges vagyoni hátrány okozása, vagyis az eredmény-bűncselekmény. Kísérletnek minősül és ekként büntetendő, ha ugyan nem következik be a vagyoni hátrány, de az erre irányuló célzat bizonyítható. A tényállás minősített esetei a vagyoni hátrány nagyságától függenek.

Ugyanúgy büntetendő, aki a szerzői jogi törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó-díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja. Az elkövetési tárgy ezekben az esetekben az üres hordozó, illetve a reprográfiára alkalmas készülék, amelyen a díj megfizetésekor természetesen még nem jelenik meg maga a mű vagy a védett teljesítmény. Az elkövetési magatartás a díj megfizetésének elmulasztása. A mulasztás akkor áll be – azaz akkor tényállásszerű a cselekmény –, ha a díj megfizetésére az Szjt.-ben rögzített határidőt a kötelezett elmulasztja.

Szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok esetében **szabálysértést** alapvetően kétféle magatartással lehet megvalósítani: egyrészt azzal, ha valaki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait 100 000 forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva megsérti, másrészt ha a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető, 100 000 forintot meg nem haladó üreshordozó-díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmu-

²³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

lasztja. Amennyiben tehát a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány a 100 000 forintot nem haladja meg, szabálysértés miatt lehet fellépni az elkövető ellen.

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése mellett a Btk. ismeri az **iparjogvédelmi jogok megsértése** tényállását is, amely akkor vehető figyelembe, ha a design formatervezésiminta-oltalmat kapott. A Btk. szerint ha valaki a jogosultnak törvény, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés vagy európai uniós jogi aktus alapján fennálló iparjogvédelmi oltalomból eredő jogát (I) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével, vagy (II) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével előállított áru forgalomba hozatalával, vagy az ilyen áru forgalomba hozatal céljából való megszerzésével vagy tartásával megsérti, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, akkor megvalósítja az iparjogvédelmi jogok megsértése tényállást. A tényállásszerű cselekmény azon túl, hogy pl. a Formatv. értelmében jogsértést valósít meg, az utánzás vagy átvétel többletkövetelményének is meg kell, hogy feleljen. Ez azt jelenti, hogy az elkövető szándékának arra kell irányulnia, hogy a formatervezésiminta-oltalom alatt álló teljesítményt a saját céljaira használja. Az utánzás esetén az elkövető célja, hogy azt a látszatot keltse, mintha a jogsértő áru a jogosulttól származna (vagy az ő engedélye alapján állították volna elő), az átvétellel pedig az oltalom alatt álló szellemi teljesítmény ismeretét és a kifejezetten abból történő merítést feltételezi. Nem hordoznak magukban társadalomra veszélyességet, és így nem tekinthetők büntető jogellenesnek a párhuzamos fejlesztéssel előállított, de iparjogvédelmi jogokba ütköző árukkal kapcsolatos cselekmények.

Vagyoni hátrány lehet az elmaradt haszon/vagyoni előny és a vagyonban okozott tényleges kár is. Ahhoz, hogy bűncselekmény valósuljon meg, legalább százezer forintos vagyoni hátrányt kell okozni (ez alatti összegű vagyoni hátrány esetében szabálysértési eljárás indul). A vagyoni hátrány pontos mértékét szellemi tulajdoni jogsértések esetében nem egyszerű meghatározni, tekintettel a védett szellemi alkotások sokféleségére és a felhasználások által okozható hátrány mértékének eltéréseire is. Az okozott vagyoni hátrány mértékét jellemzően a jogosult/sértett nyilatkozatának figyelembevételével állapítják meg, hiszen ők tudják leginkább meghatározni az általa elszenvedett vagyoni hátrányt. A vagyoni hátrány mértékének megállapításánál bevált eszköz az ún. licencanalógia alkalmazása, ez abban az esetben segít, ha az adott mű adott felhasználására vonatkozóan a jogosult már adott felhasználási engedélyt, vagy a piacon ismert a hasonló művek felhasználására vonatkozó szokásos díjazás mértéke. Ha ilyen van, akkor ennek megfelelően állapítják meg a vagyoni hátrányt. Kereskedelmi forgalomban egyébként kapható művek esetében a nettó kiskereskedelmi ár 8-10%-át szokták elmaradt licencdíjként megállapítani.

Végül szükséges lehet itt szólni a határon átnyúló esetekről, amelyekben külföldi művet, mintát sértenek meg Magyarországon, illetve fordítva: magyar művet, mintát sértenek meg külföldön. Itt – a részletek kitérője nélkül – azt az alapvető elvet kell rögzíteni, hogy a szellemi tulajdonjogok területén a *lex loci protectionis* elve érvényesül, azaz azt a jogot kell alkalmazni a jogsértés tekintetében, amely ország területén a jogsértés megtörtént. A fentiekben bemutatott magyar jogi szabályok tehát alkalmazandók külföldi művek, minták megsértése esetében is, feltéve, hogy a jogsértést Magyarországon követték el. Hozzá kell azonban tenni, hogy en-

nek értelemszerű előfeltétele az, hogy az adott mű, minta Magyarországon védettnek minősüljön, ellenkező esetben jogsértést nem lehet megállapítani.

VII.5. A vámjogi eszköztár (a vámfigyelés)

A hamisítás és így a másolás elleni küzdelem egyik további eszköze a szükséges vám eljárás megindítása, tehát a vámhatósági intézkedés iránti kérelem benyújtása az illetékes vámszervekhez még azelőtt, hogy konkrét jogsértésről tudomást szerezniük.

A vámeljárást tehát tipikusan nem akkor szokták megindítani, amikor már egy jogsértésről tudomást szereztünk, hanem sokkal inkább azelőtt, megelőző céllal.

Míg a fent említett polgári pert (ideértve az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is) vagy büntetőeljárást csak a jogsértésről való tudomásulvételt követően lehet megindítani, addig az itt ismertetett vámfigyeléssel nem szükséges megvárni mindezt.

A vám eljárás megindításakor arra kell figyelemmel lenni, hogy milyen szellemi tulajdonjog alapján milyen területre nyújtunk be vámfigyelést. Az Európai Unió vámuniót is képez, a tagállamok területe tehát egyetlen egységes vámtérületnek tekintendő, így a tagállamok közötti áruforgalom tekintetében nem alkalmazhatóak vámhatósági intézkedések. Ennek megfelelően, ha a hamisítványt az EU területén belül gyártják és a forgalmazás is az EU-n belül történik, akkor a vámjogi következmények nem alkalmazhatóak.

Fontos kiemelni, hogy a vámhatóság nem dönt a szerzői jogi vagy formatervezésiminta-jogi jogsértésről, csupán a vámfigyelési kérelem hatására a jogsértő (nek vélt) áruk feltartóztatását követően a jogosulttal felveszi a kapcsolatot és a jogosult megteheti a szükséges jogi lépéseket, amelyeket fent már ismertettünk (polgári per, büntető eljárás). A vámhatóság azonban úgynevezett **egyszerűsített eljárásban** elrendelheti a jogsértő áruk megsemmisítését polgári vagy büntetőjogi eljárás lefolytatása nélkül is. Az egyszerűsített eljáráshoz még a későbbiekben visszatérünk.

Az Európai Unión belül egy szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről szóló rendelet²⁴ (a továbbiakban: „Vámrendelet”) adja meg a szabályok kereteit, de a nemzeti jogszabályokat²⁵ is alkalmazni kell. Magyarországon a hatáskörrel rendelkező hatóság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: „NAV”). A vámhatóságok akkor jogosultak szellemi tulajdonvédelmi vámintézkedés megtételére, ha vámkezelési vagy vámmellenőrzési eljárás során (pl. vámraktározás, EU területére be vagy onnan kilépő áruk ellenőrzése) olyan árura bukkannak, amelyek feltehetően hamis árunak (vagy a köznyelv szerint „kalózárunak”) minősülnek a vámhatóság

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 608/2013/EU rendelete (2013. június 12.) a szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről és az 1383/2003/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

²⁵ Elsősorban az egyes szellemi tulajdonjogokat sértő áruk elleni vámhatósági intézkedésekről szóló 556/2013. (XII. 31.) Korm. rendeletet.

rendelkezésére álló információk alapján. Egy áru akkor minősül kalózárunak, ha a jogosult engedélye nélkül állították elő, és amely tekintetében a másolat az Sztj. szerint szerzői jogi jogsértésnek vagy a Formatv. szerint a formatervezésiminta-oltalom bitorlásának minősül.

A vámhatóságok három esetben biztosan nem jogosultak fellépni:

1. Ha a jogosult hozzájárulásával előállított termékről van szó, amelyet az EU területére hoznak be engedély nélkül. Ez azért van így, mert ilyenkor az áru nem hamis (nem kalóz), hiszen az eredeti termékről van szó, csak nem jogszerűen kerül be az EU területére. Annak ellenére, hogy ez az eset szerzői jogsértés lehet, nem jogosult a vámhatóság eljárni, ugyanis a vám eljárás csak a hamis áruk tekintetében nyújt segítséget.
2. Ha a felhasználási szerződésben meghatározottaknál eltérő feltételekkel gyártanak le egy árut (pl. sokkal nagyobb mennyiségben). Ebben az esetben sem beszélhetünk hamis termékről, így ez sem a vámhatóságra tartozik.
3. Utasok személyes poggyászában található nem kereskedelmi jellegű árukra. Ebben az esetben tehát függetlenül attól nem képezi vámintézkedés tárgyát az áru, hogy hamis vagy eredeti. Annak megítélése, hogy milyen mennyiség minősül kereskedelmi jellegűnek, a vámhatóságok hatáskörébe tartozik.

115

A vámhatóságok tehát kizárólag hamis áruk („kalózáruk”) tekintetében jogosultak fellépni.

A vámhatóság a jogosult intézkedés iránti kérelmére a kérelemnek helyt adó határozatban megállapított, legfeljebb egyéves, de ismételt kérelemmel meghosszabbítható időszakon belül hoz intézkedéseket. Ezt a kérelmet szokás **vámfigyelési kérelemnek** hívni. Két kérelmetípus létezik:

- (I) **nemzeti kérelem:** valamely tagállamban benyújtott olyan kérelem, amely a vámhatóságokat az adott tagállamban történő intézkedésre kéri fel. Szerzői jogi alapon csak nemzeti kérelem nyújtható be.
- (II) **uniós kérelem:** valamely tagállamban benyújtott olyan kérelem, amely az adott tagállam vámhatóságait és egy vagy több másik tagállam vámhatóságait a saját területükön történő intézkedésre kéri fel. Uniós kérelmet kizárólag uniós jogon alapuló, az EU egész területére kiterjedő hatállyal bíró szellemi tulajdonjogok tekintetében lehet benyújtani. Így uniós kérelmet magyar formatervezésiminta-oltalomra alapozva nem, csak közösségi formatervezésiminta-oltalomra alapozva lehet benyújtani.

Összefoglalva tehát, mivel a szerzői jog területén jelenleg uniós jog nincsen, ezért szerzői jogi alapon csak nemzeti kérelem nyújtható be. Formatervezésiminta-oltalom esetén viszont, ha a jogosultnak közösségi formatervezésiminta-oltalma van, akkor uniós kérelmet is benyújthat, magyar nemzeti formatervezésiminta-oltalom alapján viszont nemzeti kérelmet kell benyújtani.

Nemzeti, illetve uniós kérelmet a szerzői jog vagy a formatervezésiminta-oltalom jogosultja, továbbá bizonyos közös jogkezelő szervek és szakmai szervek jogosultak benyújtani.

Nemzeti kérelmet ezenfelül benyújthatnak a design felhasználására/hasznosítására feljogosított személyek vagy szervezetek, akiket/amelyeket a jogosult hivatalosan felhatalmazott, hogy szellemi tulajdonjog megsértésének megállapítása iránt eljárást indítsanak. Ez tehát azt jelenti, hogy akkor jogosult ilyen a felhasználó/hasznosító benyújtani, ha a jogosult és közte kötött (felhasználási) szerződésbe kikötötték a felek.

Ezenfelül uniós kérelmet kettő vagy több tagállam teljes területére kiterjedő kizárólagos felhasználási/hasznosítási engedély jogosultja, akit e tagállamokban a jogosult hivatalosan felhatalmazott, hogy szellemi tulajdonjog megsértésének megállapítása iránt eljárást indítson.

A kérelemhez csatolni kell azokat az iratokat, amelyek alapján az illetékes vám-szerv megbizonyosodhat arról, hogy a kérelmező jogosult a kérelem benyújtására. A dokumentumok lehetnek írott, nyomtatott vagy elektronikus dokumentumok. A jogosultaknak bizonyítaniuk kell jogcímüket, például a nyilvántartás hitelesített kivonatának, hitelesített lajstromkivonatnak vagy a szóban forgó jogok egy példányának benyújtásával, amennyiben azok a különféle védjegy hivatalokban stb. online nem elérhetőek. Lajstromozás nélkül oltalomban részesülő szerzői jogok, szomszédos jogok vagy formatervezésiminta-oltalmi jogok esetében a jogosultnak hitelesen igazolnia kell, hogy a joggal kapcsolatban jogérvényesítésre jogosult (pl. közjegyzői meghatalmazás, szerzői nyilatkozatok, adott esetben a szerzői jogok nyilvántartásba vételéről kiállított igazolások). Ha a jogosult nem a jogok tulajdonosa, hanem a jogok felhasználására jogosult személy, a kérelmezőnek a tulajdonjog igazolása mellett igazolnia kell a jogok használatára vonatkozó felhatalmazását. Ezt rendszerint a megfelelő szerződések benyújtásával teheti meg. Külön nyomtatvány használata nélkül is be lehet nyújtani a jogosulttól származó külön meghatalmazást.

Magát a kérelmet viszont a Vámrendelet által meghatározott formanyomtatványon két példányban kell benyújtani az illetékes vámszervhez. Az uniós kérelmet az EUIPO keretében létrehozott IP Enforcement portálon²⁶ keresztül online is el lehet indítani (amelyet majd papíralapon is be kell küldeni), de az IP Enforcement portálon keresztül viszont ténylegesen lehet követni, ha valamelyik vámszerv bejelenti, hogy hamis árut foglalt le, a kommunikáció tehát sokkal egyszerűbb és gyorsabb.

A vámhathatósági eljárás kezdeményezése (tehát a vámfigyelés beállítása) költségmentes, ugyanakkor a kérelmező később számos költség megtérítésére kötelezhető (pl. visszatartott áruk tárolási költsége, megsemmisítés során felmerült költség, fordítási költség stb.).

²⁶ <https://ipenforcementportal.eu/>

A Vámrendelet pontosan felsorolja azokat a kötelező tartalmi elemeket, amelyeket meg kell jelölni a kérelemben. Ezen tartalmi elemek felsorolására jelen tanulmány keretében azért nem bocsátkozunk, mert a formanyomtatvány és a hozzá tartozó nagyon részletes útmutatók tartalmazzák. Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet, hogy a vámhatóság a kérelmet elutasítja, ha nem tartalmazza a kötelező tartalmi elemeket.

Amennyiben a vámhatóság a kérelemnek helyt ad, akkor a nemzeti kérelem az elfogadást követő napon lép hatályba, az uniós kérelem pedig abban a tagállamban, ahol a kérelmet benyújtották, a meghozataluk napját követő napon; minden más tagállamban, ahol a vámhatóságok intézkedését kérelmezik, a vámhatóságoknak a Vámrendelettel összhangban történő értesítése napját követő napon, feltéve, hogy a határozat jogosultja teljesítette a fordítási kérésekkel kapcsolatos kötelezettségeit.

Végezetül röviden arra is kitérünk, hogy amennyiben egy jogosult (kérelmező) rendelkezik vámfelügyelettel, mi történik akkor, ha a vámhatóság észleli, hogy bizonyos áruk feltehetően szellemi tulajdonjogot sértenek:

1. A vámhatóság, mielőtt az áruk kiadását felfüggesztené vagy visszatartaná, megkeresheti a jogosultat az árukkal kapcsolatos érdemi tájékoztatás céljából. A vámhatóságok továbbá tájékoztathatják a határozat jogosultját az érintett áruk tényleges vagy becsült mennyiségéről, azok tényleges vagy feltehető jellegéről, és az eset körülményeihez képest képeket is közölhetnek róluk. A jogosult még az árukból mintákat is jogosult megtekinteni (úgynevezett mintavétel).
2. Ha a vámhatóság észlelése vagy az 1. pontban írt megkeresés alapján feltehető, hogy kalózárról van szó, akkor az eljárás alá vont áruk kiadását felfüggeszti vagy lefoglalja azokat és közvetlen vámfelügyelet alá veszi őket. Erről a jogosultat (aki a vámfelügyelést kérte) minden esetben értesíti.
3. A jogosultnak az intézkedésről szóló értesítés kézhezvételét követően 10 munkanapja van arra, hogy
  - a) megegyezzen a kalózáruk tulajdonosával az áruk megsemmisítéséről, vagy
  - b) eljárást indítson szerzői jogsértés vagy formatervezésiminta-oltalom bitorlása miatt. Lehetséges a fent említett polgári jogi vagy büntetőjogi lépések megtétele is.
4. Ha a 10 munkanapos határidő alatt (amely egyszer meghosszabbítható további 10 munkanappal) a vámhatóságot nem értesíti a jogosult arról, hogy megindította a megfelelő eljárásokat, vagy nem egyezett meg az áruk megsemmisítéséről, akkor a hamis áruk tulajdonosának kérésére a vámkezelés után az árukat kiadja, illetve megszünteti a lefoglalást. Tehát a feltehetően hamis áruk így visszatérnek a piacra.

Amennyiben a jogosult megindítja valamelyik eljárást, akkor az eljárás lefolytatásáig az áruk vámfelügyelet alatt maradnak. Amennyiben a bíróság szerint nem történt jogsértés, akkor a vámhatóság természetesen köteles az árukat kiadni, illetve a lefoglalásukat megszüntetni. Ugyanakkor ha a bíróság szerint jogsértőek az áruk, akkor azokat beléptetni, szabad forgalomba hozni, kivinni, újra kivinni, feldolgozni

vagy betárolni tilos. A bíróság a jogosult kérelmére dönt a kalózárúk további sorsáról, rendszerint megsemmisítésre kerülnek.

Végezetül szükséges szólnunk még az úgynevezett **egyszerűsített eljárásról**. A fentiek szerint bemutatott vámfelügyelet alatt álló áruk vonatkozásában lehet helye az egyszerűsített eljárásnak, amely lehetővé teszi a feltehetően kalózárúk megsemmisítését anélkül, hogy a jogosult a költséges eljárásokat végigvigye és anélkül, hogy ezen eljárások során kelljen az áruk jogsértő jellegét megállapítani és elrendelni azok megsemmisítést, továbbá nem merül fel a több évig történő raktározás költsége és problémája sem. Mivel az egyszerűsített eljárásban nem lesz megállapítva, hogy az áruk jogsértőek-e vagy sem, egyéb igények nem érvényesíthetőek (pl. kártérítés), de hatékonyan meg lehet állítani a hamis áruk terjedését.

Amennyiben a jogosult az egyszerűsített eljárás lehetőségével szeretne élni, úgy a jogosultnak a fenti 2. pontban foglalt értesítés kézhezvételét követően 10 munkanapon belül tájékoztatnia kell a vámhatóságot, hogy az áru sérti a szellemi tulajdonjogát (elég csak állítani, bizonyítani nem kell), és ugyanezen határidőn belül az áru behozójának írásbeli hozzájárulását is át kell adnia ahhoz, hogy az árukat megsemmisíthetik. Rögtön felmerülhet az olvasóban, hogy miért tenne ilyet a kalózárúk tulajdonosa? A válasz egyszerű. Alapvetően azért, mert így nem indul ellene eljárás, amelyben további költségek és károk megtérítésére köteleznék őket a bíróság. Továbbá a hozzájárulás megszerzésével kapcsolatban van egy vélelem is: amennyiben a megadott időtartam (10+10 munkanap) alatt a kalózárúk behozója nem tiltakozik kifejezetten a megsemmisítés ellen, akkor úgy kell venni, mintha megadta volna a hozzájárulását. Az egyszerűsített eljárás is számos előnnyel rendelkezik, így mindenképpen javasolt kalózárúkról való értesülés esetén élni vele. Ha ugyanis az áruk behozója tiltakozik, akkor visszatér az eljárás a korábban bemutatott medrébe, és a jogosult megindíthatja a peres vagy büntetőeljárását az igényérvényesítés céljából.